

Aino Hakovirta

Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue?

Politiikka-analyysi
maaseutupoliittisen selonteon
eduskuntakäsittelystä 2009 – 2010

Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue?

Politiikka-analyysi maaseutupoliittisen
selonteon eduskuntakäsittelystä 2009–2010

Julkaisusarja:
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2012

Julkaisija:
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä

Ulkoasu:
John Zetterborg

Taitto:
Paula Karjalainen/Juvenes Print

Paino:
Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2012

ISSN 1238-6464
ISBN 978-952-227-605-6 (painettu)
ISBN 978-952-227-605-3 (verkkojulkaisu)

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	5
Summary.....	6
Esipuhe.....	7
1. Johdanto.....	9
2. Selonteon maaseutupoliittisena asiakirjana.....	10
2.1 Selonteon eduskuntakäsittely.....	10
2.2 Selonteon toimeenpano.....	11
2.3 Eduskunnan kokonaisarvio selonteon linjauksista.....	11
2.3.1 Selonteon kolme päätaavoitetta.....	12
2.3.2 Selonteosta käyty eduskuntakeskustelu teemoittain.....	13
2.3.3 Selonteon aikaperspektiivi ja maaseutupoliittikan resurssit.....	13
2.3.4 Vastalause koskien maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintöä.....	15
3. Asuminen ja palveluiden saavutettavuus maaseudulla.....	17
3.1 Maaseutualueiden sisäisten ja niiden välisten kehityserojen ehkäiseminen.....	17
3.1.1 Alueellinen tasa-arvo maaseudun asukkaiden näkökulmasta.....	17
3.1.2 Harvaan asutun maaseudun erityistarpeet.....	19
3.2 Kestävä yhdyskuntakehitys maaseudulla.....	21
3.2.1 Yhdyskuntasuunnittelun lähtökohdat maaseudulla.....	21
3.2.2 Liikenneinfrastruktuurin kehittämistarpeet.....	23
3.2.3 Tieto- ja viestintäliikenneyhteydet.....	25
3.3 Palveluiden tarjonnan edellytykset maaseudulla.....	26
3.3.1 Palveluiden alueellinen saavutettavuus ja lähipalveluperiaate.....	27
3.3.2 Palveluiden tarjonnan uudet, innovatiiviset muodot.....	29
3.4 Yhteenveto ja keskustelua.....	31
4. Monialainen osaaminen maaseudulla.....	34
4.1 Innovatiivinen kehittämistoiminta alueellisen kilpailukyvyyn turvaajana.....	34
4.1.1 Tutkimus- ja oppilaitosten yhteistyö maaseudun kehittämistyössä.....	34
4.1.2 Maaseutuyrittäjyys osana alueellista innovaatioympäristöä.....	36
4.1.3 Osaavan koti- ja ulkomaisen työvoiman saatavuus maaseudulla.....	38
4.2 Maaseudun perinteisten elinkeinojen kehittämistarpeet.....	41
4.2.1 Maatalous- ja elintarvikealojen yrittäjyys.....	41
4.2.2 Metsäalan yrittäjyys.....	43
4.2.3 Maaseudun ympäristöhoito.....	45
4.3 Maaseudun uusien elinkeinojen mahdollisuudet.....	46
4.3.1 Uusiutuvan energian tuotanto.....	46
4.3.2 Maaseudun muut elinkeinot.....	49
4.4 Yhteenveto ja keskustelua.....	50
5. Maaseutupoliittinen järjestelmä hallinnallisena kokonaisuutena.....	54
5.1 Maaseudun rooli osana kestävää kansallista ja globaalien tason kehitystä.....	54
5.2 Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen toiminnan eri tasoilla.....	56
5.2.1 Paikalliset ja alueelliset kehittämistyön välineet.....	56
5.2.2 Kansalliset kehittämistyön välineet ja Euroopan unionin maaseutupoliittikka.....	59
5.3 Yhteenveto ja keskustelua.....	61
6. Yleiskuva ja päätelmä.....	64
Lähteet.....	67

Tiivistelmä

Julkaisija

Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä

Julkaisun nimi

Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue?
Politiikka-analyysi maaseutupoliittisen selonteon
eduskuntakäsittelystä 2009–2010

Julkaisusarja

Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän
julkaisuja 3/2012

Ilmestymisajankohta

Toukokuu 2012

ISSN 1238-6464

ISBN 978-952-227-605-6

(painettu)

ISBN 978-952-227-605-3

(verkkopainos)

Kokonaissivumäärä

70

Tekijä

Aino Hakovirta

Avainsanat

maaseutu, maaseutupoliitiikka, valtioneuvoston
maaseutupoliittinen selonteko, politiikka-ana-
lyysi

Julkaisun kuvaus

Valtioneuvosto antoi vuonna 2009 toisen maaseutu-
poliittisen selonteon Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi.
Selonteossa esitetään hallituksen maaseutupoliittiset
linjaukset vuoteen 2020 saakka sekä nimetään maaseu-
dun kehittämistyön kolme päätavoitetta: elämisen laadun
parantaminen maaseudulla, maaseudun elinkeinojen
kehittäminen sekä maaseutupoliittisen järjestelmän kehit-
täminen. Selonteon poliittisia linjauksia, asiakysymyksiä ja
toimenpide-ehdotuksia käsiteltiin eduskunnassa runsaan
vuoden ajan, kunnes se hyväksyttiin keuhällä 2010.

Tässä politiikka-analyysissa luodaan katsaus maaseutu-
poliittisen selonteon sisältöön sekä siihen, millaisen vas-
tauksen hallituksen maaseutupoliittiset linjaukset saivat
eduskunnassa. Politiikka-analyysi jakautuu rakenteellisesti
maaseudun kehittämistyön kolmen keskeisimmän tarkas-
telunäkökulman – eli aluepoliittisen, elinkeinopoliittisen
sekä poliittis-hallinnallisen ulottuvuuden – mukaan kol-
meen osaan. Analyysissa selvitetään, missä määrin ja
millä tavoin nämä ulottuvuudet tulivat esiin selonteosta
käydyssä eduskuntakeskustelussa. Lisäksi pohditaan se-
lonteosta käydyksen keskustelun merkitystä ja haasteita
maaseudun kehittämistyölle tulevaisuudessa.

Sammandrag

Utgivare

Landsbygdspolitiska samarbetsgrupp

Publikation

Landsbygden – område med tre dimensioner?
Politikanalys av riksdagsbehandlingen av den
landsbygdspolitiska redogörelsen 2009–2010

Seriens nummer

3/2012

Utgivningsdatum

Maj 2012

ISSN 1238-6464

ISBN 978-952-227-605-6

(häftad)

ISBN 978-952-227-605-3

(PDF)

Sidantal

70

Forfattare

Aino Hakovirta

Nyckelord

landsbygd, landsbygdspolitik, statsrådet lands-
bygdspolitiska redogörelse, politikanalys

Beskrivning av publikationen

Statsrådet lämnade den andra landsbygdspolitiska redogörelsen Landsbygden och ett välmående Finland till riksdagen år 2009. I redogörelsen presenteras regeringens landsbygdspolitiska riktlinjer fram till år 2020 samt fastställs tre huvudsakliga mål för arbetet för att utveckla landsbygden: förbättring av livskvaliteten på landsbygden, näringsutveckling på landsbygden samt utveckling av ett landsbygdspolitiskt system. De politiska riktlinjer, sakfrågor och åtgärdsförslag som tas upp i redogörelsen behandlades i riksdagen i drygt ett års tid tills redogörelsen godkändes våren 2010.

I denna politikanalys ges en överblick över innehållet i den landsbygdspolitiska redogörelsen samt beskrivs vilket slags mottagande de landsbygdspolitiska riktlinjerna fick i riksdagen. Politikanalysen delas strukturellt in i tre delar – en regionpolitisk, en näringspolitisk och en politisk-förvaltningsmässig dimension – utifrån de tre viktigaste aspekterna i arbetet för utveckling av landsbygden. Genom analysen utreds i vilken utsträckning och på vilket sätt dessa dimensioner framträdde i den riksdagsdebatt som fördes med anledning av redogörelsen. Dessutom studeras betydelsen av den debatt som fördes och vilka utmaningar som arbetet för utveckling av landsbygden kommer att ställas inför i framtiden.

Summary

Publisher Rural Policy Committee		Publication Rural area – area of three dimensions? Policy analysis of the parliamentary procedure for the Report on Rural Policy 2009–2020	
Serial number 3/2012		Date of publication May 2012	
ISSN 1238-6464	ISBN 978-952-227-605-6 (Printed)	Number of pages 70	
	ISBN 978-952-227-605-3 (PDF)		
Author Aino Hakovirta		Keywords countryside, rural policy, Government report on rural policy, policy analysis	
Description of the publication The Government submitted the second rural policy report to Parliament in 2009, titled Countryside for Vigorous Finland – Government Report to Parliament on Rural Policy. The report sets out the Government’s national rural policy until 2020 and defines three main goals for rural development: to improve the quality of life and to develop business activities in rural areas, and to improve the rural policy system. The policy definitions, key issues, and proposals for measures laid out in the report were discussed by Parliament for more than a year before the report’s approval in spring 2010. This policy analysis provides an overview of the content of the rural policy report and of how the Government’s rural policy definitions were received by Parliament. Structurally, the policy analysis is divided into three main sections, in line with the three key approaches to rural development – addressing the regional policy, industrial policy, and political-administrative dimensions. The analysis examines to what extent, and in which ways, these dimensions were highlighted in the parliamentary debate on the report. In addition, the significance of the debate on the report and the future challenges to rural development, are discussed.			

Esipuhe

Valtioneuvoston toinen maaseutupoliittinen selonteko vuodelta 2009, *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi*, hyväksyttiin eduskunnassa 28.4.2010. Tässä politiikka-analyysissä luodaan katsaus maaseutupoliittisen selonteon sisältöön sekä siihen, millaisen vastaanoton selonteko sai eduskunnassa. Selonteko herätti runsaan vuoden kestäneen eduskuntakäsittelyn aikana laajalti keskustelua niin eri eduskuntapuolueiden, yksittäisten kansanedustajien, kuin myös asian käsittelyyn osallistuneiden valiokuntien keskuudessa. Pääosin selonteon kohtaamaa vastaanottoa voidaan luonnehtia myönteiseksi.

Eduskunta haluaa nostaa maaseudun merkittäväksi osaksi koko suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuutta – paikallisilta aineellisilta ja aineettomilta resursseiltaan vahvaksi, mutta samalla yksilöllisiä kehittämistarpeita omaavaksi alueelliseksi kokonaisuudeksi. Maaseutu nähdään elintärkeänä osana kansallisen ja osittain jopa globaalin tason poliittisiin ongelmakenttiin liittyviä ratkaisuja. Näitä ovat kansallisella tasolla muun muassa erilaiset omavaraisuuteen, huoltovarmuuteen ja väestön ikääntymiseen liittyvät kysymykset sekä globaalilla tasolla etenkin ilmastonmuutoksen aiheuttamiin haasteisiin vastaaminen. Selvää kuitenkin on, että suomalaisen maaseudun voimavarojen täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää kansallisen ja Euroopan unionin tuen lisäksi kaikille hallinnan tasoille soveltuvia aluekehittämisen työvälineitä.

Laadin selonteon politiikka-analyysin maa- ja metsätalousministeriössä suorittamani Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin maisteriopintoihin sisältyvän korkeakouluharjoittelun yhteydessä kesällä 2010. Analyysin viimeistelyä jatkoin myöhemmin syksyllä ja seuraavana keväänä. Työharjoittelun ja samalla analyysin ohjaajana toimi professori, Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän pääsihteeri *Eero Uusitalo*. Hänen ohellaan tehtävässä antoivat ohjausta maaseutupoliittikajaoston jäsenet ylitarkastaja *Laura Jänis*, ylitarkastaja *Hanna-Mari Kuhmonen* sekä maaseutuylitarkastaja *Kirsi Viljanen*. Suuret kiitokset kaikille edellä mainituille saamastani tuesta.

Helsingissä 15. syyskuuta 2011
Aino Hakovirta

1. Johdanto

Valtioneuvoston selonteko *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi* (2009) sisältää hallituksen maaseutupoliittiset linjaukset vuoteen 2020 saakka. Selontekoa käsiteltiin eduskunnassa reilun vuoden ajan, kunnes se hyväksyttiin huhtikuussa 2010. Seuraavassa analyysissä pyritään antamaan lukijalle kattava kuva selontekoon sisältyvistä maaseutupoliittisista linjauksista, asiakymsyksistä ja toimenpide-esityksistä sekä selonteon kohtaamasta vastaanotosta eduskunnassa.

Selonteossa esitettyjen linjausten ja toimenpideehdotusten lähtökohdaksi on otettu ajatus suomalaisen maaseutupoliitiikan jaottelusta niin sanottuihin *laajaan maaseutupoliitiikkaan* (politiikanalan koordinoitu kokonaisuutena) ja *suppeaan maaseutupoliitiikkaan* (yksittäiset kehittämistyön välineet). Selonteossa nimetään maaseutupoliitiikan kolme keskeisintä tavoitetta, joita ovat 1) *elämän laadun parantaminen maaseudulla*, 2) *maaseudun elinkeinojen kehittäminen* sekä 3) *maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen*. Tavoitteena on, että nämä kolme ulottuvuutta toimisivat poikkihallinnollisen maaseudun kehittämistyön perustana. Mainittua kolmea päätavoitetta kutsutaan analyysissä myös aluepoliittiseksi lähestymistavaksi, elinkeinopoliittiseksi lähestymistavaksi sekä poliittis-hallinnalliseksi lähestymistavaksi. Poliitiikka-analyysin nimi, *Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue?*, viittaa tähän kolmijakoon ja kytkee selonteon siitiä käytyyn eduskuntakeskusteluun.

Tämä poliitiikka-analyysi pyrkii ensinnäkin luomaan kattavan katsauksen valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon pääkohtiin sekä osoittamaan, millaisen poliittisen tahdonilmauksen selonteko sisältää. Toiseksi analyysi pyrkii antamaan vastauksen siihen, millaisen vastaanoton se eduskuntakäsittelyn eri vaiheissa sai. Analyysi tuo esiin teemat, joista eduskunta oli yksimielinen valtioneuvoston kanssa, teemat, jotka aiheuttivat erimielisyyttä tai jotka jätettiin käsittelemättä sekä uudet teemat, jotka nousivat esiin vasta eduskuntakäsittelyn yhteydessä joko jonkun yksittäisen kansanedustajan tai valiokuntien toimesta. Esiin tuodaan lyhyesti myös selonteon suhde muihin ajankohtaisiin kansallisen tason maaseutupoliittisiin asiakirjoihin.

Tarkoituksena on arvioida selonteon ulottuvuuksien ja eduskuntakeskustelussa esiin nousseiden kannanottojen suhdetta toisiinsa. Toimivatko kyseinen asiakirja ja siihen annetut kannanotot eduskunnassa toistensa peilikuvina ja täydentäjinä, vai onko pikemminkin kyse poliittisten ristiriitojen värittämästä, säröisestä kokonaisuudesta? Saivatko mainitut kolme ulottuvuutta eduskunnassa osakseen yhtäläistä huomiota, nousiko jokin ulottuvuus ylitse muiden vai jäikö jokin ulottuvuus toisten varjoon? Entä tulkitaanko eduskunnassa jaottelu laajaan ja suppeaan maaseutupoliitiikkaan onnistuneeksi lähtökohdaksi suomalaiselle maaseutupoliitiikalle?

Analyysin rakenne perustuu niihin teemoihin, jotka nousivat keskeisimpään asemaan valiokuntien, eduskuntaryhmien sekä yksittäisten kansanedustajien maaseutupoliittista selontekoa koskevissa kannanotoissa. Ensin tarkastellaan *selontekoa maaseutupoliittisena asiakirjana* ja siihen liittyntä poliittista prosessia kokonaisuutena (luku 2). Seuraavaksi edellä mainittuja selonteon kolmea ulottuvuutta tarkastellaan rajatun keskeisten aihealueiden puitteissa: näitä ovat *asuminen ja palveluiden saavutettavuus maaseudulla* (luku 3), *monialainen osaaminen maaseudulla* (luku 4) sekä *maaseutupoliittinen järjestelmä* (luku 5). Lopuksi esitetään analyysin pohjalta muodostunut yleiskuva sekä siihen liittyviä päätelmiä (luku 6).

2. Selonteko maaseutupoliittisena asiakirjana

2.1 Selonteon eduskuntakäsittely

Valtioneuvoston tuoreinta maaseutupoliittista selontekoa *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (VNS 5/2009)* käsiteltiin eduskunnassa lähes kokonaisen vuoden ajan, toukokuusta 2009 huhtikuuhun 2010. Maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttila antoi keväällä 2007 *Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän* (YTR) tehtäväksi valmistella maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle¹. Selonteko ilmoitettiin saapuneeksi eduskuntaan täysistunnossa 26.5.2009 (PTK 56/2009 vp). Ministeri Anttila esitteli selonteon eduskunnalle lähetekeskustelussa 27.5.2009 (PTK 57/2009 vp), jolloin asiakirjasta käytiin eduskuntaryhmien kesken keskustelua. Lähetekeskustelun jälkeen asia lähetettiin maa- ja metsätalousvaliokuntaan, jolle muut valiokunnat saattoivat halutessaan antaa lausunnon 9.10.2009 mennessä. Lausuntojen määräaikaä jatkettiin 18.12.2009 asti (PTK 75/2009 vp).

Selonteon käsittelyyn osallistui kymmenen valiokuntaa. Lausunnon selonteosta antoivat *hallintovaliokunta* (HaVL 1/2010 vp), *liikenne- ja viestintävaliokunta* (LiVL 26/2009 vp), *sivistysvaliokunta* (SiVL 19/2009 vp), *sosiaali- ja terveysvaliokunta* (StVL 14/2009 vp), *talousvaliokunta* (TaVL 31/2009 vp), *tulevaisuusvaliokunta* (TuVL 8/2009 vp), *työelämä- ja tasa-arvovaliokunta* (TyVL 21/2009 vp), *valtiovarainvaliokunta* (VaVL 17/2009 vp) sekä *ympäristövaliokunta* (YmVL 36/2009 vp). Mainitut lausunnot kokosi mietinnöksi *maa- ja metsätalousvaliokunta* (MmVM 4/2010 vp). Valiokunnat kuultivat lausuntojen laatimisen yhteydessä lukuisia eri aloja edustavia asiantuntijoita.

Maa- ja metsätalousvaliokunta ehdotti mietinnössään, että eduskunta hyväksyisi selonteon johdosta seuraavan kannanoton:

¹ Maaseutupoliittinen selonteko valmisteltiin yhtäaikaista maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman (YTR:n toimintaohjelma 2009–2013, ks. YTR 5/2009) kanssa.

1. Hallitus huolehtii maaseudun infrastruktuurin ja palveluiden kehittämisestä asukkaiden ja elinkeinojen tarpeet huomioon ottaen siten, että maaseutu on yhdenvertaisessa asemassa koko maahan nähden.
2. Hallitus edistää maaseudun elinkeinoelämän kehittymistä siten, että perinteisten elinkeinojen rinnalla kehitetään erityisesti sellaisia aloja, joilla on globaalisten muutosten seurauksena erityisvahvuuksia, esimerkkinä hajautettu uusiutuva energia ja puhdas ruoka.
3. Hallitus huolehtii maaseutua koskevan perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen samoin kuin koulutuksen tarpeista siten, että ne voivat vastata uusiin, muun muassa globaaleista muutoksista johtuviin haasteisiin.
4. Hallitus ottaa valtiontaloudellisessa suunnittelussa huomioon maaseudun kehittämisen edellyttämät voimavaratarpeet ja ryhtyy toimenpiteisiin toimivamman yhteistyön luomiseksi eri hallinnonalojen viranomaisten välille saattaen samalla maaseutuvaikutusten arvioinnin ennakkotoimeksi kaikkeen sellaiseen kansalliseen päätöksentekoon, jolla on alueellisia vaikutuksia.

Lopullinen selonteon ja mietinnön hyväksymistä koskeva palautekeskustelu toteutettiin kaksipäiväisenä: Ensimmäisessä 27.4.2010 pidetyssä täysistunnossa (PTK 43/2010 vp) asiasta jatkettiin keskustelua. Kristillisdemokraattien edustaja Toimi Kankaanniemi ehdotti Sari Palmin kannattamana, että eduskunta lisää kannanottoon 5. kohdan: *Hallitus parantaa kyläkoulujen ja -kauppojen toimintaedellytyksiä, estää postipalveluiden heikkenemisen ja lisää valtion rahoitusta alemmanasteisen tiestön sekä nopeiden tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen ja muutoinkin tehostaa maaseutupoliittikkaa*. Varsinainen selontekoa koskeva äänestys pidettiin 28.4.2010 (PTK 44/2010 vp), jolloin eduskunta hyväksyi kansanedustajien selkeän enemmistön turvin (ks. Taulukko 1) sekä selonteon että valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi selonteon johdosta (EK 7/2010 vp – VNS).² Eduskunnan oppositioryhmistä sosialidemokraatit

² Valtioneuvoston yleisistunnossa (46/2010 VNK) eduskunta esitti, että "Valtioneuvosto päättäisi merkitä eduskunnan kirjelmän valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon, Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi, johdosta pöytäkirjaan ja ryhtyä kirjelmään sisältyvästä kannanotosta aiheutuviin toimenpiteisiin." Päätöksessään valtioneuvosto lupasi merkitä eduskunnan kirjelmän pöytäkirjaan sekä ryhtyä kirjelmään sisältyvän kannanoton edellyttämiin toimenpiteisiin.

Taulukko 1. Äänestystulos maaseutupoliittisesta selonteosta (PTK 44/2010 vp).

Äänestysasettelu	Kannanotto/mietintö
Jaa:	91
Ei:	58
Tyhjiä:	0
Poissa:	50
Yhteensä:	199

sekä vasemmistoliitto äänestivät selontekoa vastaan, kuten myös kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset.

2.2 Selonteon toimeenpano

Valtioneuvoston selonteossa esitetään hallituksen maaseutupolitiikan kehittämisprosessia koskevat linjat vuoteen 2020 saakka. Hallituksen mukaan selonteon linjauksia ja toimenpiteitä toteuttavat useat eri ministeriöt sekä niihin kuuluvat toimielimet: ”Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä avustaa hallitusta selonteon toimeenpanossa informaatio-ohjauksen, teemaryhmyöskentelyn, neuvottelun ja hanketoiminnan keinoin. Prosessia edistetään myös YTR:n oman toimintaohjelman, maaseutupoliittisen kokonaisohjelman, toteutuksen avulla.” Selonteossa esitetyillä linjauksilla ja toimenpiteillä on tähdätty erityisesti siihen, että myönteiset aluetaloudelliset vaikutukset tulisivat olemaan suurimmat kaikkein haasteellisimmilla maaseutualueilla.

Selonteossa todetaan, että selonteon linjausten toteutumisaste tullaan arvioimaan kerran kahdessa vuodessa laadittavalla toteumamuistiolla: ”YTR seuraa sekä maaseutupoliittisen selonteon että kokonaisohjelman toteutumista ja raportoi niistä maaseutupoliittiselle ministeriryhmälle sekä eduskunnan maaseutuverkostolle.”

2.3 Eduskunnan kokonaisarvio selonteon linjauksista

Valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa korostetaan *maaseutupolitiikan uutta ajattelutapaa*, minkä lähtökohdaksi toimii politiikan alueperusteisuus – politiikan kohteena ovat maaseutualueet ja niiden

toimijat, maaseudun väestöryhmät sekä elinkeinot – eli tavoitteena on alueiden kilpailu- ja toimintakyvyn parantaminen niiden omista lähtökohdista käsin. Maaseutupolitiikan uusi ajattelutapa muodostaa lähtökohdan keskeisimpien maaseutupoliittisten tavoitteiden ja linjausten määrittelylle.

Selonteossa esitettyjen linjausten ja toimenpideehdotusten lähtökohdaksi on otettu kahtiajako laajaan ja suppeaan maaseutupolitiikkaan. *Laajalla maaseutupolitiikalla* viitataan toimintatapaan, jossa eri hallinnonalat yhteistyössä maaseudun eri sidosryhmien kanssa suuntaavat kansallista politiikkaa siten, että maaseutu ja siellä toimivat ihmiset otetaan huomioon kokonaisuutena: sen välineisiin kuuluvat eri hallinnonalojen poliittiset linjaukset, päätökset sekä budjettivarojen käyttö. *Suppealla maaseutupolitiikalla* viitataan vuorostaan niihin yksittäisiin yhteiskunnallisiin välineisiin, joiden tarkoituksena on erityisesti maaseudun kehittäminen. Selonteon mukaan YTR:n tehtävänä on sovittaa yhteen ”...laajan ja suppean maaseutupolitiikan kehittämistoimia ja tehostaa maaseutuun kohdistettavien voimavarojen käyttöä. Sekä laaja että suppea maaseutupolitiikka tarvitsevat omat välineensä ja rahoituksensa.”

On tärkeää arvioida, tulkitaanko eduskunnassa selonteon edustama ”laajan ja suppean maaseutupolitiikan lähestymistapa” onnistuneeksi poliittiseksi lähtökohdaksi, vai hahmottaako eduskunta maaseutupolitiikan peruslähtökohdan sittenkin jonkin vaihtoehtoisen mallin avulla. Kysymystä on tärkeää analysoida jo senkin tähden, että selonteon käsittelyprosessin aikana eduskunnan eri tahot harvoin suoraan viittasivat laajan ja suppean maaseutupolitiikan viitekehykseen yksittäisiä asiakokonaisuuksia käsitellessään. Useammin puhuttiin joko ”elinkeino- poliittisesta” tai ”aluepoliittisesta” lähestymistavasta.

2.3.1 Selonteon kolme päätavoitetta

Selonteon kolme päätavoitetta eli *elämisen laadun parantaminen maaseudulla, maaseudun elinkeinojen kehittäminen sekä maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen*, muodostavat lähtökohdan laajalle maaseutupoliitikalle. Mainittujen kolmen tavoitteen toteutuminen edellyttää ennen kaikkea rakenteiden, toimijoiden ja työtapojen kehittymistä sekä valtion ohjaavaa roolia. Selonteon näkökulmasta maaseutupoliittikka perustuu monitasoiseen hallintaan hallinnon eri tasojen, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin kesken sen sijaan, että olisi kyse perinteisestä sektoraalisesta, keskushallintoon nojautuvasta ohjauksesta.

Yksittäiset selonteon toimenpide-ehdotukset voivat konkretisoitua vaihtoehtoisesti joko laajan tai suppean maaseutupoliittikan kautta. Maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttila totesi lähete-keskustelussa selonteon esittelypuheenvuorossaan seuraavasti: *”Maaseudun kehittämisessä me jatkamme ohjelmaperusteista toimintatapaa vuoden 2013 jälkeenkin. Kehitetään menettelytapoja, joissa toimijoiden kehittämistyön jatkuvuus varmistetaan ja hankkeiden määräaikaaisuudesta aiheutuvia ongelmia vähennetään. ... Selonteon valmistelu nivottiin yhteen maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman kanssa, joka on vuosille 2009–2013.”*

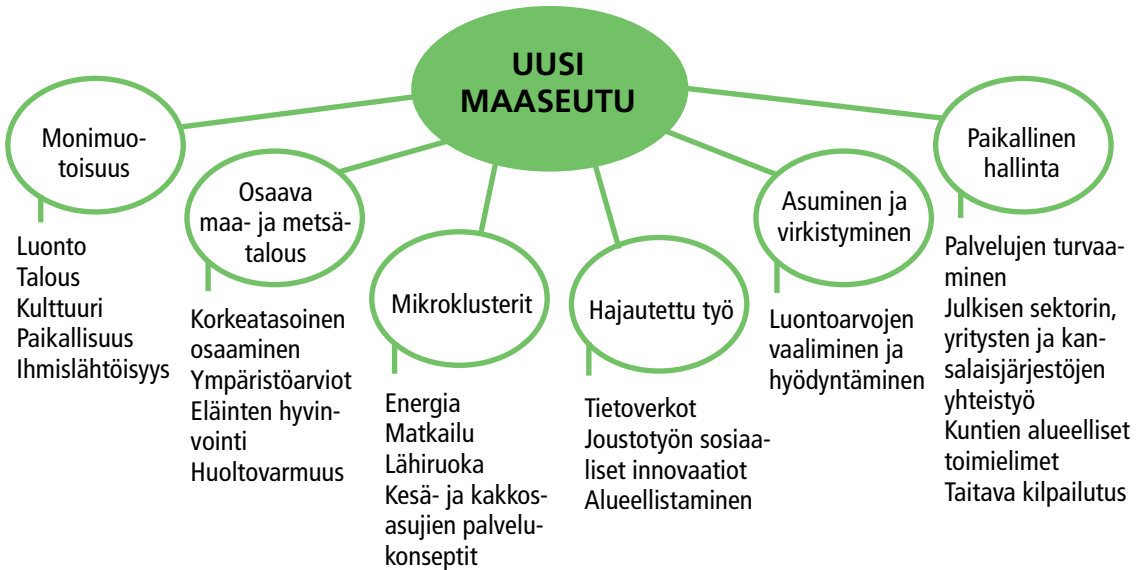
Hallituspuolueiden eduskuntaryhmät seisoivat melko yhtenäisenä rintamana tukemassa hallituksen maaseutupoliittisia linjauksia. Poikkeuksen muodosti vihreät, joka arvioi selontekoa hieman kriittisemmin niin elinkeinopoliittisista, ympäristöpoliittisista kuin myös maaseutupoliittikan strategisista tulevaisuusnäkökulmista käsin. Ryhmä antoi moitteita muun muassa aluepolitiikan ja maaseutupoliittikan nykyisestä työnjaosta: *”Paikallisilla toimilla ei voida korvata sitä, jos tieto- ja muut liikenneyhteydet eivät toimi, kuntatalous on kuralla, työttömyyden alueellisiin eroihin ei puututa tai koulumatka jatkaa kohtuuttomasti kaikilla koulutustasoilla.”* Myös vasemmistoliittolaisten kanta oli, ettei jako laajaan ja suppeaan maaseutupoliittikkaan toimi ilman vahvaa kansallisen tason aluepolitiikkaa: *”Ennen liittymistä Euroopan unioniin suomalaisille maalailtiin haavekuvia siitä, kuinka unionin rahoituslähteet pelastavat maaseudun ja aluepolitiikan. ... Valta ilman paikallisuutta vie vika-suuntaan, ja paikallisuus ilman val-*

taa tuhlaa voimavaroja.” Keskustan Timo Kauniston näkemys oli suppeampi: *”Tässä asiakirjassa minusta nousee esiin kaksi selkeää kehittämisen linjaa. Toinen on tämä elinkeinojen kehittämisen linja, joka kiteytyy tavallaan luonnonvarapolitiikkaan ja tällaisiin luoviin palveluelinkeinoihin. Toinen on selkeä, uusi linjaus asuinmaaseudun kehittämisestä.”* Edustaja Kauniston puheenvuorossa kiteytyy eduskuntakeskustelun kaksijakoinen luonne.

Selonteon käsittelyyn osallistuneista valiokunnista valtaosa ei löytänyt sen yleisen tason linjauksista huomautettavaa. Laaja-alaisempaa kritiikkiä antoi lähinnä tulevaisuusvaliokunta: *”Nykytilan kuvaus selonteossa on pääosin onnistunutta. Selonteon tarkastelukulma on kuitenkin melko kapea, varsin perinteinen ja staattinen. ... Ministeriöiden ja muiden valmistelijoiden välillä ei ole ollut selonteon sisällöllisestä linjauksesta päätellen riittävästi yhteistyötä.”* Valiokunta päätti esittää oman visionsa maaseutupoliittikan uusista lähtökohdista (ks. Kuva 1): *”Maaseudun ja maatalouden samaistaminen ei tee oikeutta kummallekaan. Toisaalta maaseudun kehittämisen erityiset olosuhteet on tärkeä ottaa huomioon. Maaseudun jättäminen markkinavoimien, EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tai projektisuhdanteiden armoille ohittaa maaseudun uutta kansallista nousua tukevat tekijät.”*

Myös valtiovarainvaliokunnan kanta oli, että maaseutua olisi tullut tarkastella osana aluekehittämisen strategiaa: *”Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa on...otettu kattavasti huomioon maaseutualueiden haasteet ja mahdollisuudet. Toisaalta laaja-alaisuudesta johtuen varsinainen kehittämisstrategia ei ole helposti hahmotettavissa. Valiokunnan mielestä aiheen laaja-alaisen lähestymisen kannalta selonteko olisi tullut valmistella tiiviimmässä yhteistyössä muiden ministeriöiden ja toimijoiden kanssa. Tämä olisi lisännyt selonteon konkreettisuutta ja antanut paremmat mahdollisuudet mm. käytännön esimerkkien ja pilottihankkeiden esittelyyn ja arviointiin. Nyt esitetyt ratkaisut ovat tavanomaisia eivätkä ole omiaan lisäämään maaseudun kehittämiseen liittyviä innovatiivisia ratkaisuja. ... Valiokunnan mielestä selonteossa olisi myös tullut ottaa vahvemmin huomioon EU:n maaseutupoliittikan asettamat lähtökohdat ja mahdollisuudet.”* Ympäristövaliokunta lisäsi, että periaatepäätöstä laadittaessa tulisi painokkaammin ottaa huomioon ympäristön sekä kansalaisyhteiskunnan kehittämisen näkökulmat.

Uuden maaseudun toiminnallisuuden perushahmosta

Kuva 1. Tulevaisuusvaliokunnan visio suomalaisen maaseutupolitiikan lähtökohdista (TuVL 8/2009 – VNS 5/2009 vp).

Maa- ja metsätalousvaliokunnan linjanveto edusti sen sijaan maaseutu- ja maatalouspolitiikan hyvin pitkälle vietyä samaistamista toisiinsa: ”Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämisestä ei myöskään saa seurata toimenpiteitä, jotka johtavat maatalous- ja maaseutupolitiikan keskinäiseen ristiriitaan. Käytännössä maaseudulla jo nyt toimivien järjestöjen ja organisaatioiden vahvuuksien tunnustamisen ja yhteistyön kehittämisen tältä pohjalta tulee olla keskeinen tavoite maaseudun kehittämisen resursoinnissa – uusien organisaatioiden perustaminen tai resurssien jakaminen pieniin yksiköihin ei ole tarkoituksenmukaista.” *Kokoava valiokunta halusikin erottausta selkeästi sekä hallituksen, että myös muiden asian käsittelyyn osallistuneiden valiokuntien näkemyksistä.*

2.3.2 Selonteosta käyty eduskuntakeskustelu teemoittain

Täystuntokäsittelyssä ja valiokuntien lausunnoissa selonteon linjauksia tuotiin melko kattavasti esiin (ks. Taulukko 2). Myös kokoava valiokunta tarkasteli asiakirjaa perusteellisesti, vaikka tuottikin poliittisilta lähtökohdiltaan muiden valiokuntien lausunnoista poikkeavan mietinnön. Toisaalta keskustelu esimer-

kiksi selonteossa korostetusta ”yhteisöllisyydestä” jäi eduskunnassa kapea-alaiseksi, eikä uusia toimenpideehtouksia sen hyödyntämiseksi paikallisen tason kehittämistyössä juurikaan tuotu esiin. Vain harvoja teemoja ei eduskuntakäsittelyn yhteydessä mainittu lainkaan. Tämä kertoo siitä, että selonteon sisältöön on eduskunnassa pyritty todella perehtymään.

2.3.3 Selonteon aikaperspektiivi ja maaseutupolitiikan resurssit

Hallituksen mukaan suurin osa selontekoa toteuttavista toimenpiteistä ei edellytä uusia varoja, vaan ne pyritään toteuttamaan muuttamalla nykyisiä toimintatapoja, lisäämällä yhteistyötä tai kohdentamalla jo olemassa olevia varoja uudelleen: ”Rahoitusta koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden kehyspäätös- ja talousarvioprosesseissa valtiontalouden kehysten puitteissa. Rahoituksen mitoituksessa otetaan huomioon kokonaistaloudellinen tilanne ja sen vaikutukset selontekoon ja siinä esitettyihin kehittämistoimenpiteisiin. ... Välillisesti valtiontalouden varojen käyttöä tehostavia toimenpiteitä ovat muun muassa monet hanketoiminnan kehittämiseen, osaamistason nostamiseen ja toimijoi-

Taulukko 2. Valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon eduskuntakäsittely teemoittain.

<i>Maaseutupoliittisen selonteon teemat</i>	
Täysistunto-käsittelyt	harvaan asuttu maaseutu, aluepolitiikka, alueellinen tasa-arvo, verkostomainen aluerakenne, palveluinnovaatiot, valtionosuusjärjestelmä, kestävä yhdyskuntakehitys, vesihuolto, alueellinen koulutustarjonta, lähipalveluperiaate, Paras-hanke, yhteispalvelu, maaseutuyrittäjyys, paikalliset koulutus- ja työvoimatarpeet, etätyö, ilmasto- ja energiapolitiikka, hajautettu bioenergiatuotanto, metsät luonnonvarana, kotimainen elintarviketuotanto, kansallinen omavaraisuus ja huoltovarmuus, maataloustuotannon kannattavuus, lähi- ja luomuruoka, ohjelma- ja hankeperusteinen kehittämistyö, byrokratian karsiminen, maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä, maaseudun infrastruktuuritarpeet
Valiokuntien lausunnot	paikallisten vahvuuksien tunnistaminen, kaupunkien läheinen maaseutu, harvaan asuttu maaseutu, aluepolitiikka, palveluiden saatavuus, arjen turvallisuus, julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöratkaisut, kestävä yhdyskuntakehitys, maaseutuyrittäjyys, luovien alojen yrittäjyys, PK-yrittäjyys, paikalliset koulutus- ja työvoimatarpeet, etätyö, ilmasto- ja energiapolitiikka, hajautettu bioenergiatuotanto, metsät luonnonvarana, kotimainen elintarviketuotanto, kansallinen omavaraisuus ja huoltovarmuus, maataloustuotannon kannattavuus, lähi- ja luomuruoka, maaseutumatkailu, maaseudun horisontaalinen kehittämistyö, maaseudun infrastruktuuritarpeet, taloudelliset resurssitarpeet
Kokoavan valiokunnan mietintö	paikallisten vahvuuksien tunnistaminen, yhteisöllisyys, ”maaseudun kolmijako”, verkostomainen aluerakenne, palveluiden saatavuus, maaseudun nuoret ja naiset, kestävä yhdyskuntakehitys, maaseudun kulttuuriympäristöt, alueellinen koulutustarjonta, maaseutuyrittäjyys, PK-yrittäjyys, paikalliset koulutus- ja työvoimatarpeet, maaseutututkimus, etätyö, ilmasto- ja energiapolitiikka, hajautettu bioenergiatuotanto, kotimainen elintarviketuotanto, kansallinen omavaraisuus ja huoltovarmuus, maataloustuotannon kannattavuus, lähi- ja luomuruoka, ohjelma- ja hankeperusteinen kehittämistyö, byrokratian karsiminen, maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä, maaseudun infrastruktuuritarpeet, taloudelliset resurssitarpeet
<i>Teemat, joita ei käsitelty</i>	<i>eläinlääkintähuoltolain uudistus, vaalikausittainen maaseutupoliittikaohjelma, maakuntatason kansalaistoiminta, kunnallishallinnolliset aluelautakunnat, suora demokratia Leader-toiminnassa</i>

den yhteistyön kohentamiseen liittyvät toimenpiteet.” Toisaalta uusista maaseutupoliittikan resurssitarpeista keskeisimmät liittyvät maaseudun liikennepalvelujen sekä muiden peruspalvelujen turvaamiseen. Selonteossa esiin tuoduilla linjauksilla ja toimenpiteillä hallitus pyrkii ennen kaikkea siihen, että myönteiset aluetaloudelliset vaikutukset kohdistuisivat laajimmin kaikkein haasteellisimmille alueille.

Hallitusryhmistä vihreät kommentoivat lähetekestelussa, että selonteon aikajänne on liian lyhyt: ”Ehkä se on sopiva Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmälle, mutta maaseudulle tehtävien tuotannollisten investointien järjestyksen tarkastelussa minimisunnittelujakson on noin 10 vuoden sijasta oltava 30 vuotta. Maatalouden sukupolvenvaihdotkin on

rakennettu tällä sihdillä. Metsätaloudessa kiertoaika on puupeltotaloudessa minimissään parhaimmilla Etelä-Suomen kasvualustoilla kaksi kertaa tämä eli kuusi vuosikymmentä.” Samoin kokoomuksen Pertti Hemmilän näkemys oli, ettei nykyisillä toimintaedellytyksillä kyetä myöskään *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman* (2007–2013) tavoitteita täysimääräisesti toteuttamaan. Oppositioyhmistä sosialidemokraatit muistuttivat esittäneensä vaihtoehtoa hallituksen nykyisille toimille maaseudun hyvinvoinnin turvaamiseksi: ”Olemme esittäneet kuntatalouden ongelmien ratkaisemiseksi kolmen vuoden sillanrakennusohjelmaa, jolla kuntatalous autettaisiin yli laman. Ohjelmalla turvattaisiin palveluiden taso sekä vältettäisiin henkilöstön irtisanomiset ja lomautukset.”

Myös asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista valtiovarainvaliokunta tuli siihen johtopäätökseen, että selonteko olisi tullut ulottaa nykyistä pidemmälle aikavälille: "Valiokunnan mielestä myös selonteon aikajänne on suhteellisen lyhyt, kun otetaan huomioon esimerkiksi se, että monet maa- ja metsätalouden investointeihin liittyvät suunnitelmat ja hankkeet ulottuvat jo nyt vuotta 2020 pidemmälle." Useiden esitysten toteuttaminen edellyttää lisärahoitusta, kuten "...tie- ja teleyhteyksien parantaminen, turvallisuuspalveluiden sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen. ... Rahoituksen riittävyyteen tulee paljolti vaikuttamaan muun muassa se, miten julkista palvelutoimintaa onnistutaan tehostamaan ja palveluinnovaatioita ja uutta teknologiaa hyödyntämään. Valiokunta korostaa, että jatkovalmistelussa on huolehdittava siitä, että voimavarat suunnataan sellaisiin toimiin, joilla on vaikuttavuutta ja jotka ovat taloudellisesti tarkoituksenmukaisia." Valiokunnan mukaan kuitenkin nykyisessä taloudellisessa tilanteessa lisäresurssien saaminen on vaikeaa, joten linjaus varojen uudelleen kohdentamisesta ja toimintatapojen muuttamisesta on sinänsä perusteltu. Tästä huolimatta selonteossa ei ole riittävästi arvioitu toimenpiteiden kustannusvaikutuksia, eikä otettu kantaa siihen, mitkä ovat sellaisia haasteellisia alueita, joille aluetaloudellisia vaikutuksia pyritään erityisesti suuntaamaan. Valiokunta totesikin, että selonteon linjauksia tulisi arvioida suhteessa muihin strategisiin asiakirjoihin sekä varmistaa se, etteivät niihin sisältyvät linjaukset ole keskenään ristiriidassa. Maa- ja metsätalousvaliokunta yhtyi rahoituskysymyksissä pääosin muiden valiokuntien lausuntoihin.

Palautekeskustelussa ainoastaan keskustan Jari Leppä löysi myönteistä sanottavaa selonteon taloudellisista linjauksista. Hän totesi (viitaten samalla kokoomuksen edustaja Forsiuksen aiemmin esittämään kannanottoon) seuraavasti: "Ed. Forsius kysyi, miksi täällä ensin sanotaan, että ei vaadi varoja ja sitten vaatii varoja. Se johtuu toimintatapojen muutoksesta, siitä, että uudistukset eivät tarvitse rahoja, kun uudistetaan, virtaviivaistetaan ja poikkihallinnollisuutta lisätään. ... Mutta myös tällä toimintatapojen muutoksella saadaan paljon, paljon enemmän aikaan kuin nyt."

Maaseudun kehittämistyön resursseja sekä niihin liittyviä erilaisia näkökohtia käsitellään analyysissa tarkemmin vielä kunkin yksittäisen asiakysymyksen yhteydessä.

2.3.4 Vastalause koskien maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintöä

Maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenet, sosiaalidemokraattien Lauri Kähkönen, Esa Lahtela sekä Katja Taimela, päättivät jättää vastalauseen valiokunnan mietintöön. He esittivät hyväksyttäväksi seuraavanlaisen kannanoton: "Mietinnön vastalauseessa todetut epäkohdat on otettava huomioon, jotta elinkeinoelämän toimintaedellytykset ja palveluiden tuottaminen turvataan sekä saatavuus varmistetaan harvaan asutuilla alueilla." Edustajat Kähkönen, Lahtela ja Taimela jatkoivat, että maaseutupolitiikan yleisenä tavoitteena tulisi olla "...maaseudun elinvoimistaminen, rakenneongelmien lievittäminen, asukkaiden toimeentulon, palveluiden ja yhdyskuntien toimivuuden parantaminen sekä maaseudun kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden vahvistaminen asumisen ja yrittämisen sijaintipaikkana. Maaseutupolitiikalla monipuolistetaan elinkeinotoimintaa ja nostetaan esille maaseutu myös asumisympäristönä." Vastalauseen linjaukset eivät sinänsä olleet ristiriidassa selonteon kolmen pää tavoitteen kanssa. Kriitikki nojautui lähinnä yksittäisiin esimerkkitapauksiin: "Hyvistä tavoitteista huolimatta hallituksen käytännön toimet ovat olleet päinvastaisia. Kajaanissa lopetettu opettajakoulutus, Reumansairaalan lopetus Heinolassa ja hätäkeskusten määrän puolittaminen edustavat hallituksen harjoittamaa eriarvostavaa aluepolitiikkaa, mikä on selvässä ristiriidassa selonteon tavoitteiden kanssa."

Vastalauseessa hallitusta moitittiin lisäksi riittämättömistä kuntien valtionosuuksista (mm. ammattikorkeakoulujen ylläpitäjämalli) sekä tuotiin esiin valtion tuottavuusohjelman kielteisiä vaikutuksia kuntien palveluihin, poliisille ja rajavartiolaitokselle. Parannusehdotuksia tuotiin vahvasti esiin myös tie- ja liikenneinfrastruktuuriin (mm. kehittämisresurssien riittämättömyys) liittyen. Alueelliselle kuljetustuelle vaadittiin soveltamisalan laajentamista ja tukitason nostoa etenkin harvaan asutulla maaseudulla: "Työnantajien kela-maksun poistoon liittyen hallitus korottaa sähkö- ja polttoaineveroja. Korotukset vaikuttavat rajuimmin juuri pitkien välimatkojen alueiden ja syrjäisten seutujen yrityksiin ja asukkaisiin." Metsäteollisuuteen liittyen ehdotettiin seuraavia toimenpiteitä: "Pinta-alaverotuksesta myyntiverotukseen siirtymisen kielteiset seuraukset pitää kyetä arvioimaan uudelleen. Metsätalouden ja -teollisuus-

den taloudellista toimintapohjaa on uudistettava metsälainsäädännön kokonaisuudistuksella, jolla turvataan niin metsänomistajan kuin kansatalouden edut. ... Metsänhoitoyhdistysjärjestelmä on korjattava puuhuoltoa tukevaksi ja hallituksen rämpäminen Venäjän puutulliasiassa on lopetettava.” Lisäksi esitettiin, että turpeen käyttöä tulisi lisätä sisällyttämällä kyseinen energialähde osaksi liikenteen biopolttoainetavoitetta.

Vastalauseessa esiin tuodut toimenpide-ehdotukset olivat lähinnä koulutus- ja elinkeinopoliittisia. Kähkösen, Lahtelan ja Taimelan kritiikki kohdistuikin ensisijaisesti kokoavan valiokunnan mietinnön sisällöllisiin epäkohtiin. Palautekeskustelussa sosialidemokraatit olivatkin pääosin hallitusryhmien kanssa samoilla linjoilla selonteon linjausten ja toimenpide-ehdotusten suhteen, vaikka ryhmä selonteon hyväksymistä vastaan äänestikin.

3. Asuminen ja palveluiden saavutettavuus maaseudulla

3.1 Maaseutualueiden sisäisten ja niiden välisten kehityserojen ehkäiseminen

Maaseutupoliittikkaa voidaan luonnehtia aluepoliittiseksi kehittämistyöksi nimenomaan maaseutualueiden näkökulmasta käsin³. Perustana maaseutupoliittiselle kehittämistyölle toimii se, miten maaseutu pyritään alueyksikkönä määrittelemään. Valtaosa Suomesta voidaan luokitella maaseuduksi, kun otetaan huomioon suomalainen väljä asutusrakenne. Maaseutualueet ovat luonteeltaan monimuotoisia ja vaihtelevia, eikä maaseudulle sen tähden ole olemassa yhtä täysin yksiselitteistä määritelmää. Valtioneuvoston selonteon mukaan Suomessa käytetään käsitteellisenä määrittelyvälineenä niin sanottua ”maaseututyyppien kolmijakoa”, jossa maaseudun kunnat jaetaan *kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä harvaan asuttuun maaseutuun*.⁴ Kaupunkien läheinen maaseutu sekä ydinmaaseutu sijoittuvat pääosin maan eteläosiin ja länsirannikolle. Harvaan asuttu maaseutu kattaa vuo-

rostaan yli puolet Suomesta, sillä se on kaikkein yleisin maaseututyyppi Itä-, Keski- ja Pohjois-Suomessa. Eduskunnassa käyty keskustelu maaseudun alueellisesta tasa-arvosta vahvisti käsitystä siitä, että suomalaisen maaseudun elinvoimaisuutta tukee monikeskuksinen, koko maan laajuinen vuorovaikutusverkostoon perustuva aluerakenne. Keskustelua teemasta syntyi melko runsaasti varsinkin täysistuntokäsittelyissä. Toisaalta myös alueellistaminen tulkittiin edistämisen arvoiseksi prosessiksi. Muutaman yksittäisen kansanedustajan soraääntä lukuun ottamatta eduskunnassakin tunnustettiin tarve alueiden väliseen aitoon tasa-arvoon. Ideaa paikallisiin tarpeisiin räätälöidyistä kehittämis- ja tukitoimenpiteistä pidettiin siten välttämättömänä. Kokoavana valiokuntana toiminut maa- ja metsätalousvaliokunta korosti muiden valiokuntien esiin nostamien teemojen ohella erityisesti maaseudun paikallisten elinkeinojen toimintaedellytysten turvaamista siten, että maaseutu on yhdenvertaisessa asemassa koko maahan nähden (ks. luku 2.1, kannanoton kohta 1).

3.1.1 Alueellinen tasa-arvo maaseudun asukkaiden näkökulmasta

Selonteon periaatteellisena lähtökohtana on maaseudulla asuvien tasa-arvo niin paikallisessa kuin kansallisessakin mielessä: ”Maaseutupoliittikan perustana on maaseudulla asuvien, toimivien ja vierailevien ihmisten hyvinvointi ikään, sukupuoleen, ammattiin tai etniseen taustaan katsomatta. Maaseutupoliittisen selonteon strategisilla linjauksilla vaikutetaan yhtäältä siihen, että maaseudulla on hyvä elää ja tehdä työtä, ja toisaalta siihen, että maaseudulla olevat voimavarat ja mahdollisuudet tukevat entistä paremmin koko maan hyvinvointia ja kilpailukykyä.” Elinvoimaisen maaseudun turvaaminen edellyttääkin tasapainoista kehitystä koko maassa.

Selonteossa todetaan, että maaseudun kehittämissä työssä tulee luoda kohdealueille räätälöityä aluepoliittikkaa paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Alueellisen elinvoiman kehittäminen edellyttää toiminnoltaan vahvoja keskuksia, kaupunkiseutuja ympäröiviä pieniä keskuksia, sekä kauempana sijaitsevia maaseutualueita. Tämä vuorostaan edellyttää maaseudun kehittämistyöhön osallistuvilta toimijoilta pyrkimystä sekä alueiden välisten että niiden sisäisten kehityserojen pienentämiseen. Aluepolitiikan merkit-

3 Maaseutupoliittikka nojautuu lähtökohdiltaan kansalliseen aluepolitiikkaan siltä osin, kun on kyse maaseutumaisten alueiden kehittämisestä. *Hallituskauden 2007–2011 aluepoliittisessa tavoitepäätöksen* mukaan erilaisia alueita varten kehitetään räätälöityä politiikkaa eli alueiden kehittämisellä ”...pyritään turvaamaan eri alueilla asuvan väestön hyvän elämän edellytykset asuinpaikasta riippumatta ja ottamaan maamme voimavarat käyttöön nykyistä paremmin. Tavoitteena on edistää alueiden kansainvälistä kilpailukykyä, pienentää alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja ja turvata kansalaisten peruspalvelut ja yhteydet koko Suomessa.” (ks. TEM 3/2008).

4 Maaseututyyppien kolmijako toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 1993 ja se on päivitetty vuosina 2000 ja 2006. Kuntarakenteen muuttuessa maaseututyyppittelyä on tarkistettava uudelleen. Selonteossa käytetään luokitteluperusteena viimeisintä kuntakohtaista aluejakoa, jonka perusteella Suomessa on 58 kaupunkia, 89 kaupunkien läheisen maaseudun aluetta, 142 ydinmaaseudun aluetta sekä 143 harvaan asutun maaseudun aluetta. (ks. VNS 5/2009 vp).

täviksi työvälineiksi hallitus nimeää *alueellistamisen* ja *toimintojen hajauttamisen*, joiden ensisijaisina tarkoituksina on alueiden paikallisten vahvuuksien hyödyntäminen. Myös valtionosuusjärjestelmällä on suuri merkitys kaikkein heikoimmassa taloudellisessa asemassa oleville maaseudun kunnille: "Valtionosuusjärjestelmässä otetaan pysyvästi huomioon harvaan asutut ja taloudellisesti heikot kunnat hallituksen tekemän kehyspäättöksen (2009) mukaisesti."

Selonteossa hallitus edellyttää, että Suomen merkittävimmille kielellisille ja etnisille väestöryhmille luodaan tasa-arvoiset mahdollisuudet maaseudulla elämiseen. Saamelaiselle väestönosalle tulee turvata mahdollisuus ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan sekä perinteisiä elinkeinojaan: "Suomessa on noin 9000 saamelaista, joista yli 60 prosenttia asuu kotiseutunsa ulkopuolella. Tämä asettaa saamenkieliselle opetukselle, palveluille ja tiedonvälitykselle uudenlaisia vaatimuksia. Vaikka saamelaisilla on oikeus saada omalla kielellään peruspalveluja, se ei kaikilta osin käytännössä vielä toteudu." Myös äidinkielenään ruotsia käyttävät luokitellaan maaseudun vähemmistöryhmäksi. Ruotsinkielisten kohtaamat arjen haasteet ovat kuitenkin erilaisia saamelaisiin nähden: "Ruotsinkielinen maaseudun väestö on kaupunkien väestöä harvemmin kaksikielistä. Tästä johtuen ruotsinkieliset rakenteet ja palvelut ovat suhteellisesti tärkeämpiä maaseudulla. ... Hallitus painottaa, että on tärkeää löytää soveltuvia ratkaisuja palvelujen järjestämiseen eri kieliryhmien tarpeita vastaavaksi. ... Lisäksi tarvitaan ruotsinkielisten hallinto-organisaatioiden ja kansalaisjärjestöjen yhteistyöfoorumi valmistelemaan näiden alueiden maaseudun kehittämistyötä. Erityisesti suomenruotsalaisia koskevia kysymyksiä ovat saaristoisuuteen liittyvät asiat."

Lähetekeskustelussa ruotsalainen eduskuntaryhmä kannatti esitystä ruotsinkielisten maakuntien yhteistyö-alueesta sekä TE-keskusten ruotsinkielisiä asioita koskevasta yhteistyöstä. Keskustan Esko Ahosen mielestä maaseudun kehittäminen on perusteltava jo yhteiskunnan kokonaisedunkin kannalta, sillä kansalaisilla on Suomessa oltava oikeus hyvinvointiin asuinpaikasta riippumatta: "Jos pienet kunnat eivät pysty tarjoamaan riittävän monipuolisia hoiva- ja koulutuspalveluja, valtion ja EU:n on autettava." Kokoomuksen Sanna Perkiön näkemyksen mukaan pääkaupunkiseudun ja haja-asutusalueiden tulee olla toiminnoiltaan erilaiset: "Helsingin elinkeinopolitiikan tulee perustua enemmän

yksityisen puolen vahvistamiseen kuin yksittäisiin valtion virastoihin. ... Tuen sitä, että tällaista laitosten hajauttamista voidaan jatkaa." Kristillisdemokraattien Toimi Kankaanniemi edellytti, että alueellistamista jatkettaisiin maakuntiin, tarkastellen samalla muiden maiden vastaavia menettelyjä: "Sitten kehoitaisin, että hallitus tarkastelisi nyt viimeistään sitä Norjan aluekehitysmallia, joka on aika konkreettinen vero-, syrjäseutulis- ja vastaavin toimenpitein." Sosialidemokraattien Johanna Ojala-Niemelä nosti esiin uuden teeman: "Sekä mökkien suuren määrän että Lapin matkailun ulkopaikkakuntalaisten sesonkityöntekijöiden määrän vuoksi tulisi mahdollistaa kaksoiskuntalaisuus. Kunnallisvero tulisi voida jakaa loma-asunnon omistajan tai haltijan kotikunnan ja loma-asunnon sijaintikunnan kesken sekä vastaavasti sesonkityöläisten kummankin asuinpaikkakunnan kesken." Ojala-Niemelä lisäsi, että nuorten saamelaisten poroelinkeinonharjoittajien mahdollisuuksia ylläpitää ammattiaan tulee helpottaa kehittämällä nykyisiä tukijärjestelmiä. Ajatusta kotikuntalain muutoksesta kannatti myös kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen: "Selonteko asettaa tavoitteekseen palvelujen saamisen kesäasukkaille kesäasutokunnasta, mutta jättää linjaamatta niiden rahoitusmallin."

Valiokunnat tukivat lausunnoissaan hallituksen linjauksia, mutta painottivat kuitenkin alueellisen tasa-arvon eri aspektoja. Hallintovaliokunta edellytti, että maaseudun asukkaille tuotetaan tasa-arvoisia palveluita taloudellis-ekologis-sosiaalisesti kestävällä tavalla. Liikenne- ja viestintävaliokunnan mukaan saaristoalueiden kehitystarpeet poikkeavat osittain manneralueista, sillä esimerkiksi vesiliikenneyhteyksien sekä saariston yrittäjyyden kehittäminen on tuotava esiin omina kysymyksinään. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta edellytti, että kaikilla suomalaisilla on yhdenvertainen mahdollisuus opiskeluun, työntekoon, yrittämiseen sekä kansalaistoimintaan asuinpaikasta riippumatta. Alueellistamisella on myös myönteisiä seurauksia: "Valiokunta katsoo, että valtion työpaikkojen alueellistaminen myös kasvukeskuksia pienemmille paikkakunnille on tärkeää. Virastojen ohella on mahdollista alueellistaa työtä, kuten esimerkiksi Kansaneläkelaitos on tehnyt. Tämä on myös työntekijöiden kannalta hyvä tapa toteuttaa alueellistaminen, koska se ei edellytä työn perässä muuttamista." Lisäksi laajoja Pohjois-Suomen hankkeita, kuten kaivoksia suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon se, etteivät alueen muut elinkeinot (kuten saamelaisten poronhoito) vaarannu.

Ympäristövaliokunnan mukaan erot alueellisen tasa-arvon toteutumisessa ovat maaseutualueiden välillä usein jopa suurempia kuin maaseudun ja kaupunkien välillä: ”Kaikille alueille on kuitenkin yhteistä paikallisten ratkaisujen tarve ja asukkaiden sekä muiden toimijoiden osallistumismahdollisuuksien turvaaminen suunnittelussa.” Maa- ja metsätalousvaliokunta tarkasteli kysymystä nykyisen lainsäädännön puitteissa: ”Alueiden kehittämisestä annetun lain (1651/2009) 10 §:n 2 momentin mukaan maakunnan liittojen, joihin kuuluu sekä yksikielisiä että kaksikielisiä kuntia, on perustettava toimielin maakunnan kielellisten palvelujen kehittämiseksi. Valiokunta korostaa toimielimen merkitystä niin suomen- kuin ruotsinkielisten palveluiden järjestämisessä ja kehittämisessä.”

Palautekeskustelussa vasemmistoliiton eduskuntaryhmä antoi kritiikkiä siitä, ettei selonteossa kiinnitetä tarpeeksi huomiota vähemmistökulttuurien tarjoamiin paikallisiin voimavaroihin, vaan korostetaan yleisluontoisesti tiettyjen alueellisten kielellis-etnis-kulttuuristen vähemmistöryhmien muodollisen tasa-arvon turvaamista suomalaiseen valtaväestöön nähden. Lisäksi kehittämistyössä tulisi nykyistä vähemmän nojautua yksittäisten suurhankkeiden, kuten kaivosten varaan. Kokoomuksen edustajista Arto Satosen mukaan alueellistamisesta ja maaseutupolitiikasta ei tulisi puhua laveasti samassa yhteydessä, sillä ”...alueellistaminen kohdistuu vain ja ainoastaan maakuntakeskuksiin ja ainoastaan 7 prosenttia maakuntakeskusten ulkopuolelle, eli sillä ei maaseutua pidetä elävänä, vaan maaseutua pitää kehittää siltä pohjalta, mitä tässä selonteossa on linjattu”.

Jouko Laxellin mielestä tulisi kuntarakenteesta ottaa huomioon ensinnäkin se, että maaseutukunnat yhdistyvät riittävän suuriksi kokonaisuuksiksi, sekä toiseksi muokata niiden palveluprosessit täysin uusiksi: ”Jos näin ei tehdä, kunnat velkaantuvat kovaa vauhtia ja kuntaveron nousu reippaastikin yli 20 prosentin. Ei voi aina lähteä siitä, että valtio tulee apuun. Kuntien poliittisten päättäjien on itse tunnustettava, kuinka radikaalisti kunta- ja palvelurakennetta pitää uudistaa.” Sosialidemokraattien edustajista Lauri Kähkönen mainitsi puutteeksi sen, ettei selonteossa käsitellä saaristoalueiden kehittämistarpeita. Johanna Ojala-Niemelä jatkoi, että mahdollisen kaksoiskuntalaisuuden vaikutukset tulisi lisäksi huomioida kunnan saamien valtionosuuksien määrätymisessä. Lisäksi keskusteltiin saamelaisväestön edellytyksistä harjoit-

taa nimenomaan paikallisia elinkeinoja. Saamelaista kulttuuria tulisi hyödyntää myös paikallisena matkailuvälineenä.

3.1.2 Harvaan asutun maaseudun erityistarpeet.

Selonteossa tarkastellaan perusteellisesti harvaan asutun maaseudun alueelliseen kehitykseen liittyviä erityiskysymyksiä. Hallitus pyrkii korostamaan erityisesti sellaisia tekijöitä, jotka lisäävät harvaan asuttujen maaseutualueiden vetovoimaisuutta tulevaisuudessa. Harvaan asutun maaseudun väestölliset kehitystrendit kuitenkin poikkeavat suomalaisten kaupunkien ja kaupunkien läheisen maaseudun alueille tyypillisistä olosuhteista⁵. Haja-asutusalueiden alueellisen vetovoimaisuuden luominen vaatii kansallisen tason huomiota sekä sitä, että alueen aseman suhteellinen heikkeneminen kyetään pysäyttämään.

Etenkin nuorten ja naisten poismuutto sekä suhteellisen väestöosuuden väheneminen ovat muodostuneet merkittäväksi harvaan asutun maaseudun ongelmaksi. Nämä kaksi väestöryhmää ovat avaintekijä osaavan ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuudelle harvaan asutulla maaseudulla. Hallituksen mukaan ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan voimakasta perhepolitiikkaa sekä maaseudun nuoret ja naiset nykyistä paremmin tavoitettavaa paikallista toimintaa: ”Nuoret ja naiset tavoitettava toiminta parantaa kylien ja kirkonkylien elinvoimaisuutta ja samalla huoltosuhdetta. ... Nuorten kiinnittymistä kotiseudulle edistää mahdollisuus vaikuttaa asuinympäristöönsä koskeviin asioihin.” Peruskoulun lisäksi etenkin toisen asteen koulutustarjonnan (lukio- ja ammatillinen koulutus) merkitys korostuu alueellisen vetovoimaisuuden lisääjänä: ”Koulun säilyminen omassa ympäristössä edistää juurtumista ja oman identiteetin rakentumista sekä kuulumista maaseutuympäristöön ja -yhteisöön. ... Koulutuspolun katkeaminen kotipaikkakunnalla peruskoulun jälkeen vähentää maaseudun vetovoimaa tulomuuttajien silmissä ja saa aikaan lapsiperheiden poismuuttoa. ... Lukion lakkauttamisella voi olla suuri vaikutus myös peruskoulun ylempien luokkien opetuksen saatavuuteen ja laatuun.” Lisäksi ikääntyvän väestön erityistarpeet pyritään ottamaan huomioon siten, että maaseudulla asuminen (kotiasu-

5 Väestörekisterikeskuksen mukaan vuonna 2008 väkiluku laski 199 kunnassa, ks. <http://vrk.fi/default.aspx?id=278>.

minen, erilaiset yhteisölliset asumismuodot jne.) olisi laajalti mahdollistettavissa.

Selonteossa esitetään *lista harvaan asuttua maaseutua koskevista erityistoimenpiteistä*, jotka ovat seuraavat: *Ensinnäkin* hallitus laatii harvaan asuttujen alueiden vaihtoehtoisia kehittämiskeinoja koskevan mietinnön jatkotoimenpiteineen (mm. veropoliittiset keinot). *Toiseksi* harvaan asutun maaseudun turvallisuuspalveluverkostoa kehitetään viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyötä lisäämällä (paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa otetaan huomioon harvaan asutun maaseudun erityispiirteet, työttömyysturvallain säännöksiä tarkistetaan jne.) siten, että kokonaisvastuu palveluista säilyy kuitenkin viranomaisilla. *Kolmanneksi* hallitus vahvistaa nuorten yrittäjyyteen kannustamista järjestöjen ja koulujen yhteistyöllä sekä levittämällä aloittaville yrittäjille suunnattua valmennustoimintaa harvaan asutulle maaseudulle. *Neljänneksi* harvaan asutun maaseudun paikallisten toimintaryhmien työtä vahvistetaan lisäämällä ohjelmakauden 2007–2013 aikana niiden kehittämisvaroja, ja samalla naisia ja nuoria koetetaan saada eri tavoin mukaan maaseudun kehittämiseen muun muassa huoltosuhteen parantamiseksi. *Viidenneksi* valtionosuusjärjestelmässä luvataan ottaa pysyvästi huomioon harvaan asutut ja taloudellisesti heikossa asemassa olevat kunnat hallituksen talvella 2009 tekemän kehyspäättöksen mukaisesti.

Eduskuntakäsittelyn yhteydessä nousi harvaan asutun maaseudun erityistarpeina samankaltaisia teemoja kuin käsiteltäessä maaseudun alueellista tasa-arvoisuutta yleensäkin. Perhepolitiikan uudistamistarpeisiin otettiin pikaisesti kantaa lähinnä vain mainintana kahden kokoomuksen sekä kristillisdemokraattien kansanedustajan lähete keskustelussa pitämässä puheenvuorossa. Keskustan Timo V. Korhonen tuki hallituksen esitystä vaihtoehtoisesta mietinnöstä harvaanasuttujen alueitten kehittämiseksi: "Näen niin, että jo yritysten toimintaedellytysten turvaamiseksi on välttämätöntä valmistella harvaanasuttujen alueitten ja muuttotappioalueitten erillinen toimenpidepaketti, jossa tulee arvioida myös veropoliittisten keinojen käyttö." Myös kyläkoulujen säilyttäminen harvaan asutuilla alueilla keräsi runsaasti kannatusta "yhteisöllisyyden lisääjinä" ja "kiertävien palveluiden keskuksina", "monen palvelun kylätaloina" ja "kohtaamispaikkoina", "kansalaisopiston toimintana",

"erilaisina kerhoina" sekä "monipuolisina liikunnan harrastuspaikkoina".

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista hallintovaliokunnan mukaan harvaan asutun maaseudun tasavertaisuuden ylläpitäminen edellyttää huomion kiinnittämistä maanlaajuiseen muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottamiseen sekä infrastruktuurin toimivuuteen. Myös kaikkien maaseutualueiden turvallisuuteen ja turvallisuuspalveluihin tulee kohdistaa riittävät resurssit. Liikenne- ja viestintävaliokunta korosti lisäksi tarvetta erityistoimenpiteisiin harvaan asutun maaseudun merkittävien elinkeinojen (mm. matkailu) sekä vapaa-ajan asumisen tähden. Ikääntymisen ei pitäisi olla esteenä tarpeellisten toimintojen saavutettavuudelle: "Haja-asutusalueilla on vaikeaa tarjota kohtuulliset asiointiyhteydet turvaavia julkisen liikenteen palveluita." Sivistysvaliokunta edellytti, että koulutus esiopetuksesta lukioon tulee voida suorittaa turvallisen koulumatkan puitteissa eli perusopetuslain enimmäispituudet huomioon ottaen (tulisi myös seurata koulumatkojen todellisia pituuksia), tai kotoa käsin "lähikoulussa". Myös lukiodien välistä yhteistyötä tulee lisätä mahdollisimman laajan kurssitarjonnan mahdollistamiseksi. Lisäksi valiokunta halusi muistuttaa yhtenäiskoulujen sekä erilaisten innovatiivisten opetusmuotojen (etä- ja verkko-opetus, kuvayhteysopetus, tuntitalenteet jne.) potentiaalista yläasteen ja lukion paikallisen opettajapulan ehkäisemisessä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta halusi tuoda mietinnössään muiden valiokuntien mainitsemien teemojen lisäksi esiin tarpeen valtakunnallisen tason erityistoimiin, jotta harvaan asutusta maaseudusta saataisiin houkutteleva niin uusille asukkaille kuin yrittäjille: "Maaseutuasumisen kaikkia muotoja tulee edistää ja vahvistaa maalemuuton yleisiä edellytyksiä. Valtakunnallisen *maalemuutto.info* -portaalin kaltaisia tietolähteitä tulee kehittää edelleen ja sähköisiä tietopalveluja muutoinakin lisätä." Harvaan asutun maaseudun tulevaisuuden elinehtona ovat nuoreen väestönosaan kohdistetut panostukset eli maaseudun tulee olla jatkossakin varteenotettava vaihtoehto niin koulutusmahdollisuuksien, vapaaajan, kuin työllistymisenkin suhteen.

Palautekeskustelussa puheenvuorot olivat pitkälti koulutuspoliittisia, ja esiin tuotiin muun muassa tarve koulukyyteihin, kouluverkkokertoimen lisääminen kuntien valtionosuusjärjestelmään sekä kylien po-

tentiaali paikallisten koulutuspalveluiden järjestämiselle. Ruotsalainen eduskuntaryhmä halusi korostaa maaseudun nuorille naisille tarjottavien työmahdollisuuksien merkitystä harvaan asutun maaseudun tulevaisuuden kannalta. Sivistysvaliokunnan mainitsema tarve pienten lukioiden tuen jatkamiseen sai kannatusta etenkin kokoomuksen ja keskustan edustajilta. Keskustan Lasse Hautala totesi: "Kuntien vastuulla oleva perusopetuksen järjestäminen pitää nähdä budjettivuotta pidempänä ajanjaksona. Hallituksen on toimillaan mahdollistettava ammatillisen ja ammattikorkeakouluopetuksen tarjonta muuallakin kuin maakuntakeskuksissa." Vihreiden Johanna Karimäen mukaan tulisi huolehtia siitä, että ikääntymisen aiheuttamat kustannukset jaetaan oikeudenmukaisesti kuntien ja valtion kesken. Väestön ikääntymisellä tulkittiin olevan myös positiivisia vaikutuksia harvaan asutun maaseudun työ- ja elinkeinoelämälle, kunhan vain valmistaudutaan tehokkaasti vastaamaan kasvaneeseen palveluiden kysyntään eli ylläpitämään maanlaajuista alakohtaisiin sekä paikallisiin työvoimatarpeisiin vastaavaa koulutus- ja oppilaitosverkostoa. Keskustan Lauri Oinosen sanoin "...kun maaseudulle saadaan väkeä, silloin koko muu elinkeinoelämä myös viriää. Suurten ikäluokkien maallepaluu, ja myös maahanpaluu, on tekijä, joka voi antaa uutta piristysruisketta maaseudulle."

3.2 Kestävä yhdyskuntakehitys maaseudulla

Valtioneuvoston selonteon mukaan väljyys, rauhallisuus sekä luonnonläheisyys tekevät maaseudusta houkuttelevan asuin ympäristön. Etenkin kaupunkien läheisellä maaseudulla kestävän yhdyskuntakehityksen tulee perustua palvelukykyisiin kyliin sekä taajamiin: "Alueiden sosiaalisen rakenteen muuttuminen näkyy muun muassa ikärakenteen nuorentumisena, mikä lisää muuttovoittokunnissa päivähoidon- ja koulupalvelujen tarvetta. ... Hallitus korostaa, että eri-ikäisille ihmisille ja perheille tulee luoda edellytykset maaseudulla asumiselle ja sinne muuttamiselle turvaamalla palvelujen saatavuus ja ottamalla asia huomioon maankäytön suunnittelussa." Selonteossa käsitellään myös maaseudun infrastruktuuriin liittyviä kehittämistarpeita ensinnäkin liikkumisen sekä liikenteen eri muotojen näkökulmasta: "Valtioneuvoston liikennepoliittisen

selonteon (2008) mukaisesti liikenneväyliä koskevien linjausten aikajännettä pidennetään 10-15 vuoteen ja liikennehankkeiden kehys- ja valtuusmenettely uudistetaan. Budjettirahoituksen rinnalle otetaan käyttöön joustavampia liikenneinvestointien rahoitustapoja." Maaseudulla asuville tulee tarjota mahdollisuudet joukkoliikenteen käyttöön, mutta lähitulevaisuudessa henkilöauto tulee säilymään pitkien välimatkojen myötä välttämättömänä kulkuvälineenä. Lisäksi maaseudun asukkaille ja yrityksille tulee taata asuin- ja sijaintipaikasta riippumatta nopeat ja tehokkaat tietoliikenneyhteydet koko maassa.

Täysistuntokeskusteluissa kansanedustajat painottivat tarvetta etenkin perusväylänpidon, raideliikenteen sekä tieto- ja viestintäliikenneyhteyksien määrärahojen lisäämiseen. Myös eri liikenneyhteyksien kehittämistarpeista käydyn valiokuntakeskustelun yhteydessä tuotiin melko konkreettisiäkin linjauksia esille. Maa- ja metsätalousvaliokunta edellytti valtion ensisijaista vastuuta nopeiden tietoliikenneyhteyksien, toimivan joukkoliikenteen sekä liikenneverkoston rahoittamisesta: "Suomen suuren pinta-alan ja suhteellisen tasaisesti jakaantuneen asutuksen vuoksi valtakunnallisten liikenneyhteyksien toimivuus on maan eri osien elinvoiman säilyttämiseksi välttämätöntä."

3.2.1 Yhdyskuntasuunnittelun lähtökohdat maaseudulla

Maaseudun yhdyskuntarakenteen kehitystä tarkastellaan selonteossa pääasiassa kaupunkien läheisen maaseudun näkökulmasta. Hallitus nimeää kehittämistarpeita niin maankäytön suunnittelun, asumismuotojen, maisemanhoidon, ilmastonmuutoksen kuin myös ekologisen tehokkuuden suhteen. Uudet asuinalueet tulee integroida rakennettuun ympäristöön ja sen toimintoihin siten, että alueen *maaseutumaisuus* säilyy: "Rakennuspaikkoja valittaessa tulee ottaa huomioon maisema ja ympäristöarvot, yhteisöllisyyden edistäminen sekä alueen elinkeinotoiminta." Samalla paikallisten asukkaiden mahdollisuutta vaikuttaa käynnissä olevien muutosten ohjaukseen tulee edistää nykyisestä: "Uudentyyppisiä kyläasumisen osayleiskaavamuotoja kehitetään ja käynnistetään sellaisia kyläalueita varten, joissa kaavaohjausta tarvitaan. Kaavaa käytetään kehittämisen välinee-

nä rakentamisen ja yrittämisen mahdollisuuksien turvaamiseksi. Kaavaprosessia ja menettelyjä yksinkertaistetaan. Paikallisten asukkaiden ja muiden toimijoiden roolia vahvistetaan kaavan sisällön kehittämisessä.”

Myös toimiva vesihuolto parantaa maaseudulla asumisen laatua ja elinkeinotoiminnan kilpailukykyä: ”Haja-asutusalueiden saattamista vesihuoltoverkostojen piiriin voidaan nopeuttaa vesiosuuskuntien avulla. Haja-asutusalueiden jätevesihuollon kehittämiseksi hallitus on lisännyt määrärahoja yhdysvesijohtojen rakentamiseen. Jätevesiasetuksen toimeenpanon tehostamiseksi erilaisilla maaseutualueilla selvitetään kannustimien käyttöä, parannetaan teknisten ratkaisujen neuvontaa ja harkitaan aikataulujen porrastusta. Kotitalousvähennystä kehitettäessä selvitetään, voidaanko sitä soveltaa myös sekä ympärivuotisessa käytössä että vapaa-ajankäytössä olevien kiinteistöjen jätevesi- ja lämmitysjärjestelmien suunnittelussa.”

Lähetekeskustelussa kokoomuksen eduskuntaryhmä toi esiin, että maaseudun vahvuudeksi voidaan laskea mahdollisuus edulliseen rakentamiseen. Riittävä tonttitarjonta asumisen ja yritystoiminnan tarpeisiin kuitenkin edellyttää, että kuntien autonomiaa kaavoituksen suhteen lisätään nykyisestä: ”Rakennuspaikkoja valittaessa on otettava huomioon maisema ja ympäristöarvot, yhteisöllisyyden edistäminen sekä alueen elinkeinotoiminta. Oma merkityksensä on myös kaavoitusprosessin sujuvuudella.” Keskustan edustajista Esko Ahosen mukaan suunnittelu maaseudulla on perustunut pitkälti taajamien väestön erilaisten tarpeiden tyydyttämiseen: ”Maaseudulle, erityisesti haja-asutusalueille, rakentamiseen on ollut vaikea saada lupia, laajoja alueita on varattu suojelualueiksi, tähän asti lähes korvauksetta.” Toisaalta Markku Pakkanen edellytti, että valtio ottaa selkeämmän roolin maaseudun vesihuoltokysymyksessä: ”Toivonkin, että entistä selkeämmin valtio asettuisi tukemaan maaseudulle yhteistoiminnassa syntyviä vesihuoltoratkaisuja, koska ne oletettavasti ovat kokonaistaloudellisesti ja toiminnallisesti sekä ympäristön kannalta parempia vaihtoehtoja kuin kiinteistökohtaiset pienjärjestelmät.”

Hallintovaliokunta korosti kyläsuunnittelun kehittämisen olevan jatkossakin tärkeää, sillä sen avulla voidaan parantaa yhdyskuntarakennetta sekä edistää lisära-

kentamisen sopeuttamista maisemaan ja olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön. Myös asukkaiden mahdollisuus osallistua paikalliseen alueidenkäytön suunnitteluun tulee turvata. Valiokunnan mukaan kuntia, kyllä ja maaomistajia tulisikin kannustaa yhteistyöhön kaavojen laadinnassa ja toteuttamisessa (mm. oma-aloitteinen kyläsuunnittelu yleiskaavoituksessa), sillä hyvä elinympäristö tukee kulttuurista monimuotoisuutta. Liikenne- ja viestintävaliokunnan mukaan kaupunkien läheisellä maaseudulla maankäytön suunnittelu tulee toteuttaa siten, että liikenteen ympäristötavoitteet voidaan saavuttaa ja hallitsematon yhdyskuntarakenteen kehitys välttää⁶. Talousvaliokunta ja valtiovarainvaliokunta olivat yksimielisiä siitä, että toimiva vesihuolto on perusedellytys ekotehokkaalle asumiselle ja elinkeinotoiminnalle maaseudulla. Valtiovarainvaliokunta edellytti lisäksi, että ympäristöministeriö selvittää kotitalouksille ja osuuskunnille markkinoitavien puhdistamolaitteiden toimivuuden ja todellisen puhdistusvaikutuksen⁷. Sekä maa- ja metsätalousministeriön että ympäristöministeriön hallinnonaloille tulisi kohdistaa riittäviä määrärahoja mainittujen keskitettyjen järjestelmien rakentamiseen. Kiinteistökohtaisia puhdistamojärjestelmiä tulisi ottaa käyttöön vain siellä, missä se on kokonaisuuden kannalta järkevää.

Ympäristövaliokunnan mukaan ekotehokkaan vähähiilisen yhteiskunnan tulisi toimia lähtökohtana nykypäivän yhdyskuntasuunnittelulle. Sen tähden tuleekin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota rakentamisen aikaisen tehokkuuden lisäksi rakentamisen pitkän aikavälin ympäristövaikutuksiin, kuten liikenteestä ja muusta energiankulutuksesta aiheutuviin päästömääriin: ”Kaupunkien lähellä olevilla alueilla suunnittelun tarve kasvaa usein nopeasti, mutta samalla kaavoituksessa pitää kyetä huolehtimaan pitkäjänteisestä suunnittelusta. ... Hyvin suunnitellulla kaavoituksella voidaan säästää sekä rakentamiskustannuksia että etenkin myöhempiä käyttökustannuksia

6 Valiokunta nojautui lausunnossaan valtioneuvoston liikennepoliittisen selonteossa (LVM 17/2008) esiin tuotuihin yhteiskuntarakenteen yhtenäisyyttä koskeviin tavoitteisiin.

7 Selonteossa todetaan, että siirtoviemäreiden rakentamiseen ja viemäriverkostojen laajentamiseen on erityistä tarvetta vuoden 2013 loppuun saakka, jolloin talousvesiasetus (461/2000) vaatimuksineen tulisi olla täytetty (kiinteistökohtaisten talousjätevesijärjestelmien on täytettävä talousjätevesiasetuksen vaatimukset tai se on liitettävä vesihuoltoverkoston).

ja saavuttaa selkeitä ilmastohyötyjä.” Valiokunnan mukaan kaikkia kasvihuonekaasupäästöjä tulee vähentää radikaalisti, joten yksittäisten päästölähteiden ohella tulee kiinnittää huomiota alueidenkäyttöraatkaisujen ilmastovaikutuksiin. Etenkin radanvarsien kaavoittaminen asumistarkoitukseen on tärkeää, eikä kaupunkien läheisen maaseudun asutusrakenteen tulisi muutenkaan antaa liiaksi hajautua. Eri asumuotojen (myös kakkosasumisen) hajautettujen vesihuolto-, jätehuolto- ja energiaratkaisujen osalta tulisikin tavoitella yhä suurempaa ekotehokkuutta. Jätevesiasetuksen toimeenpano edellyttää jätevesijärjestelmien valinnassa sekä paikallisten olosuhteiden huomioimista että kunnossapitopalveluiden ja kysynnän syntymistä haja-asutusalueille. Keskitetyt ja hajautetut alueelliset ratkaisut on valiokunnan mukaan sovitettava yhteen saumattomasti.

Maa- ja metsätalousvaliokunta käsitteli maaseudun yhdyskuntakehitykseen liittyviä kysymyksiä melko suppeasti. Kokoava valiokunta toi lähinnä esiin sen, että hajautetut vesihuolto- sekä muut energia- ja jätehuoltoratkaisut ovat väline ennen kaikkea paremman ekotehokkuuden toteuttamiseen maaseudulla. Harvaan asutun maaseudun ratkaisut tulevat joka tapauksessa olemaan haastavia: vesihuollon suunnittelu ja varmistaminen ovatkin maaseudun yhdyskuntakehityksen kannalta erittäin tärkeä painopiste.

Palautekeskustelussa useat eduskuntaryhmät ja kansanedustajat esittivät kriittisiä kannanottoja siitä, voidaanko jätevesihuollon kaltaisesta, maaseudulla elämisen kannalta erittäin merkittävästä asiasta, eräänlaisesta perusoikeudesta, luoda pelkästään asetustason kansallista sääntelyä. Varsinaisia konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ei vesihuoltokysymyksessä kuitenkaan tuotu esiin. (Uusi *valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla*, 209/2011, astui voimaan 15.3.2011⁸).

3.2.2 Liikenneinfrastruktuurin kehittämistarpeet

Matkojen sujuvuuteen ja turvallisuuteen vaikuttavat etenkin teiden kunto sekä liikenneolot. Selonteossa laajimman analyysin kohteena ovat maaseudun

tieliikenneverkoston ja -palveluiden kehittämistarpeet: ”Hallitus varautuu kaikkien tieluokkien jatkuvaan kohentamiseen ja myös uusien yhteyksien lisärakentamiseen muun muassa matkailun ja kaivostoiminnan tarpeisiin vastaamiseksi. ... Hallituksen osoittamat lisämäärärahat kuluvalle kehyskaudella ja lisätalousarviossa riittävät vain osittain kertaluonteisiin peruskorjauksiin. ... Harvaan asutun maaseudun tieverkoston kunto ja kehittämistarpeet arvioidaan ja harvaan asutulle maaseudulle laaditaan tieohjelma yhteistyössä alan toimijoiden ja kehittäjien kanssa.” Toiseksi merkittäväksi maaseudulla liikkumisen muodoksi hallitus nimeää raideliikenteen: ”Raidejärjestelmän merkitys kasvaa tulevaisuudessa ja myös maaseudulla tarvitaan toimivat raideyhteydet. Raideliikennettä kehitetään ympäristösyistä palvelemaan erityisesti työmatkaliikennettä myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella sekä vastaamaan teollisuuden kuljetustarpeisiin, mukaan lukien kaivannaisteollisuus.” Lisäksi hallitus mainitsee lyhyesti muiden liikenneyhteyksien kehittämistarpeita: ”Lentoyhteyksiä parannetaan muun muassa pienillä matkustajakoneilla kysyntää vastaavaksi. Sisävesiliikennettä kehitetään ja hyödynnetään kuljetuksissa.”

Eduskunnassa teema oli yksi keskustelluimmista. Lähetekeskustelussa eduskuntaryhmät peräänkuuluttivat lukuisia kertoja sitä, että kaikkien tieluokkien (varsinkin alempiasteisen tiestön) kunnossapito ja riittävä rahoitus on välttämätöntä. Tosin jonkin verran syntyi erimielisyyttä siitä, riittävätkö nykyiset selvitykset kattaviin toimenpiteisiin tieverkon ylläpitämiseksi. Sisävesiliikenne kehittämistarpeineen keräsi kannanottoja etenkin ruotsinkielistä väestöä edustavilta kansanedustajilta. Ruotsalainen eduskuntaryhmä totesikin tukeneensa hallituksen strategiaa lauttaliikenteen korvaamiseksi kiinteillä yhteyksillä siellä, missä se on mahdollista: ”Kaikkia lossi- ja yhteysalusreittejä ei voida korvata, ja näihin on ohjattava riittävät voimavarat palvelujen turvaamiseksi.” Poikkeuksen muodosti kommentillaan kokoomusta edustava Sanna Perkiö, joka halusi asettaa maaseudun ja kasvukeskusten tarpeet vastakkain: ”Parempia teitä halutaan yhä harvemmalle ihmisjoukolla. On luonnonlakien vastaista, että tehokkuus lisääntyisi tällä kaavalla. ... Maaseutu on autioitunut ja ikääntynyt. Ei kai ole todennäköistä, että tämä kehitys kääntyisi toiseen suuntaan?” Sen sijaan toisen kokoomuksen edustajan Eero Lehden mie-

8 Hieman myöhemmin jätevesiasetusta muutettiin poikkeuksellisen vilkkaan poliittisen keskustelun saattamana. Ks. jätevesiuudistuksesta osoitteesta <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=378696&lan=FI>.

lestä henkilöliikenteen suunnittelulla on merkittäviä työvoimapolitiittisia vaikutuksia: "Henkilöliikenteen logistiikka itse asiassa laajasti katsottuna on vain huonosti ratkaistu erittäin kalliilla kustannustasolla, jota suomalainen liikenteeseen liittyvä verotus on vielä kiihdyttänyt. Kun työpaikat perheessä ovat eriaikaisia, eri puolilla, kahden auton tarve johtaa helposti siihen, että matalapalkka-aloilla jäädään kotiin mieluummin kuin otetaan työtä vastaan."

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista ensinnäkin liikenne- ja viestintävaliokunta totesi, ettei perusväylänpidon rahoitus ole riittävää: "Valiokunta on kiinnittänyt useita kertoja valtion talousarvioita koskevissa lausunnoissaan ja mm. liikennepoliittista selontekoa koskevassa mietinnössään (LiVM 9/2008 vp) vakavaa huomiota siihen, että perusväylänpidon rahoitus on ollut jo pitkään merkittävästi alempi kuin mikä olisi tarve. Tämä on koskenut yhtälailla tieverkkoa, rataverkkoa, meri- ja sisävesiväyliä ja liikenteen telematiikkaa." Esimerkiksi rautatiet olisivat energiatehokas kuljetusmuoto pitkille välimatkoille: "Radanpidon tavoitteet ovat kuitenkin jääneet viime vuosina saavuttamatta korvausinvestointitason jäädessä jatkuvasti vähimmäistason alapuolelle. Rataverkon peruskorjaushjelma ja eräiden päärautaosuuksien riittämätön välityskyky ovat radanpidon suurimpia ongelmia." Toisaalta ilmailu on täysin liiketoiminta- ja asiakasrahoitteinen liikennemuoto Suomessa, eikä siten vaadi valtion budjettivaroja: "Ilmailulaitos ylläpitää liikelaitoksena koko maan kattavaa 25 lentoaseman verkostoa. ...valiokunta painottaa verkostoperiaatteen merkitystä maamme lentoasemaverkoston ylläpidossa ja osana alueellisen tasa-arvon ja elinvoimaisuuden edistämistä." Myös saaristo- ja sisävesiyhteyksien varassa asuvat tarvitsevat toimivia liikenneyhteyksiä. Lisäksi liikennehallinnon virastouudistukseen⁹ liittyy erinäisiä näkökohtia: "Liikenne- ja viestintävaliokunta on lausunut useita kertoja, että liikenteen kehittämisessä tulisi pyrkiä liikennemuoto- ja virastokohtaisesta arvioinnista

liikennejärjestelmäkohtaiseen tarkasteluun, jossa liikenteen kehittämistä arvioidaan maan liikennejärjestelmän kokonaisuuden näkökulmasta."

Myös talousvaliokunnan, työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan sekä valtiovarainvaliokunnan mukaan tieverkoston ja muun väylänpidon kehittämiseen tulisi ohjata riittävästi varoja, sillä tie- ja raideverkosto ylläpitoresursseineen ovat edellytys niin maaseudulla asumiselle, työssä käymiselle kuin yritystoiminnallekin. Tulevaisuusvaliokunta kannusti kehittämään varsinkin raideliikennettä ja junayhteyksiä, jotta ilmastonmuutosta voitaisiin torjua kestävämmiin.

Maa- ja metsätalousvaliokunta painotti, että ympäristöystävälliseen käyttöön soveltuva tieverkostolla on merkitystä maaseudulle myös elinkeinopoliittiselta (metsäteollisuus, puunjalostus ja puun energiakäyttö) kannalta. Raideliikenteen kehittämistarpeista valiokunta teki seuraavan yhteenvedon: ensinnäkin rautatieverkostoa tulisi hyödyntää nykyistä enemmän henkilöliikenteen tarpeisiin, toiseksi rautatiekuljetusten lisääminen edellyttäisi koko nykyisen rataverkon säilyttämistä ja perusparantamista raskaiden kuljetusten mukaiselle tasolle, sekä kolmanneksi kyseisen kuljetusmuodon kilpailukykyä voitaisiin lisätä toteuttamalla laaditut suunnitelmat puutavaran kuormauspaikkojen ja terminaalien kehittämisestä. Kokoava valiokunta halusi korostaa myös sisävesikuljetusten ja -reittien kehittämisen merkitystä, mainiten esimerkkinä teollisuudessa käytettävän ainespuun kuljetusmahdollisuudet.

Palautekeskustelun yleistä linjaa kuvaa hyvin sosiaalidemokraattien ryhmäpuheenvuoro: "Paikkakunnan saavutettavuus on yksi keskeinen kriteeri elinkeinoelämän toimintaedellytysten mutta myös yksityisten kansalaisten kannalta. Hallituksen lupaus varautua kaikkien tieluokkien jatkuvaan kohentamiseen ja uusien yhteyksien lisärakentamiseen ei ole uskotava, sillä perustienpidon ja muun alemmanasteisen tieverkon nykyinen rahoitus ei riitä edes niiden säilyttämiseen nykytasolla." Vihreät vaativat uutta raideliikenteen toimintastrategiaa, missä suunnitelmallisesti palautettaisiin rataosuuksia henkilöliikenteelle. Päärataosuuksien ohella tulisivat kunnostaa uusia sivuyhteyksiä.

9 Liikenne- ja viestintävaliokunta viittasi lausunnossaan vuonna 2010 alkaneessa liikennehallinnon virastouudistukseen, jossa nykyisten liikennealanvirastojen toimintoja kootaan Liikennevirastoon ja Liikenteen turvallisuusvirastoon: "Saariston yhteysalusliikenteen ja maantielauttojen liikennöinnin tilaajavastuu siirtyy vuoden 2010 alusta yhteen paikkaan eli Varsinais-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen. Tavoitteena on synergiaetujen kehittäminen ja yhtenäisen palvelutason saavuttaminen." Ks. uudistuksesta osoitteesta <http://www.lvm.fi/web/fi/virastouudistus>.

3.2.3 Tieto- ja viestintäliikenneyhteydet

Selonteossa todetaan maaseudun tieto- ja viestintäliikenneyhteyksien kehittämistarpeista, että *valtioneuvoston laajakaistaohjelman toteuttamista koskevan periaatepäätöksen* (2008)¹⁰ mukaan nopeat tiedonsiirtoyhteydet tullaan rakentamaan koko maahan: ”Tarkoitusta varten varataan 66 miljoonaa euroa kansallisia varoja vuosille 2010–2015. Lisäksi maaseuturahastosta suunnataan 25 miljoonaa euroa EU:n elvytysvaroja. Nopeat ja käyttäjilleen kohtuuhintaiset yhteydet turvataan mahdollisimman laajasti siten, että hallituksen hyväksymää kansallista toimintasuunnitelmaa tietoliikenneinfrastruktuurin parantamiseksi toteutetaan 100 Mb/s tiedonsiirtoyhteyksiin pääsemiseksi mahdollisimman nopeasti ja etupainotteisesti.”

Myös tämä teema oli yksi eduskunnan keskusteluiluimmista, eikä tietoliikenneyhteyksien tasapuolisen saatavuuden pikaista tarvetta ollut valmis kiistämään yksikään asian käsittelyyn osallistuneista tahoista. Eduskunnan mukaan maaseudun alueelliset voimavarat tulisikin saattaa nykyistä laajempaan käyttöön eri medioita monipuolisesti hyödyntämällä. Lähetekeskustelussa todettiin, ettei kansallista laajakaistakysymystä tulisi jättää kaupallisesti toteutettavaksi ainakaan haja-asutusalueilla, missä kunnalliset ja muut resurssit ovat niukat. Eli valtion on tultava asiassa rahoituksellisesti vastaan. Ministeri Anttilan mukaan laajakaistahankkeen toteuttamiseen voitaisiin varautua EU:n budjettivarojen avulla: ”Minusta ainoa keino siihen on se, että meillä on olemassa se 66 miljoonan euron maksuvaltuusrahoitus ja sitten 25 miljoonaa sitä elvytysrahaa, joka Euroopan unionin budjetista saadaan. Paikallisella tasolla maakuntaliitto on se keskeisin toimija, jonka tulee kartoittaa alueellaan, miten laajakaistayhteyksien toteutuminen maakunnan alueella on menossa eteenpäin. Siinä keskeisessä roolissa ovat alueen puhelinlaitokset.” Kansanedustajat kuitenkin muistuttivat, että tietoliikenneyhteyksien rakentaminen tulee toteuttaa kauaskatseisesti, eikä tinkimällä yhteyksien laadusta. Myöskään kiinteitä lankaverkkoja ei tule

purkaa liian nopeasti, jottei tiedon liikkumiselle syntyisi väliaikaisiakaan alueellisia esteitä.

Myös valiokunnat edellyttivät valtion turvaavan riittävän laadukkaiden tietoliikenneyhteyksien saatavuuden kaikkein syrjäisimmilläänkin seuduilla. Liikenne- ja viestintävaliokunta totesi ehdottaneensa ”...hiljattain mietinnössään (LiVM 20/2009 vp) hyväksyttäväksi ns. laajakaistatukilain¹¹, jonka perusteella laajakaistayhteyksiä pyritään saamaan nykyistä kattavammin maaseudulle. ... Kuntien maksuosuuden pienentämiseen on tarkoitus käyttää myös EU:n maaseutuohjelmasta Suomelle tulossa olevaa laajakaistarahoitusta (noin 25 milj. euroa). Valiokunta pitää laajakaistatukea koskevaa lakia alueellisen tasa-arvoisuuden ja tietoyhteiskunnan kehityksen kannalta tärkeänä, mutta kantaa erityistä huolta tilajayhteyden toteuttamisen vaatimista kustannuksista. ... Valiokunta kiinnittää huomiota myös toimivien viestintäyhteyksien tarpeeseen maaseudun teiden ja rautateiden varsilla. Viestintäyhteyksiä tarvitaan liikenteessä liikkussa ja yhteyksien toimivuuden kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota jatkossa.” Talousvaliokunta toivoi selvitetävän, voitaisiinko ministeri Anttilan mainitsemaa EU:n rakennerahoitusta kohdentaa laajakaistaverkon rakentamiseen. Ympäristövaliokunnan mukaan nykyisen kehityksen myötä vaarana on, että nopea tietoliikenneverkko ei tule ulottumaan kaikkialle.

Maa- ja metsätalousvaliokunta yhtyi mietinnössään muiden valiokuntien esittämiin kannanottoihin, sillä on välttämätöntä turvata haja-asutusalueille nopeat, toimintavarmat, ajantasaiset ja kohtuuhintaiset laajakaistayhteydet. Kokoavan valiokunnan mukaan mainittujen edellytysten täyttämiseksi hallituksen hyväksymä kansallinen toimintasuunnitelma tietoliikenneinfrastruktuurin parantamiseksi (eli 100 Mbit/s vuoden 2015 loppuun mennessä) muodostaa kaiken kaikkiaan hyvän alun.

Palautekeskustelussa perussuomalaiset esittivät tiukan vaatimuksen: ”Tietoliikennekaapelin tulisi ulottua korvauksetta jokaisen asukkaan kotiovelle asti. Vain tämä takaisi tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden Suomen kansalaisten välillä. Tämä edistäisi uusien

¹⁰ Valtioneuvoston teki joulukuussa 2008 periaatepäätöksen valtakunnallisesta laajakaistahankkeesta, jonka perusteella vuoden 2015 loppuun mennessä yli 99% väestöstä on enintään 2 km etäisyydellä 100 Mbit/s yhteyden valokuitu- tai kaapeliverkosta. Ks. päätöksestä osoitteesta <http://www.lvm.fi/web/fi/viestinta/strategiat/strategia/view/1127095>.

¹¹ Liikenne- ja viestintävaliokunnan mukaan ”laajakaistatukilain” avulla tukea voitaisiin myöntää ”...viestintäverkon rakentamiseen vain sellaiselle maantieteelliselle alueelle, joka täyttää lain harvaa väestötiheyttä koskevat vaatimukset. Tukikel- poisilla alueilla on Suomessa noin 130 000 kotitaloutta.”

asukkaiden tuloa pieniin kuntiin, joissa veronmaksajia kipeimmin kaivattaisiin.” Myös keskustan Tuomo Hännisen kanta oli, että toimiva laajakaistayhteys tulisi 2000-luvulla tulkita kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvaksi palveluksi.

3.3 Palveluiden tarjonnan edellytykset maaseudulla

Selonteossa todetaan, että hallituksen tavoitteena on kansalaisten julkisten palvelujen saatavuudesta huolehtiminen alueen väestötiheydestä ja etäisyyksistä riippumatta paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Maaseudun palvelutarjontaa kehitettäessä tulee ottaa kustannusten sijaan painopisteeksi niistä saatavat hyödyt – lähtökohtana tulee olla paikallisiin ratkaisuihin perustuva ja monipuolinen elinkeino- ja palvelurakenne. Hallituksen mukaan julkisten palveluiden saatavuus voidaan turvata maanlaajuisesti, kun valtion toimijat varautuvat organisoimaan palveluverkkoaan uudelleen: ”Peruspalvelujen arvioinneissa tehdään käytännön toimintoja koskevia johtopäätöksiä saatavuuden ja liikkumisvaihtoehtojen tarkastelujen pohjalta.” Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvistä *SGEI-palveluista*¹² selvitetään, miten niitä ja niihin liittyviä käsitteitä (julkisen palvelun velvoite, yleishyödyllisyys, taloudelliset, ei-taloudelliset palvelut jne.) sekä niitä koskevaa lainsäädäntöä voidaan määritellä kansallisesti siten, että sen kautta turvataan maaseudun palvelujen saatavuus ja rahoitus.

Myös kuntien toimintaedellytyksiä palveluiden tarjoajana pyritään hallituksen mukaan edistämään monin tavoin: ”Palveluyritysten ja palveluja tuottavien järjestöjen toimintaedellytyksiä parannetaan muun muassa palvelualan koulutusta ja lainsäädäntöä kehittämällä, kuntien hankintaosaamista parantamalla ja yhteispalvelua, yhdistelmäpalveluja sekä sähköisiä ja liikkuvia palvelumuotoja rakentamalla. Hallinnon alat ylittäviä ja ammatteja yhdistäviä palvelukokonaisuuksia kehitetään. Sähköisten palvelujen käyttöä edistetään neuvonnalla ja koulutuksella ja erityisesti seniori väestön valmiuksista sähköisten palvelujen käyttämiseksi huolehditaan unohtamatta henkilökohtaisen avun saannin turvaamista.”

Eduskunnassa hallituksen linjaus palveluiden tasavertaisesta saatavuudesta koko maassa tulkittiin asianmukaiseksi. Etenkin kysymys harvaan asutun maaseudun palvelutarpeista sai aikaan runsaasti keskustelua. Lähetekeskustelussa kansanedustajat muistuttivat hallitusta varsinkin kansalaisten perustuslaillisesta oikeudesta saada palveluita, ku-luvalla vaalikaudella palveluja kun on keskitetty maakunnissa ja seutukunnissa. Peruspalveluita on etäännytetty erilaisilla organisatorisilla toimilla, kuten poliisihallinnon uudistuksella. Kansanedustajien mukaan palveluita keskitettäessä ihmisten tasavertainen kohtelu vaarantuu kansallisten ympäristötavoitteiden täyttämisen (mm. liikennepäästöjen vähentäminen) ohella. Lisäksi yleisenä trendinä on kaupallisten ja muiden palveluiden alueellinen keskittyminen. Kansanedustajat edellyttivät, että valtio varautuu palveluiden lisärahoitukseen.

Hallintovaliokunta korosti lausunnossaan, että eri maaseutualueiden keskinäinen linkittyminen palveluiden saatavuuden parantamiseksi on tärkeää. Toisaalta sivistysvaliokunta huomautti hallitusta siitä, että kulttuuripalveluiden merkitys maaseudun kehittämistyölle on selonteossa jäänyt liian vähälle huomiolle, sillä niiden ”...turvaamista kehitetään taide- ja kulttuurilaitosten sekä kulttuuristen keskittymien verkostoitumisella ja verkostomaisella toimintatavalla. Alueorkestereiden, -teattereiden ja -museoiden toimintaa tulisi hyödyntää alueellisesti tehokkaammin ja kulttuuripalveluiden vientiä maaseudulle tulisi voida kannustaa kohdennetulla tuella.” Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan mukaan palveluiden saatavuuden turvaaminen edellyttää nykyisten palvelurakenteiden muuttamista. Valiokunta kannatti esitystä kuntalaisten mahdollisuudesta valita terveyskeskus tai sairaala, jossa kuntien vastuulla olevat terveyspalvelut annetaan. Valtiovarainvaliokunta edellytti, että Suomi hyödyntää kaikki SGEI-palveluihin liittyvät mahdollisuudet: ”Näillä tarkoitetaan palveluita, joiden saatavuuden turvaaminen katsotaan yhteiskunnallisesti niin tärkeäksi, että valtio voi asettaa ko. palveluiden tuottamiseksi julkisen palvelun velvoitteen tilanteessa, jossa ei ole markkinaehtoista toimintaa. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi liikenneyhteyksiin ja terveydenhuoltoon liittyvät palvelut.”

Toisaalta ympäristövaliokunta huomautti hallitusta siitä, että selonteossa ei lainkaan käsitellä kaupan myymäläverkostojen kehitystä: ”Maaseudun ja pien-

12 SGEI -palveluiden määritelmästä, ks. TEM:n tiedote osoitteesta <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2017>.

ten taajamien kyläkaupat ovat kuitenkin edelleen vähenemässä, ja etenkin kaupan suuryksikön sijoittuminen maaseudulle kaupungin ulkopuolelle ns. liikennesijainnin perusteella saattaa usein heikentää kylien ja kirkonkylien kauppojen toimintamahdollisuuksia laajalta alueelta. Toisaalta huoltamotyyppisten myymälöiden sijoittuminen alueelle, josta kyläkaupat ovat jo kadonneet, saattaa joissain tapauksissa parantaa alueen palveluita.”

Maa- ja metsätalousvaliokunta asettui mietinnössään vankasti tukemaan selonteon palveluiden alueellista saatavuutta koskevia linjauksia, vaatien valtiolta konkreettisia uudistuksia sekä viimekätistä palveluiden rahoitusvastuuta kaikkien maaseututyyppien kunnissa ja erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Kojoava valiokunta piti erityisen tärkeänä muun muassa sitä, että kaikkialla Suomessa tarjotaan samantasoisia postipalveluita, joista peritään myös samantasoiset maksut.

Palautekeskustelussa merkittävä keskustelunaihe oli lisäresurssien tarve maaseudun palveluiden tasavertaisessa ylläpitämisessä. Myös valtion kunnille osoittamien nykyisten resurssien (mm. valtionosuus) todettiin olevan riittämättömiä julkisten palveluiden takaamiseksi. Ruotsalainen eduskuntaryhmä muistutti hallitusta siitä, että pääasiallinen vastuu palveluiden tuottamisesta kuuluu julkiselle sektorille. Keskustan Antti Rautakangas totesi, että jokaiseen kuntaan tarvitaan valtion paikallishallintopalveluyksiköitä, ”...esimerkiksi kunnanvirastojen yhteyteen, jossa turvataan erilaisten lupahallinnon prosessien liikkeellelähtö jokaisessa kunnassa”. Edustaja Rautakankaan tavoin monet kansanedustajat toivat esiin valtion tuottavuusohjelman maaseudun palvelutarjonnan kannalta negatiivisia kehitysaspekteja. Ministeri Anttilan mukaan on varauduttava nopeasti selvittämään se, mitkä ovat sellaisia yhteiskunnallisesti merkittäviä maaseudun palveluita, joissa todellista kilpailua ei ole, ja olisi siten mahdollista hakea EU:n niin sanoituksi SGEI-palveluiksi.

3.3.1 Palveluiden alueellinen saavutettavuus ja lähipalveluperiaate

Kasvava hyvinvointipalveluiden kysyntä asettaa resurssiltaan niukat kunnat haasteelliseen tilanteeseen. Selonteossa todetaan, että maaseudun

asukkaiden hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvitaan sekä hallinnollisten rajojen madaltamista, että niin sanotun *lähipalveluperiaatteen* korostamista: ”Kilpailu- ja hankintalainsäädäntöä tulkittaessa otetaan huomioon maaseudun palvelumarkkinoiden erityispiirteet: pitkät välimatkat sekä asiakkaiden ja palveluntuottajien vähyys. Hallitus edellyttää keskeisten sosiaali- ja terveyspalvelujen, päivähoidon, esiopetuksen, peruskoulun alaluokkien opetuksen sekä kirjastopalvelujen tuottamista lähipalveluina. Liikunnan, nuorisotyön ja kulttuuritoiminnan lähipalvelujen toteuttamisessa kehitetään valtion, kuntien ja paikallisyhdistysten työnjakoa ja yhteistyötä.”

Hyvinvointipalveluiden alueellista saatavuutta parannetaan muun muassa *Paras-hankkeen* ja *Kaste-ohjelman* avulla, joilla pyritään ”...löytämään ratkaisuja siihen, kuinka sosiaali- ja terveyspalvelujen laatu ja saatavuus voidaan turvata yhdenvertaisesti asuinpaikasta riippumatta. Tällöin on erityisesti painotettava lähipalvelujen merkitystä.”¹³ Lähipalveluita voidaan tuottaa monin eri tavoin, kuten ”...käyttämällä pyörillä kulkevia, kiertäviä palveluja (esimerkiksi sosiaali- ja terveysbussi lääkäreineen) sekä hyödyntämällä etä- ja monimuoto-opetusta perusopetuksessa”. Vanhusten mahdollisuuksia asua turvallisesti kotona voidaan parantaa tarjoamalla erilaisia omaishoitoratkaisuja ja kotipalveluja yhteistyössä paikallisten yrittäjien tai kolmannen sektorin kanssa.

Julkisten ja yksityisten palveluiden alueellista saavutettavuutta voidaan parantaa myös tarjoamalla riittäviä liikennepalveluita. Selonteossa autottomille kotitalouksille luvataan turvata riittävät liikennepalvelut: ”Hallituksen liikenne- ja viestintäpoliittisen ministeriöryhmän 1.4.2009 hyväksymän joukkoliikenteen kehittämisohjelman mukaisesti pienillä kaupunkiseuduilla ja maaseudulla asuville turvataan peruspalvelutasoiset joukkoliikenteen palvelut. Tarvelähtöinen kyytitakuu toteutetaan avoimena joukkoliikenteenä niille, joilla ei ole käytössään muita joukkoliikenne- ja kuljetuspalveluja. Kyytitakuulla tarkoitetaan

13 Valtioneuvosto käynnisti vuonna 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi, minkä toteuttamista ohjaa vuoden 2012 loppuun saakka puitelaki (voimaan helmikuussa 2007). Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa *Kaste-kehittämisohjelmassa* (voimaan tammikuussa 2008) määritellään alan yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2008–2011. Ks. STM:n kuvaus hankkeista, http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet.

julkisen liikenteen yhteyksiä, joilla on mahdollista tehdä vähintään kaksi kertaa viikossa asiointimatka kuntakeskukseen tai muuhun taajamaan.”

Paikallisten asukkaiden lisäksi moni ulkopaikka-kuntalainen haluaa ostaa palveluita vapaa-ajan asuntonsa lähialueelta, millä luonnollisesti on myönteisiä vaikutuksia palveluiden kysyntään ja kuntien elinvoimaisuuteen. Selonteossa korostetaan kansalaisten tarvetta saada palveluja joustavasti myös siinä kunnassa, missä heidän vapaa-ajanasuntonsa sijaitsee: ”Hallituksen politiikkariihen kannanoton mukaisesti terveyden ja sairaanhoidon palveluja parannetaan siten, että kunnan asukkaalla on mahdollisuus valita terveyskeskus tai sairaala, josta hän saa hoidon ja muut kuntien vastuulla olevat terveyspalvelut. Lisäksi lisätään kansalaisten valinnanvapautta muissa peruspalveluissa yli kuntarajojen.” Vapaa-ajan asukkaiden palveluita koskeva kysyntä kohdistuu asunnon lähialueelle, mikä tuo työmahdollisuuksia paikallisille yrityksille. Näitä ovat muun muassa rakentamis-, vartiointi- ja siivouspalvelut. Hallituksen mukaan tapauksiin, joissa vapaa-ajan asunto halutaan määrittää pysyväksi, tulisi suhtautua joustavasti etenkin silloin, kun kyseessä on eläkeikäisiä henkilöitä.

Eduskunnassa hallituksen esityksiä pääosin tuettiin. Lähetekeskustelussa korostettiin tarvetta kunta-kohtaisiin lisäresursseihin lähipalveluperiaatteen toteuttamiseksi käytännössä. Toisaalta keskustelu Paras-hankkeesta oli melko kaksijakoista. Ruotsalainen eduskuntaryhmä esitti, että kuntien tulisi saada jatkossa suurempaa kompensatiota vapaa-ajan asukkailla järjestetyistä palveluista. Kokoomuksen Arto Satosen mukaan poliisin ja terveyskeskuksen tulisi sijaita riittävän lähellä, sillä suuri osa suomalaisista asuu niin kaukana maakuntakeskuksista, etteivät he voi tukeutua niiden palveluihin: ”Eli on aivan välttämätöntä, että seutukuntakeskukset, pienemmät kaupungit, tulevat pärjäämään tulevaisuudessa niin hyvin, että siellä säilyvät keskeiset palvelut ja sitä kautta myös niiden ympärillä oleva maaseutu voi tukeutua siihen palvelutarjontaan.” Sen sijaan Sirpa Asko-Seljavaaran mukaan terveydenhuollon päivystys on keskitettävä alue- ja keskussairaaloihin: ”Tässä nimittäin lupailaan vähän niin kuin lähipalveluja myös haja-asutusalueille, ja kuitenkin se on Paras-lain vastaista, jos me avaamme terveyskeskuksen paikkaan, missä on alle 20 000 asukasta.” Perussuomalaisten

Pentti Oinosen kanta oli, että Paras-hankkeen myötä palvelut karkaavat asutuskeskuksiin.

Valiokunnista ensinnäkin hallintovaliokunta luokitteli hallituksen tavoin lähipalveluksi keskeiset sosiaali- ja terveyspalvelut, päivähoidon, esiopetuksen, peruskoulun alaluokkien opetuksen sekä kirjastopalvelut: näiden palveluiden järjestämisen tulee ensisijaisesti olla julkisen sektorin vastuulla. Lisäksi kaupunkien läheisellä maaseudulla tulee turvata asiakaslähtöinen joukkoliikennejärjestelmä (esim. kutsuohjattu joukkoliikenne). Myös liikenne- ja viestintävaliokunta painotti sitä, että maaseudulla tulee taata riittävä liikkumisen palvelutaso, sillä ”...elinkeinoelämän on voitava luottaa väylästön toimivuuteen, eri alueiden saavutettavuuteen ja aikataulujen pitävyyteen omia investointejaan suunnitellessaan.” Valiokunta kannatti myös linjausta kyytitakuusta¹⁴, mutta halusi samalla muistuttaa siitä, että sellaisilla alueilla, joissa joukkoliikennepalveluita ei pystytä riittävästi tarjoamaan, tulee olla mahdollisuus yksityisauton käyttöön. Samoin taksipalveluiden saatavuus tulee turvata¹⁵. Sivistysvaliokunnan kanta oli, että lähipalvelun käsitettä on sovellettava kuntakohtaisesti, viitaten esimerkkinä ”...perusopetuslain (628/1998) 6 §:ään, jonka mukaan koulumatkojen tulee olla asutuksen, koulujen ja muiden opetuksen järjestämipaikkojen sijainti sekä liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Saman lain 32 §:n mukaan oppilaalla on tietyissä tilanteissa oikeus maksuttomaan kuljetukseen. Näin järjestetty oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia, eräin edellytyksin enintään kolme tuntia.” Myös toisen asteen koulutuksen matkatukea tulisi kehittää nykyisestä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta tarkasteli aihetta maaseudun asukkaiden näkökulmasta: ”Hallinto- ja palvelurakennemuutosten lähtökohdaksi tuleekin väestöpohjan ohella ottaa maantiede ottaen lisäksi erityisesti huomioon, miten kansalaisten arjen sujuvuus ja turvallisuus pystytään kullakin alueella turvaamaan. ... Turvallisuuspalvelujen ylläpitäminen edellyttää erityisesti harvaan asutulla maaseudulla

14 Liikenne- ja viestintävaliokunta viittasi tässä yhteydessä uuteen joukkoliikennelakiin (869/2009).

15 Valiokunta viittasi tässä yhteydessä mietintöönsä taksiliikennelain muutoksesta (LiVM 13/2009 vp).

nykyistä toimivampaa yhteistyötä eri hallinnonalojen viranomaisten välillä.” Valiokunta esitti myös kahta parannusehdotusta Paras-hankkeelle: Ensinnäkin hankkeen yhteydessä tulisi parantaa edustuksellisen ja suoran demokratian toimivuutta kunnallisessa päätöksenteossa ja kunnallisia palveluita tuottavissa liikelaitoksissa läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Toiseksi seutukuntien rakennetta ja määrää (vuorovaikutusalueet, kehyskunnat, kauluskunnat) tulisi harkita uudelleen hankkeen ensimmäisen vaiheen jälkeen. Palvelusetelit mahdollistavat asiakaslähtöisten paikallisten palvelumarkkinoiden kehittymisen: ”Esimerkiksi vanhuspalveluissa pienyrittämysmuotoinen, paikallinen ja kasvollinen yrittäjäyys takaavat palveluiden hyvän laadun lisäksi myös palvelumarkkinoiden monipuolisuuden ja asiakkaiden aidon valinnanmahdollisuuden.” Lisäksi kokoava valiokunta esitti veropoliittisia keinoja joukkoliikenteen saatavuuden parantamiseksi. Yhteiskyytien ja kyytitakuun käyttöönotto vaativat konkreettisia toimia. Ajoneuvoveroa tulee kohdentaa uudelleen siten, että sen määrässä otetaan huomioon mahdollisuudet käyttää julkisia joukkoliikennepalveluja: ”Maaseudun yhdyskuntarakenteen ilmastokuormitusta arvioitaessa on pitkällä tähtäimellä otettava huomioon uuden, ekologisemman teknologian tuomat mahdollisuudet autoilussa.”

Palautekeskustelussa esitettiin kritiikkiä muun muassa Paras-puitelain keskeneräisyyttä sekä hankkeeseen liittyvien tuottavuustavoitteiden ja pienille kunnille suunnatun rahoituksen (mm. valtionosuudet) välistä epäsuhtaisuutta kohtaan. Keskustan eduskuntaryhmän mukaan valtion tulee ottaa tulevaisuudessa suurempi rooli harvaan asutun maaseudun palveluiden turvaamisessa. Eri hallinnonalojen tulee lisätä yhteistyötä palveluiden tarjonnassa, ja kokoavan valiokunnan mainitsemien seutukunnittain rakennettujen palvelumallien muodostumista onkin tuettava vahvasti. Kokoomuksen edustajista Arto Satonen epäili lähipalvelulinjauksen realistisuutta, mutta myönsi, että tärkeimpien palveluiden on sijaittava riittävän lähellä, ”...jotta siellä maaseudulla voi asua myös sellaista väkeä, joka ei suoranaisesti saa elantoansa maataloudesta tai sen liittännäiselinkeinoista tai ei ainakaan pääosin saa elantoansa siitä”. Sirpa Asko-Seljavaaran mielestä perusterveydenhuollon täytyy olla muutakin kuin ”lähetteenkirjoitusautomaatti” eli ”...terveyskeskusten lukumäärää pitää vähentää ja terveyskeskus-

ten tulee sijaita siten, että siellä on täydet palvelut, kuten laboratorio ja röntgen ja useiden erikoisalojen ja asiantuntijoiden verkosto.” Sosialidemokraattien Pauliina Viitamies esitti joukon kriittisiä kysymyksiä: ”Ihmettelenkin sitä, millä tavalla hallitus toteuttaa selonteossa antamansa lupauksen kyytitakuusta, kun se ei anna ely-keskuksellekaan riittävästi varoja jo sovittujen sitoumusten hoitamiseen. Maaseudulla asuvien ongelmat lisääntyivät myös aluehallintouudistuksen vuoksi, matkat palvelujen äärelle pitenivät, ja lisää ongelmia on odotettavissa hälytyskeskusverkoston harventamisen myötä.”

3.3.2 Palveluiden tarjonnan uudet, innovatiiviset muodot

Lähipalveluperiaatteen lisäksi selonteossa käsitellään palveluiden keskittämistä mahdollisine etuineen. ”Palveluiden keskittämällä” hallitus viittaa kylien omien räätälöityjen palvelupisteiden tyyppiin, innovatiivisiin, monen palvelun ratkaisuihin, jotka sijaitsevat lähellä maaseudun asukkaita. Lähipalveluita järjestetäessä yhteiskunnan kolmen eri sektorin yhteistyöllä, palvelujen hankintamenettelyjen kehittämällä sekä eri hallinnonalojen toisiaan tukevalla toiminnalla on suuri merkitys: ”Palvelujen yhdistämisen erilaisia muotoja kehitetään ja liikkuvia palveluja järjestetään julkisen vallan, paikallisyhdistysten ja yritysten yhteistyöllä. ... Myös kolmas sektori on enenevissä määrin mukana ratkaisemassa ikääntyvän väestön kasvavia palvelutarpeita.” Erilaisten yhdistelmäkonseptien avulla voidaan maaseudun asukkaalle tarjota samanaikaisesti sekä yksityisen, että julkisen sektorin palveluita.

Merkittävimmäksi innovatiiviseksi palveluratkaisuksi hallitus esittää kyliin sijoitettavia, lähipalveluperiaatetta toteuttavia ja myös paikallista yhteisöllisyyttä vahvistavia *monipalvelukeskuksia*: ”Keskittämällä useita paikallisia palveluntuottajia yhteen saadaan vetovoimaa, ja kasvanutta volyymia voidaan käyttää hyväksi muun muassa markkinoinnissa ja tarjouksia laadittaessa. Palvelukeskus toimii lisäksi alueen yhteisenä kokoontumistilana ja tapahtumien järjestämispaikkana. ... Palvelukeskukseen on mahdollista sijoittaa laajakaistayhteydet ja infopiste sekä sosiaali- ja terveyspalveluja.” Myös *yhteispalvelua* erityisenä julkisen sektorin (eli valtion ja kunnan) palveluiden järjestämisen muotona pyritään kehittämään.

*Yhteispalvelun laajentamishankkeessa*¹⁶ kartoitetaan erilaisia lähilogistiikkaratkaisuja yrittäjäpohjalta: "Hankkeen myötä lisätään yhteispalvelupisteiden määrää, laajennetaan olemassa olevien yhteispalvelupisteiden palveluvalikoimaa sekä laajennetaan yhteispalvelun menettelytapoja ja luodaan sen käyttöön uusia työvälineitä. Uusia yhteispalvelupisteitä perustetaan valtion viranomaisten palveluverkkouudistuksen myötä. Samalla huolehditaan siitä, että hyvin toimivia palvelupisteitä ei lakkauteta." Lisäksi selvitetään kolmannen sektorin mahdollisuudet osallistua yhteispalvelun toteuttamiseen: "Hallitus selvittää järjestöjen ylläpitämien palvelupisteiden mahdollisuutta hoitaa julkishallinnon avustavia asiakaspalvelutehtäviä, kuten lomakkeiden jakelua ja yleisneuvontaa, yhteispalvelusopimusten kautta alueilla, joilla ei ole lainkaan julkishallinnon asiakaspalvelua. Tällä hetkellä vuonna 2007 uudistettu yhteispalvelulaki antaa ainoastaan viranomaisille oikeuden hoitaa julkishallinnon avustavia asiakaspalvelutehtäviä."

Hallituksen mukaan etenkin harvaan asutulla maaseudulla on palvelujen tarjontaan liittyviä erityistarpeita. Näitä ovat muun muassa erilaiset turvallisuuskysymykset: "Turvallisuuksipalvelujen tuottaminen harvaan asutulla maaseudulla vaatii laajoja, hallinnonalojen rajat ylittäviä toimenpiteitä. Turvallisuuksipalveluja tuottavien viranomaisten tulee pystyä toimimaan yhteistyössä sekä kiireisen avun saantia edellyttävissä tilanteissa että poikkeuksellisissa olosuhteissa ja tilanteissa. Yhteistyötä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa tulee lisätä ja kehittää edelleen siten, että viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen palvelut muodostavat yhtenäisen palveluverkoston. Harvaan asutun maaseudun turvallisuuden ja turvallisuuksipalvelujen saatavuuden varmistamiseksi niiden kehitystä ryhdytään seuraamaan aluehallintoviranomaisten säännöllisesti laatimien raporttien pohjalta." Kokonaisvastuun turvallisuuksipalveluiden tuottamisesta tulee kuitenkin säilyä viranomaisilla¹⁷.

Autonomisen järjestötoiminnan hyödyntämiseen palvelutuotannossa liittyy monia kysymyksiä, näitä ovat esimerkiksi järjestöjen rahoitus- ja työllistämiskeinojen

kehittäminen, järjestötoiminnan yhteistyön tukeminen sekä naapuriavun esteiden poistaminen: "Valtion, kuntien ja kolmannen sektorin uusista yhteistyön muodoista tehdään selvityshanke¹⁸ vuoden 2010 loppuun mennessä. Selvitys rakennetaan jo asian tiimoilta tehdyn työn pohjalta ja kytketään Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnassa KANE:ssa käynnissä olevaan valmistelutyöhön. Selvityshankkeen jatkoksi hallitus käynnistää pitkäjänteisen kehitystyön julkisen vallan ja kansalaistoimijoiden yhteistyön ja uusien työnjaon muotojen järjestämiseksi." Lisäksi selvitetään "... mahdollisuudet tarkistaa vapaaehtoistyötä koskevia työttömyysturvalain säädöksiä siten, että työttömällä henkilöllä olisi mahdollisuus saada pieni korvaus yleishyödyllisestä vapaaehtoistyöstä ilman, että se vaikuttaa hänen työttömyyskorvaukseensa".

Lähetekeskustelussa sosialidemokraatit halusivat muistuttaa hallitusta siitä, että päävastuun palveluiden tuottamisesta tulee jatkossakin kuulua julkiselle sektorille: "Valtion tuottavuusohjelmalle asetetut kovat tavoitteet muodostavat vakavan uhan maaseudun asukkaiden arkipäiväisten asioiden hoitamiselle, turvallisuuksipalveluille ja maamme metsäntutkimuksen toimintaedellytyksille. Yhteispalvelupisteitä kiirehdytään lisäämään, vaikka nykyistenkin aukioloaikoja on supistettu. Hallitus ei voi vierittää vastuuta vapaaehtoisjärjestöille." Vasemmistoliiton Markus Mustajärvi esitti seuraavaan kysymyksen: "Miksi te rajaatte tämän näin, että vain vapaaehtoistyöstä, miksi ette ota käyttöön sitä vanhaa mallia, että työttömyysturvassa olisi tietty suojaisuus ja jos muuten tienattu tulo jäisi sen suojaosan alle, niin se ei millään tavalla vähentäisi muuten maksettavaa työttömyysturvaa?" Perussuomalaisen Raimo Vistbacka edellytti, että "... poliisipuolella pitäisi yhteispalvelupisteissä olla määrättyinä aikoina päällystön edustaja, joka voisi tehdä heti paikan päällä tarvittavia päätöksiä." Lisäksi Vistbacka toi esiin palvelumuodon, jota ei lainkaan mainita selonteossa: "Yksi asia, jota jäin kaipaamaan, oli kauppa- eli myymäläautojen toiminnan tukeminen." Myös ministeri Anttila totesi, että yhteispalvelun kehittäminen edellyttää jatkossa nykyisten toimintatapojen muuttamista siten, ettei

¹⁶ Hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä puoli lokakuussa 2008 hankkeen asettamista yhteispalvelun laajentamiseksi. Ks. valtioneuvoston kanslian tiedote, <http://www.vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=242912>.

¹⁷ Ks. analyysin harvaan asuttua maaseutua koskevat erityistoimenpiteet.

¹⁸ Selonteossa todetaan, että hallitus päätti 17.11.2008 iltakoulussaan asettaa VM:n johdolla työryhmän selvittämään järjestöjen verotukseen liittyviä ongelmakohtia ja ratkaisuvaihtoehtoja 1.6.2009 mennessä. Ks. työryhmän raportti, http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/20090831Yleish/name.jsp.

yksittäinen hallinnonala voi palvelupistettä omalta osaltaan lopettaa.

Valiokunnat sen sijaan yhtyivät hallituksen näkemykseen eri yhteiskunnallisten sektorien yhteistyön lisäämisestä. Hallintovaliokunta kannatti ajatusta monipalvelukeskusten lisäämisestä. Kuntapalveluihin tarvitaan monenlaisia uusia järjestämis- ja tuottamistapoja, ja kaikkia yhteiskunnan kolmea eri sektoria onkin kehitettävä palveluiden tuottajina. Sivistysvaliokunnan mukaan kolmannen sektorin mahdollisuudet vastata maaseudun palveluista tulee selvittää kaikkien palvelutarpeiden osalta tarpeeksi kattavasti: "Järjestöt osallistuvat palvelujen kilpailutuksiin samoilla ehdoilla kuin yritykset. On kuitenkin olemassa myös palveluja, joissa ei luontevaa paikallista kilpailua ole ja näissä tilanteissa pitää pystyä soveltamaan hankinnoissa kolmatta sektoria suosivia sosiaalisia kriteerejä. ...viime vuosien muutokset kilpailu- ja verotussäädöksissä ja niiden tulkinnoissa voivat pitkällä tähtäimellä heikentää järjestötoiminnan merkitystä yhteisöllisyyden, sosiaalisen pääoman ja verkostojen vahvistajana." Sosiaali- ja terveysvaliokunta mainitsi tarpeen palveluinnovaatioihin ja -teknologiaan (laajakaistapalveluihin perustuva telelääketiede) lähipalveluperiaatteen toteuttamiseksi. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta edellytti, että kylätoimikuntien ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden toimintaedellytykset turvataan pitkäjärjestyksellä. Ympäristövaliokunta esitti, että maaseudulla palveluiden saatavuutta voidaan parantaa myös erilaisten verkkopalveluiden sekä kuvapuhelinyhteyksien välityksellä: "Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nämä yhteydet eivät tällä hetkellä riittävästi kata maaseutualueita." Valiokunnan mukaan myös alueen asukkailla tulee olla mahdollisuus osallistua palveluiden suunnitteluun.

Maa- ja metsätalousvaliokunta peräänkuulutti valtiolta ennakoluulotonta suhtautumista uudenlaisiin tapoihin maaseudun palvelutoimintojen järjestämisessä, mutta hieman eri näkökulmasta kuin muut valiokunnat. Keinoja palveluiden kokoamiseen on kokoavan valiokunnan mukaan monia: "Toiminnassa tulee hyödyntää verkostoja ja tuottaa palveluja niin toinen toisilleen kuin myös yksittäin tai yhdessä paikallismarkkinoiden ulkopuolelle. Uutena toimintamuotona on sopimuksellisuus, jossa usein viranomaistahon... ja kolmannen sektorin kesken sovitaan palvelutuotannosta. Myös erilaisten uusosuuskuntien

ja suoramyyntipisteiden mahdollisuuksia tuottaa räätälöityjä palveluja tulee hyödyntää." Esimerkiksi monipalvelukeskus voidaan sijoittaa kylätalon tai kaupan yhteyteen.

Palautekeskustelussa esitettiin myönteisiä kannanottoja yhteispalvelun puolesta. Keskustan eduskuntaryhmän mukaan eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä tulisi lisätä etenkin turvallisuuspalvelujen järjestämisessä. Sosialidemokraatit koettivat edelleen varoittaa liiallisesta vastuun siirtämisestä kansalaisyhteiskunnan toimijoille: "Henkilöstön riittävyys, kuntien taloudellinen tila sekä kunta- ja palvelurakenneuudistus edellyttävät palvelutuotannon tehostamista. ... Naapuriapu on hyvästä, mutta sen varaan ei voi jättää keskeisiä palveluja." Kokoomuksen Merikukka Forsius esitti, että monipalvelukeskuksia tulisi perustaa etenkin kyläkoulujen yhteyteen.

3.4 Yhteenveto ja keskustelua

Valtioneuvoston selonteon mukaan alueiden sisäisten ja välisten kehityserojen ehkäiseminen toimii perustyökaluna alueellisen eheyden ylläpitämisessä – kysymys on ennen kaikkea maaseudun sekä maaseudulla asuvan väestön alueellisesta yhdenvertaisuudesta. Hallitus korostaa, että kaikkien maaseututyypin alueita tulisi kehittää nimenomaan "maaseutumaisena" alueena. Väestörakenteeseen kohdistuvat lähitulevaisuuden haasteet näyttäytyvät kahdensuuntaisina: yhtäältä väestön ikääntymistä voitaneen kutsua maanlaajuisesti huoltosuhteen turvaamisen haasteeksi, mutta toisaalta naisten ja nuorten osuus väestöstä on alkanut laskea huolestuttavasti etenkin harvaan asutulla maaseudulla. Haja-asutusalueilla on vaikeaa tarjota kattavia palveluita niukkojen kunnallisten resurssien tähden. Mainitut haasteet koskettavat tavalla tai toisella koko Suomea, mutta maaseudulla ne näyttäytyvät asutuskeskittymiin verraten vielä mittavampina. Maaseudun alueellisen kehittämisen erityistarpeita on selonteossa tarkasteltu liikenne- ja viestintäinfrastruktuurin kehittämisen, yhdyskuntasuunnittelun sekä palveluiden tarjonnan näkökulmasta.

Eduskunnassa oltiin lähes yksimielisiä siitä, että alueelliseen yhdenvertaisuuteen on tulevaisuudsakin pyrittävä. Samalla korostettiin sitä, ettei selonteossa mainittu asuinympäristön houkuttelevuus

maaseudun suhteellisenä kilpailuvalttina synny itses-
tään, vaan se edellyttää kaikilla maaseututyypeillä
sekä tie- ja tietoliikenneinfrastruktuurin että palve-
luiden tarjonnan vähintään kohtuullista toimivuutta.
Valiokunnat painottivat kannanotoissaan näiden
kahden osatekijän merkitystä etenkin maan- ja ym-
päristönkäytön suunnittelun, työmarkkinoiden sekä
elinkeinotoiminnan kannalta. Osa kansanedustajis-
ta kuitenkin epäili sitä, onko pyrkimys alueelliseen
tasavertaisuuteen ihanteellisista lähtökohdistaan
huolimatta nykytilanteessa toteutettavissa. Riippu-
matta siitä, tulkittiinko selonteon visio alueellisesta
yhdenvertaisuudesta realistiseksi vai ei, katsottiin
erityistoimet välttämättömiksi, jottei etenkään har-
vaan asutun maaseudun suhteellinen asema muuhun
Suomeen nähden heikkenisi entisestään.

Hallitus asettaa tavoitteeksi myös sen, että ikään-
tyvän väestön asuminen omalla kotipaikkakunnalla
tulisi olla jatkossakin mahdollisimman pitkälti mah-
dollista. On kuitenkin syytä pohtia tarkkaan sitä,
kuinka laajasti tämä on toteutettavissa. Ikääntyneen
väestön kasvaneet tarpeet etenkin sosiaali- ja ter-
veyspalveluissa aiheuttavat jo tälläkin hetkellä suurta
painetta lisäresurssien hankkimiselle suuremmisakin
asutuskeskittymissä ja kaupungeissa, minkä kansan-
edustajat ja valiokunnat toivat esiin useissa yhteyksis-
sä. Sen sijaan selonteossa mainittuihin perhepolitiikan
uudistamistarpeisiin otettiin kantaa hyvin niukasti.
Eduskunnassa nuorten ja naisten merkitystä harvaan
asutun maaseudun väestön huoltosuhteen ylläpitämi-
seksi käsiteltiin lähinnä siitä näkökulmasta käsin,
kuinka harvaan asuttu maaseutu saataisiin näyttä-
mään houkuttelevammalta vaihtoehdolta nuorille
ja naisille. Ikärakenteen tasoittumista voidaankin
koettaa edistää hyvin monenlaisin poliittisin toimin,
esimerkiksi erilaisten medioiden välityksellä.

Kansanedustajat halusivat kiinnittää hallitusta laa-
jemmin huomiota valtion ja kuntien väliseen suhtee-
seen. Useat hallitusryhmien edustajat puhuivat tar-
peesta nykyisen kuntakoon kasvattamiseen. Etenkin
oppositioryhmien edustajat toivat useaan otteeseen
esiin kysymyksen siitä, riittääkö nykyisen kehyspää-
töksen mukainen valtionosuuksien jako sittenkään
kaikkein haasteellisimmassa tilanteessa olevien aluei-
den tarpeisiin. Sen sijaan valiokunnat eivät halunneet
ottaa lainkaan kantaa valtionosuusjärjestelmään.
Haja-asutusalueiden kunnissa valtionosuuksien merki-
tys on tuki keskimääräistä suurempi, mutta epäselvää

on, toimivatko valtionosuudet kuitenkin yksinään
tarpeeksi tehokkaana lääkkeenä paikallisten resurs-
sien turvaamiseksi. On myös epäselvää, millaisia
seurauksia kuntakoon kasvattamisella tulisi olemaan
maaseutualueille.

Se, että yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä kysymyk-
siä tuodaan selonteossa yksityiskohtaisemmin esiin
vain kaupunkien läheisen maaseudun näkökulmas-
ta, voidaan nähdä selkeänä puutteena. Hallituksen
mukaan yhdyskuntarakenteen muodostus on tällä
hetkellä kaikkein voimakkainta kaupunkien läheisellä
maaseudulla, minkä tähden on löydettävä keinoja
sen suuntaamiseksi alueellisesti kestäväälle pohjalle.
Kahden muun maaseututyyppin oletetaan tulevaisuu-
dessakin kehittyvän hajautetun yhdyskuntarakenteen
logiikan mukaan, ja etenkin ydinmaaseudulla edelleen
maatalouselinkeinon nojautuen. Ydinmaaseudun
ja harvaan asutun maaseudun erityisongelmiksi
nimetäänkin lähinnä ympäristön ylläpitoon liittyviä
yhdyskuntakehittämisen toimenpiteitä. Hallituksen
esitykset, kuten erilaisten joustavien kaavoitusmuo-
tojen (mm. kyläkaavoitus) kehittäminen, herättivät
runsaasti keskustelua täysistuntokäsittelyissä sekä
useissa valiokunnissa. Suurimman huomion keräsi
jätevesiasetus (tekniset ratkaisut, aikataulut jne.),
joka sai osakseen teräviä kannanottoja sekä kan-
sanedustajilta läpi puolueyhmittymien, että myös
useilta eri valiokunnilta.

Sen sijaan erilaisia maaseudun liikenne- ja tietoli-
ikenneinfrastruktuuriin liittyviä kysymyksiä käsitellään
selonteossa huomattavasti kattavammin. Lisäksi niistä
muodostui yksi vilkkaimmista keskustelunaiheista
eduskunnassa. Eduskuntaryhmät ja valiokunnat pe-
räänkuuluttivat lukuisia kertoja kaikkien tieluokkien
(varsinkin alempiasteisen tiestön) kunnossapidon ja
riittävän rahoituksen tarpeellisuutta. Lisäksi tieto- ja
viestintäliikenneyhteyksien tasapuolinen saatavuus
koko maassa tulkittiin välttämättömäksi edellytykseksi
maaseudulla elämiselle. Kritiikkiä annettiin lähinnä sii-
tä, ettei hallitus ole käsitellyt selonteossaan mainittuja
seikkoja tarpeeksi. Maaseudun alueellisten voimava-
rojen saattaminen laajempaan käyttöön edellyttääkin
sekä toimivia kulkuyhteyksiä, että mahdollisuuksia
käyttää monipuolisesti erilaisia vuorovaikutusmedioita.

Lisäksi selonteossa tarkastellaan kattavasti palveluiden
tarjonnan edellytyksiä maaseudulla. Hallitus korostaa
tarvetta joustaviin ratkaisuihin suunniteltaessa maa-

seudun palvelutuotantoa. Tärkeimmät julkiset palvelut on pyrittävä tuottamaan lähipalveluina. Samoin tulee huolehtia riittävien liikennepalveluiden ja -yhteyksien tarjonnasta. Eduskunnassa käytiinkin erittäin runsaasti keskustelua palveluiden keskittämisestä, yhteiskunnan kolmen eri sektorin välisestä yhteistyöstä sekä uusista palveluntarjonnan muodoista. Kansanedustajat halusivat muistuttaa hallitusta etenkin siitä, että jos tavoitteiden toteuttamiseksi ei löydy resursseja kunnalta itseltään, on ne harkinnanvaraisesti toteutettava kansallisten resurssien avulla. Esimerkiksi maaseudun palveluverkoston voidaan kansanedustajien mukaan pitää yllä kuntien välisen sekä seudullisen yhteistyön avulla, jolloin haja-asutusalueilla voidaan osittain nojautua keskusten palvelutarjontaan.

Alueellistaminen jakoi mielipiteitä puolesta ja vastaan. Monet hallitusryhmien edustajat totesivat, että sen avulla voidaan säilyttää asiakkaiden lähellä nykyiset valtionvirastojen palvelut. Moitteita kuitenkin annettiin ”negatiivista alueellistamista” kohtaan, sillä prosessi pysähtyy usein maakuntakeskuksiin. Yhteispalvelun ideaa kannatettiin, mutta samalla epäiltiin pisteiden lisäämisen realistisuutta, eikä monikaan valiokunnista halunnut kommentoida asiaa. Varsinkin valtion tuottavuusohjelma ja harvaan asutun maaseudun turvallisuuspalvelut toimivat sopivina ongelmakohtina, joihin yksittäisten kansanedustajien oli helppo puheenvuoroissaan takertua. Lisäksi heräsi esiin ajatuksia siitä, voisivatko yhteispalvelu ja muut vastaavat innovatiiviset palveluratkaisut toimia reseptinä selonteossa painotetun yhteisöllisyyden vahvistamiseen paikallisella tasolla.

Kansallisen aluepolitiikan tavoitteiden, kuten alueellistamisen ja toimintojen hajauttamisen, suoraa soveltuvuutta maaseutupolitiikan kehittämisvälineiksi onkin syytä aina tarkastella tapauskohtaisesti. Toisaalta Suomen hajautunut asutusrakenne edellyttää väistämättä sitä, että maaseutunäkökulma otetaan nykyistä näkyvämmiin huomioon kansallisen aluepoliittisen strategian laatimisen yhteydessä. Alueiden välisten kehityserojen ehkäisemisen yhteydessä tulisi kenties tarkastella nykyistä laajemmin suomalaisten maaseutualueiden poikkeaviin maantieteellisiin erityispiirteisiin tai erilaisiin vähemmistöryhmiin, kuten saaristoalueisiin ja maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä. Nyt nämä kysymykset jäivät selonteossa vain yleisluontoisten mainintojen varaan.

4. Monialainen osaaminen maaseudulla

4.1 Innovatiivinen kehittämistoiminta alueellisen kilpailukyvyyn turvaajana

Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että useat globaalit trendit, kuten puhtaaseen veteen ja ruokaan sekä uusiutuvaan energiaan liittyvät kysymykset nostavat suomalaisen maaseudun paikalliset voimavarat merkittäväksi kansainväliseksi kilpailutekijäksi. Tulevaisuudessa maaseutu voi toimia erityisenä luovan yritystoiminnan kasvualustana: ”Kilpailukyvyyn lähtökohtia ovat vahvuksiin perustuva erikoistuminen, taloudellinen kannattavuus sekä paikkasidonnaisuus. ... Maaseudun osaamista on tietoisesti kasvatettava alueelliseksi varannoksi, joka muodostuu osaamispääomasta ja innovaatiojärjestelmistä.” Tämä kuitenkin edellyttää maaseudun työmarkkinoilla tapahtuvien muutosten ennakointia sekä uusien, monialaisten palvelukonseptien kehittämistä: ”Maaseudun luovien alojen uudet työpaikat voivat syntyä paitsi yrityksiin, myös kolmannelle sektorille sekä julkisen palvelutuotannon yhteyteen. Kehittämistyössä on tunnistettava maaseudun luovien alojen veturiyritykset, alueelliset erityispiirteet sekä vahvistettava alueellisesti profiloituneita luovien alojen keskittymiä.” Monialaistuminen tuleekin nähdä osana yleistä maaseudun elinkeinojen kehittämistä.

Eduskunnassa korostettiin etenkin korkeaan osaamiseen perustuvan, alueellisesti verkostoituneen yritystoiminnan merkitystä maaseudun kehittämistyön tuloksellisuuden kannalta. Täysistunnossa keskusteltiin etenkin siitä, miten voidaan luoda koko maan laajuinen, osaavan työvoiman tarjonnasta vastaava osaamisverkosto. Eduskunnan mukaan tämä edellyttää ainakin korkeakoulutaseista koulutustarjontaa kaikissa maakunnissa. Myös asian käsittelyyn osallistuneet valiokunnat tukivat hallituksen työ- ja elinkeinopoliittisia sekä maaseudun innovatiivisen kehittämistyön linjauksia, mutta toivat samalla esiin puutteita. Sivistysvaliokunta huomautti, ettei maaseudun innovaatiotoiminnan nimissä tule rakentaa uutta päällekkäistä toimintaa, eikä hajauttaa tukijärjestelmiä entisestään: ”Mahdollinen uusi kansallinen maaseutualueiden innovaatiojärjestelmä tulee toiminnallisesti kytkeä yleisen kansallisen inno-

vaatiojärjestelmän yhteyteen. Keskeisiksi kehittämisen haasteiksi nousevat vuorovaikutus kansallisiin ja kansainvälisiin osaamis- ja innovaatiokeskuksiin sekä pienempien keskusten keskinäisten yhteyksien vahvistaminen.” Myös tulevaisuusvaliokunnan mukaan selonteosta puuttuu näkemys siitä, millä tavoin maaseudun työelämän ja työmarkkinoiden tulisi kehittyä monipuoliseksi elinkeinojen kokonaisuudeksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta linjasi mietinnössään, että nykyiset maaseutualan koulutusketjun ja osaamisjärjestelmän rakenteet tulee selvittää huolella: ”Eri toimijoiden tehtävistä ja vastuualueista tulee muodostaa tehokas kokonaisuus. Päällekkäisten rakenteiden poistaminen synergiaetuja huomioon ottamalla synnyttää kustannussäästöjä, jotka voidaan suunnata uusien verkstorakenteiden kehittämiseen koulutuksessa. Osa maaseutualan osaamisjärjestelmästä voidaan mahdollisesti tuotteistaakin.”

4.1.1 Tutkimus- ja oppilaitosten yhteistyö maaseudun kehittämistyössä

Selonteossa todetaan, että *innovatiivisuus* on alueellisen kilpailukyvyyn avaintekijä: ”Innovaatioihin tarvittavia elementtejä ovat sosiaalinen pääoma ja vuorovaikutus, uuden teknologian saatavuus ja soveltaminen sekä rahoitusjärjestelmien monipuolisuus. Maaseudulla on jo nyt menestynyt valtakunnallisille tai kansainvälisille markkinoille suuntautunutta innovaatiotoimintaa. Maaseudun vahvuus nousee erityisesti esiin kehitettäessä innovaatioita, joissa on hyötyä siitä, että tilaa on käytettävissä runsaasti.” Yliopistoille ja ammattikorkeakouluille tulee siten antaa selkeä rooli alueellisessa innovaatiopolitiikassa sekä suunniteltaessa maaseutu- ja kaupunkialueiden osaamisverkostoja: ”Tärkeitä tutkimus- ja kehittämiskokonaisuuksia ovat muun muassa puunkäytön laajentaminen, sosiaalisten innovaatioiden muotojen kehittäminen sekä maaseudun kulttuuriosaaminen.”

Perustan maaseutututkimukselle sekä maaseutupoliitiikan sisällön muodostamiselle tarjoaa hallituksen mukaan erityinen *10 maaseutuprofessorin verkosto*, minkä tehtävät kohdentuvat pääasiassa kansalliseen ja kansainväliseen maaseutututkimukseen, -opetukseen ja maaseudun kehittämistyöhön. Osin mainitut professorit nojautuvat vuonna 2002 perustettuun, kymmenen yliopiston muodostamaan monitieteisten maaseutuopintojen Rural Studies

-verkostoon¹⁹, joka koordinoi alan yliopistollista perus- ja jatkokoulutusta sekä tukee alan tutkimusta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta: "Hallitus turvaa alan osaamispääoman kehittymisen kannalta tärkeiden maaseutuprofessuurien rahoituksen jatkuvuuden. Hallituksen mielestä myös monitieteisen Rural Studies -verkoston toiminnan jatkuminen on tärkeää. Lisäksi tarvitaan ruotsinkielinen maaseutututkimukseen nojautuva maisteriohjelma, joka voitaisiin toteuttaa yhteistyössä Ruotsin yliopistoyksiköiden kanssa."

Maaseudun tuloksellinen kehittäminen tarvitsee tuekseen sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta: "Yliopistokeskusten jatkuva kehittäminen on tärkeää, koska iso osa maaseututiedosta ja -tutkimuksesta sijaitsee niissä. Niin sektoritutkimuksen uudistuksessa kuin valtio-omisteisten tutkimuslaitosten perusrahoituksen tulosohjauksessa ja palvelusopimuksissa huolehditaan siitä, että maaseudun elinkeinot, maaseutu asuin- ja vapaa-ajanpaikkana sekä maaseudun väestöryhmien hyvinvointi, mukaan lukien palvelut, ovat mukana eri laitosten tutkimuksessa niiden perusrahoituksella toteutettuna." Myös ammatilliselle koulutukselle nimetään tärkeä rooli alueellisessa kehittämistoiminnassa: "Työ- ja elinkeinoelämän kehittäminen on säädetty osaksi ammatillista aikuiskoulutusta. ... Ammattikorkeakouluja ja ammatillista toisen asteen koulutusta tulee hyödyntää nykyistä enemmän paikallisessa ja alueellisessa kehittämistyössä maaseudun kehittämistyön perusvalmiuksien jakajina sekä ohjelma- ja hanketoimintaan juurruttajina."

Eduskunnassa maaseutukysymyksiin erikoistunut perus- ja soveltava tutkimus nähtiin tarpeelliseksi alueellisten kehittämistoimenpiteiden tuloksellisuuden tähden. Lähetekeskustelussa tuotiin esiin muun muassa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin merkitys maaseutualaan liittyvälle opetukselle ja tutkimukselle. Vihreiden Erkki Pulliaisen kanta oli, että tutkimushankkeita rasittaa nykyinen tulosohjaukseen nojautuva pisteytysjärjestelmä. Sosialidemokraattien Lauri Kähkönen kritisoi pyrkimyksiä keskittää ammatillinen koulutus maakuntakeskuksiin, mikä hänen mukaansa aiheuttaa puutetta osaavasta työvoimasta muualla maakunnassa.

Hallintovaliokunnan näkemyksen mukaan tehokkaan maaseutupolitiikan tulee perustua kaupunkien ja maaseudun väliseen työnjakoon, ja monialaistamisen edellyttämät tuki- ja koulutustarpeet tulee jatkossa ottaa huomioon seutukunnallisessa yhteistyössä. Sivistysvaliokunnan mukaan osaaminen ja sivistys ovat perusedellytyksiä maaseudun kehittämistoiminnalle. Valiokunta halusi korostaa maamme kahden korkeakoulujärjestelmän peruseroavuutta: "Ammattikorkeakouluilla on lakiin perustuva velvoite toimia alueella yhteistyössä yritysten ja julkisten aluetoimijoiden kanssa, kun taas yliopistojen perustehtäviä ovat tieteellinen tutkimus, yliopistollinen opetus ja vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa." Esimerkiksi ammatillinen koulutustoiminta houkuttelee alueelle opetusaloista hyötyviä yrityksiä: "Tästä on näyttöä mm. korkeakoulujen aluekehitysarviointien kautta. ...valiokunta painottaa laadukkaan perusopetuksen ja työelämälähtöisen ammattikoulu- ja ammattikorkeakouluopetuksen merkitystä erinä maaseudun pienen ja keskisuuren yritystoiminnan mahdollistajina." Maaseudun paikallisen osaamisen hyödyntäminen edellyttää innovaatiojärjestelmän kehittämisen ohella alueellisen vuorovaikutteisuuden lisäämistä, kuten julkisia panostuksia tietoyhteiskunnan infrastruktuuriin ja kattavaan palveluverkostoon.

Talousvaliokunnan mukaan maaseutututkimuksen tulisi toimia tuoteistamisen ohella paikallisen yritystoiminnan tukena, sillä "...käytännössä tehokkaimaksi toimintatavaksi on osoittautunut tutkijoiden ja maaseudulla toimivien yrittäjien henkilökohtainen vuorovaikutus ja heidän välisensä luottamuksellinen suhde." Opetuksessa tulee luoda yhä tiiviimpiä yritys- ja työelämäyhteyksiä. Myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toivoi kiinnitettävän laajempaa huomiota keinoihin, joilla paikallisen väestön koulutustasoa ja osaamista voitaisiin parantaa nykyisestä: "Aikuiskoulutuksen kokonaisuudistusta pohtinut työryhmä asetti viime keväänä antamassaan väliraportissa tavoitteeksi, että 60 % aikuisväestöstä eli 18–64 -vuotiaista osallistuisi vuosittain johonkin osaamista parantavaan koulutukseen. ... Maaseutualueilla osallistumisaste on 47 % ja kaupungeissa 54 %." Valtiovarainvaliokunta totesi tutkimusrahoituksen muuttuneen viime aikoina entistä projektiluontoisemmaksi, sillä tutkimusta rahoitetaan usein ohjelma- tai hankeperustaisesti: "Tutkimukseen tarvitaan pysyviä rahoitusratkaisuja, joiden avulla voidaan rakentaa vahvaa asiantuntijaosaamista

19 Ks. Rural Studies -verkostosta tarkemmin osoitteesta <http://www.ruralstudies.fi/>.

maaseudun kehittämisen eri osa-alueille.” Ympäristövaliokunnan mukaan sektoritutkimuslaitoksia koskevien uudistusten yhteydessä tulisi varmistaa se, että ympäristökysymykset otetaan asianmukaisesti huomioon tutkimustoimintaa suunnattaessa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta esitti mietinnössään linjauksen, jonka mukaan alueellisten päättäjien tulee jatkossa kyetä vahvemmin vaikuttamaan kaikkeen sellaiseen koulutukseen, jonka sisällöstä päätetään paikallistasolla (ks. luku 1.1, kannanoton kohta 3). Valtaosa maaseutututkimuksesta tapahtuu perus- ja soveltavan tutkimuksen rajapinnalla: ”Maaseutututkimus tuottaa harvoin välittömästi hyödynnettäviä innovaatioita. Lisäksi kansallisesti tärkeisiin kysymyksiin kohdistuva maaseutututkimus ei ole kovin kilpailukykyistä nyky-yliopistoissa... Tämänkin vuoksi on erittäin tärkeää, että maaseutututkimuksen voimavarojen riittävyys kiinnitetään erityistä huomiota.” Maaseutututkimukseen ja Rural Studies -verkoston ylläpitoon tuleekin luoda pysyvät rahoitusrakenteet, jotta asiantuntijaosaamista voidaan rakentaa kehittämistyön kaikille osa-alueille. Muun muassa metsiin perustuvien tulolähteiden hyödyntäminen edellyttää tutkimus- ja kehittämisrahoituksen suuntaamista asetettuja tavoitteita tukevasti: ”Tutkimuslaitosten, oppilaitosten ja osaamisklustereiden rakenteiden tulee tukea uuden tiedon syntymistä. Yritysten kasvun, verkottumisen, tuotekehityksen ja liiketoimintaosaamisen tukeminen on ensiarvoisen tärkeää.” Lisäksi ammatillisissa perustutkinnoissa tulee vahvasti korostua yrittäjyys: ”On tärkeää, että perustutkintoihin liittyvät erityiset yrittäjyysosat. Koulutuksessa tulee lisäksi ottaa huomioon alueelliset ja paikalliset erityistarpeet. ...ammattikorkeakouluja ja ammatillista toisen asteen koulutusta tulee muutoinkin hyödyntää nykyistä enemmän paikallisessa ja alueellisessa kehittämistyössä maaseudun kehittämistyön perusvalmiuksien jakajina sekä ohjelma- ja hanketoimintaan juurruttajina.”

Palautekeskustelussa esiin nousseet aihealueet olivat pitkälti samoja kuin valiokunnissa. Esimerkiksi keskustan eduskuntaryhmä edellytti, että maaseutualan kehittämis- ja tutkimustoiminnassa tulisi päästä nykyisestä hankekohtaisesta rahoituksesta paljon pitkäjänteisempään rahoitusmalliin.

4.1.2 Maaseutuyrittäjyys osana alueellista innovaatioympäristöä

Tunnistamalla ja kehittämällä paikallista osaamista voidaan maaseudun alueellista painopistettä kestävästi siirtää raaka-aineen tuottajasta tuotteiden ja palveluiden jalostajaksi. Selonteossa todetaan, että useat alat hyötyvät alueellisesta verkostoitumisesta nimenomaan maaseutuympäristössä: ”Klusterinäkökulmasta maaseudun innovaatioympäristön mahdollisuudet liittyvät ympäristön ja luonnonvarojen tuomaan kilpailuetuun, esimerkiksi elintarvike- ja puutuoteteollisuuteen, matkailuun, harvaan asutukseen ja kylmään ilmastoon perustuviin olosuhteisiin, liikuntaan ja urheiluun sekä kaivosteollisuuteen.” Varsinkin harvaan asutun maaseudun alueita ei kuitenkaan aina osata mieltää tärkeiksi Suomen kilpailukyvyyn kannalta. Sen tähden laaja-alainen, kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen alueen ”...elinkeinopoliittisten kehittämismahdollisuuksien kannalta relevanttien kumppaneiden, muiden seudullisten kehittäjäorganisaatioiden, koulutus- ja tutkimusyksiköiden ja yritysten kanssa on hallituksen näkemyksen mukaan maaseudun toimijoille välttämätöntä. Käytävissä olevien aluekehitysohjelmien voimavaroja kohdennetaan näiden yhteistyöverkostojen pitkäjänteiseen rakentamiseen. ... Mikroklustereita voidaan synnyttää vain tukeutumalla paikallisiin vahvuuksiin ja yhdistämällä alueellisten ja paikallisten tutkimus- ja oppilaitosten, yritysten ja julkisten toimijoiden voimavaroja.”

Hallituksen mukaan maaseutuyrittäjyyden monipuolistamista ja etenkin PK-yritysten yrittäjätaitoja pyritään vahvistamaan koulutuksen, neuvonnan sekä taloudellisten lisäresurssien avulla: ”Erityisesti työssäoppimisen edellytyksiä parannetaan. Maaseudun yrittäjyyden lisäämiseksi ja kilpailukyvyyn parantamiseksi yritysrahoitusta on lisätty kuluvalle EU:n ohjelmakaudella. Kaikki maaseudulla toimivat mikroyritykset toimialaan katsomatta voivat saada nyt tukea. ... Työ- ja elinkeinoministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö turvaavat yritysten kehittämisrahoituksen maaseudulla myös kuluvan ohjelmakauden jälkeen.” Lisäksi hallitus mainitsee muita maaseutuyrittäjyyden kehittämistoimenpiteitä. Yritys-Suomi -järjestelmää²⁰ pyritään rakentamaan maanlaajuiseksi, 65 seudullisen

20 Yritys-Suomi -järjestelmä on TEM:n koordinoima palvelu yrityksille, ks. <http://www.yrityssuomi.fi/>.

palvelupisteen verkostoksi: "Seutupalvelupisteiden maaseutuasiakasvastaavien toiminta rahoitetaan ohjelmakaudella 2007–2013 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta, mutta toimintaan tarvitaan jatkossa jatkuvuutta ja pidempiaikaista rahoitusta. ... Yksi tapa organisoidun koordinoitua lisäämiseksi on verkostomainen yhteistyömalli, joka...kytkee tutkimuksen, neuvonnan ja kehittämisen toisiinsa aikaisempaa tiiviimmin ja vahvemmin tukien innovointia, innovaatioiden soveltamista ja käyttöönottoa." Yrittäjätaitoja pyritään tukemaan myös valtakunnallisten ja alueellisten asiantuntijaorganisaatioiden muodostaman *Maaseutu-Inno*-rakenteen avulla.

Lähetekeskustelussa etenkin PK-yritysten kehittämistarpeet saivat aikaan runsaasti keskustelua, mutta toisaalta Maaseutu-Innon mahdollisuuksiin suhtauduttiin melko epäilevästi. Kokoomuksen edustajista Arto Satosen mukaan ainoastaan maakuntakeskusten ympäristössä maaseutu voi nojautua työssäkäyntiin kaupungissa, jolloin muualla sen tulee perustua "...monipuolisiin elinkeinoihin, joita ovat tietysti uusiutuvan energian tuotanto hyvin olennaisena kohtana, matkailu, mökkeily, kakkosasunnon hyödyntäminen...". Eero Lehden mukaan myös teollista kasvuyritystoimintaa tulisi hyödyntää aluekehityksen instrumenttina: "Suomessa voisi sanoa, että työvoiman hinta johtaa siihen, että sen väärät rekrytoinnit ovat vaikeita ja suuren yrityksen siirtäminen pieneen maaseutuympäristöön on vaarallista. ... Meillä kasvuyrityksiä on Suomessa ehkä vain 100 mutta suhteutettuna Tekesin, Akatemian ja Sitran panokseen olisi toivottavaa, että niitä olisi ainakin viisinkertainen määrä...on todennäköistä, että yksiköitä joudutaan lopettamaan, jolloin syntyy myös teollista toimitilaa vapaasti hyödynnettäväksi. Mutta myös maaseudun muut tuotannolliset tilat ovat helppoja aloituspaikkoja kasvuyritystoimintaan."

Vihreiden Johanna Karimäki moitti hallitusta liiallisesta kaivostoiminnan ja teiden rakentamisen painotamisesta maaseudun pelastajina. Sosialidemokraattien Lauri Kähkönen esitti alueellisen kuljetustuen kehittämistä Ruotsin mallin²¹ mukaiseksi. Kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen toi esiin, että kaupan

aukioloaikojen laajentamisella on ollut haitallisia vaikutuksia maaseudun pienyrittäjyydelle: "Laajat aukioloajat ovat itsepalvelumarkettien etu ja lähikaupoille ne merkitsevät kilpailumahdollisuuksien heikkenemistä."

Liikenne- ja viestintävaliokunnan mukaan valtion tulee varautua Pohjois-Suomen kaivannaisteollisuuden synnyttämiin logistiin haasteisiin, kuten kuljetustarpeisiin ja -kustannuksiin. Valiokunta toi lisäksi esiin teeman, jota selonteossa ei mainita: "Valiokunnassa on hiljattain maantielakia koskevan muutosehdotuksen asiantuntijakuulemisen yhteydessä noussut voimakkaasti esille maaseudun tienvarsimainontaan liittyvän maantielain 52 §:n nykyinen varsin tiukka tulkinta (LiVM 21/2009 vp). Mainitun säännöksen mukaan tienvarsimainonta on kiellettyä ja tienpito- viranomaisen voi myöntää kieltoon poikkeuksia, jos niitä on pidettävä liikenteen opastuksen tai matkailun kannalta tai muusta sellaisesta syystä tarpeellisinä." Asialla voi olla olennaista merkitystä paikallisten elinkeinonharjoittajien kannalta. Valiokunnan mukaan säännöstä tulisikin soveltaa siten, ettei kielto koskisi sellaista harvaan asuttujen seutujen tienvarsimainontaa, jonka ei voida selkeästi tulkita haittaavan liikenneturvallisuutta.

Myös muut valiokunnat tekivät tarkkanäköisiä havaintoja. Sivistysvaliokunnan mukaan maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistettaessa tulee kytkeä yhteen paikallinen yritystoiminta, ammatillinen opetus sekä työpajatoiminta. Alueellisiin koulutustarpeisiin vastaaminen edellyttää opetuksen järjestäjiltä hyvää työelämäyhteistyötä. Talousvaliokunnan mukaan paikallisuuden ja kestävä kehityksen merkityksen korostaminen lisäävät maaseudun kiinnostavuutta yritystoiminnan harjoittamisen ympäristönä: "Pikemminkin kyse on yritys- ja liiketoiminnasta maaseudulla kuin maaseudun elinkeinoista. Nykyisin 43 prosenttia kaikista maaseutuyrityksistä on muita kuin maatiloja tai monitoimitiloja." Valiokunta lisäsi, että maassa toimii myös aloittaville yrittäjille maksutonta neuvontaa antava *Uusyrittäjäverkosto*: "Suomessa on 31 Uusyrittäjäkeskusta, ja niillä on 80 palvelupistettä eri puolilla maata. ...valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Uusyrittäjäkeskusten palveluja hyödynnettäisiin myös maaseudulle perustettavien yritysten tukena." Valtiovarainvaliokunta edellytti, että innovatiivista yritystoimintaa edistettäessä tulee varmistaa osaavan työvoiman ja pääoman saatavuus siten, että

21 Suomen ja Ruotsin alueellisen kuljetustuen eroista, ks. KTM:n raportti osoitteesta [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/8D4BAA17A7B05096C22573680037D1C6/\\$file/jul26elo_2007_netli.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/8D4BAA17A7B05096C22573680037D1C6/$file/jul26elo_2007_netli.pdf).

lähtökohtaisesti hyödynnetään oman alueen paikallisia yritysmahdollisuuksia. Etenkin maaseudun nuoria tulee aktiivisesti kannustaa elinkeinotoimintaan: "Esimerkiksi toimivien rahoitus- ja neuvontapalvelujen sekä koulujen yrittäjyyskasvatuksen avulla voidaan madaltaa nuorten kynnystä ryhtyä yrittäjäksi. Myös yrittäjyyttä tukeva ja kannustava ilmapiiri edistää omalta osaltaan nuorten halukkuutta yrittäjyyteen."

Maa- ja metsätalousvaliokunta kokosi keskustelua yhteen todeten, että tärkeitä kehittämiskokonaisuuksia maaseudulla ovat etenkin bioenergiaosaaminen, puunkäytön eri muodot, lähiruokatuotanto, sosiaalisten innovaatioiden muodot sekä kulttuuriosaaminen. Yrityksille tulee turvata julkiset yrityspalvelut saman toimintamallin pohjalta koko maassa: "Kun järjestelmän toimivuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, *elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten* (ELY) rooli on keskeinen. Tärkeätä on, että palvelujärjestelmä on asiakkaiden käytössä eri palvelumuotojen avulla (fyysinen palvelu, verkko- ja puhelinpalvelu), jolloin asiakas voi itse valita mitä palveluita käyttää." Harvaan asutun maaseudun yrittäjyydelle tarvitaan lisäkannustimia: "Tulee myös harkita starttirahajärjestelmän kehittämistä (esim. niin, että tuki voidaan myöntää myös kausiluontoisille yrityksille ja osa-aikayritystoimintaan samoin kuin käyttöpääoman tarpeisiin). Lisäksi...yritysten tukitasoja tulee nostaa sekä uusia rahoitusvälineitä kehittää (esim. pitkäaikainen korkotuettu takuulaina) samoin kuin alueellista kuljetustukea kasvattaa ja sen käyttöalaa laajentaa kuin myös työnantajan sosiaaliturvamaksuista vapautettujen (myös maatilojen osalta) kuntien määrää lisätä sekä ottaa käyttöön verotuksellisia toimia." Samoin PK-yritysten "...työvoimakoulutuksena järjestettävään yrittäjäkoulutukseen ja -valmennukseen liittyvää koulutustarjontaa aikuisväestölle tulee olla kattavasti kautta maan. ... Toimiminen laajemmalla kuin paikallisella tasolla edellyttää myös PK-yritysten keskinäistä yhteistyötä riittävän tuotevolyymin varmistamiseksi tuotannossa."

Kokoava valiokunta kannatti esitystä Maaseutu-Innosta, mutta totesi, ettei nykyinen innovaatiojärjestelmä mahdollista kehittämistyöhön osallistuvien toimijoiden projektien yhdistämistä siten, että ne eri organisaatioissa suoritettuina muodostaisivat kokonaisuuden. Myös maakuntasuunnitelmiin, -kaavoihin ja -ohjelmiin liitettävät, alueellisiin vahvuuksiin nojautuvat maaseutusuunnitelmat tulevat tarpeeseen.

Palautekeskustelussa keskustan eduskuntaryhmä ilmaisi tukensa kokoavan valiokunnan esityksille yrittäjien starttirahan sekä ensimmäisen työntekijän palkkauksen tukemisesta Itä- ja Pohjois-Suomessa. Vihreät korostivat tarvetta PK-yritysten toiminnan turvaamiseen: "Pienille yrityksille neuvonta-, rahoitus- ja kehittämispalvelut ovat tärkeitä, ja niiden toimintaa helpottaisi hallinnollisten velvoitteiden keventäminen. ... Kaupan suuryksiköiden sijoittuminen taajamien ulkopuolelle on estettävä, sillä se heikentää pienten kyläkauppojen kannattavuutta ja on ympäristölle haitallista." Vasemmistoliittolaiset jatkoivat, että keinoja PK-yritysten toiminnan turvaamiseen ovat "...vapaan poisto-oikeuden käyttöönotto, yrittäjän perheenjäsenten työttömyysurvaioikeuden selkeyttäminen sekä viranomaisten hankintaosaamisen parantaminen. Omalla paikka- ja seutukunnalla annettava koulutus muun muassa lukioissa ja ammatikouluissa on tärkeää niin työnantajille kuin -tekijöillekin." Kristillisdemokraattien Toimi Kankaanniemi lisäsi, että kyläkauppojen nykyiseen toimintatukeen tarvitaan suurempia panostuksia.

4.1.3 Osaavan koti- ja ulkomaisen työvoiman saatavuus maaseudulla

Yrittäjyyden ohella osaavan työvoiman saatavuus on paikallisen talouskasvun ja tuottavuuden kriittinen osatekijä. Selonteossa todetaan, että osaavan koti- ja ulkomaisen työvoiman saatavuudesta pyritään huolehtimaan koko maassa: "Huoltosuhteen heikentyessä on tärkeää huolehtia siitä, että kylät ja kirkonkylät pystyvät houkuttelemaan nykyistä paremmin pysyviksi asukkaiksi sekä kantaväestöä että maahanmuuttajia. Tämä edellyttää kotouttamisen tehostamista, määrätietoista rakentamisen ja asumisen mahdollisuuksien kehittämistä sekä paikallisen kehittämistyön voimistamista. ... Ulkomaalaisen työvoiman rekrytoinnissa hyödynnetään työ- ja elinkeinotoimistojen Eures-neuvoja ja alueellisia ESR-projekteja." Osaavan työvoiman saatavuus edellyttää myös toimenpiteitä, joilla kehitetään työelämän laatua ja varmistetaan työmarkkinoilla olevan henkilöstön osaaminen eli "...parannetaan ikääntyvien työkuntoa, tuetaan myöhäisempää eläkkeelle siirtymistä erilaisten joustavien työaikatarkaisujen ja -järjestelyjen kautta sekä herätetään kansalaisten kiinnostus maaseudun työpaikkoihin. Julkisen vallan antaman tuen ja lyhytaikaisten toi-

den liittymistä toisiinsa tulee kehittää siten, että lyhytaikaisten töiden tekeminen on mahdollista ja taloudellisesti kannattavaa.”

Hallituksen mukaan hajanaisten töiden kokoamiseksi kehitetään *sopimuksellisuutta* työn välitysmekanismina: ”Sopimuksellisuus on joustava työn ja hyödykkeiden välitysmekanismi, joka perustuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuuteen ja täydentää olemassa olevia järjestelmiä. Sopimuksellisuudessa yhdistetään kysyntää ja tarjontaa uudella tavalla paikallisesti. Sopimuksellisuuteen perustuvan välitysmekanismin luontevimmiksi toteuttajiksi ovat osoittautuneet paikallista kehittämistyötä tekevät yhdistykset, kuten kyläyhdistykset.” Haasteenä on se, etteivät nykyiset laajoilla maantieteellisillä alueilla toimivat TE-toimistot välttämättä tunnista paikallisia mikrotyömarkkinoita: ”Työ- ja elinkeinotoimistouudistuksen toimeenpanossa maaseutualueiden TE-toimistopalvelujen saatavuus ei saa huonontua. ... Muun muassa tämän vuoksi tarvitaan toimintaryhmiä eli Leader-ryhmiä työ- ja elinkeinotoimistojen kumppaneiksi organisoimaan pienten töiden kokoamista ja sopimuksellisuutta. Tätä tehtävää varten toimintaryhmien osaamista vahvistetaan ja ryhmille osoitetaan tarvittavat resurssit.”

Etätyön avulla voidaan hallituksen mukaan sekä kohottaa työelämän laatua ja työn tuottavuutta, että vähentää myös työmatkaliikennettä ja liikenteestä aiheutuvia päästöjä: ”Etätyön määrätietoinen käyttöönotto ja mahdollistaminen helpottavat myös alueellistamista sekä kuntaliitoskuntien toiminnan uudelleenjärjestämistä. Hallitus katsoo, että etätyön järjestämisen tulee olla yksi osa julkisten organisaatioiden, yritysten ja järjestöjen toiminnan suunnittelua. Etätyön tekeminen mahdollistetaan verotuksella, lainsäädännöllä, tiedotuksella ja tukemalla riittävän nopeiden tietoliikenneyhteyksien rakentamista. Yhtenä tarkastelun kohteena on työhuonevähennys.”

Lisäksi selonteossa todetaan, että maaseudulla harjoitettavien ammatti- ja toimialojen alueellisten koulutus- sekä työvoimatarpeiden ennakointia tulee kehittää nykyisestä: ”Koulutustarpeisiin vastaaminen edellyttää täydennyskoulutuksen sekä monimuoto- ja etäopetuksen lisäämistä, moniosaamista tukevien opintokokonaisuuksien joustavaa yhdistämistä eri koulutusohjelmista sekä neuvonnan ja liiketoimintaosaamisen lisäämistä.” Korkeakoulutuksen tarjonnal-

la on suurta paikallista merkitystä maaseutualueille: ”Valmistuttuaan opiskelijat jäävät usein asumaan ja työskentelemään opiskelupaikkakunnalleen tai sen lähiympäristöön, mikäli työpaikkoja on tarjolla. Alueellistamista jatkettaessa kohdealueena tulee olla myös pienet paikkakunnat.” Esimerkkinä mainitaan metsä- ja puutuoteala, minkä työvoiman saatavuuteen tulee jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. Hallitus pyrkii myös puuttumaan etenkin terveydenhoitohenkilökunnan alueellisiin rekrytointiongelmiin.

Lähetekeskustelussa keskusteltiin etenkin siitä, kuinka julkisen vallan antamaa tukea ja lyhytaikaisia töitä voitaisiin tehokkaammin limittää toisiinsa. Samoin maaseudulle kohdistuva maahanmuutto tulkittiin asiaksi, mitä tulee aktiivisesti edistää yhteiskunnan toimesta. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä halusi muistuttaa hallitusta TE-toimistojen nykyisistä toiminnallisista ongelmista, sillä ”...toimistojen palvelut karkaavat yhä kauemmas, työmarkkina-alueita laajennetaan ja asiakkaita juoksutetaan. Suurin ja ajankohtaisin ongelma on se, että työ- ja elinkeinotoimistoilla ei ole rahaa tehdä päätöksiä, ei tälläkään hetkellä.” Kristillisdemokraattien Kari Kärkkäinen sen sijaan esitti, että harvaan asuttua maaseutua koskevan erillismietinnön²² sijaan työvoiman alueellisen saatavuuden turvaamiseksi tulisi luoda ”... konkreettisempia taloudellisia kannustimia osaavalle työvoimalle. Esimerkkinä tästä voidaan mainita vaikka kohdennetun verovähennysoikeuden käyttöönoton mahdollisuus, opintolainojen korkojen maksaminen korkotukiasunnon tai tontin hankkimiseen tai lisäkoulutusstipendit.”

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista hallintovaliokunta korosti tarvetta keinoihin, joilla kytketään maaseudun palveluihin, maa- ja metsätalouteen sekä ympäristönhoitoon liittyvät tehtävät osaksi aktivoivaa työvoimapolitiikkaa. Sivistysvaliokunta suositteli paikallisen työelämän tuntemusta lisääviä peruskoulujen TET-jaksoja sekä uusien opetusmuotojen hyödyntämistä laadukkaana koulutustarjonnan ylläpitämisessä: ”Kehittämistyö edellyttää verkottumisen mahdollistavaa teknologiaa ja tavoitteellista täsmäkoulutusta. Etäopiskelu tulee voida yhdistää työssä tapahtuvaan oppimiseen. Tämä vaatii oppilaitoskeskeisen koulutustavan muutta-

22 Ed. Kärkkäinen viittasi selonteon listaan *erityistoi-*
menpiteistä koskien harvaan asuttua maaseutua.

mista suosimaan enemmän käytännön ympäristöissä tapahtuvaa oppimista. Se edellyttää myös tärkeiden työvoimapalvelujen hyvää saatavuutta.” Talousvaliokunnan mukaan kotouttamisen yhteydessä maahanmuuttajille ja maaseutuyrittäjille on tärkeää opettaa kielten ja kulttuurien tuntemusta keskinäisen sopeutumisen helpottamiseksi. Sen sijaan tulevaisuusvaliokunta löysi puutteita selonteosta: ”Etätyö mahdollistaa sen, että ihmiset voivat entistä paremmin valita asuinpaikkansa menettämättä yhteyksiä työ- ja elinkeinoelämäänsä. Selonteosta puuttuu näkemys siitä, miten maaseudun työelämä ja työmarkkinat voisivat kehittyä monipuolisten elinkeinojen kokonaisuudeksi.” Hallituksen olisikin tullut laajemmin pohtia sitä, miten uusia työnteon muotoja tulisi kehittää jostain muustakin kuin etätyön näkökulmasta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mukaan maaseutupolitiikan erityinen haaste on luoda nuoria naisia kiinnostavia työpaikkoja. Valiokunnan mukaan työttömyysturvajärjestelmää tulee kehittää nykyistä joustavammaksi siten, että se mahdollistaa ”... siirtymät yrittäjyyden, palkkatyön ja työttömyyden välillä ilman, että seurauksena on korvauksettomia jaksoja ja epävarmuutta toimeentulosta. Järjestelmän tulee kannustaa ja tukea hakeutumista myös lyhytaikaisiin, kausiluonteisiin töihin. Tämä edellyttää muun muassa työttömyysturvajärjestelmän selkiyttämistä ja siihen liittyvän byrokratian vähentämistä sekä soviteltua päivärahaa koskevien säännösten yksinkertaistamista.” Myös maahanmuuttajat voivat tuoda maaseudulle uudentyyppistä kulttuuri- ja yritystoimintaa, helpottaa työvoiman saatavuutta ja tasapainottaa alueen ikärakennetta: ”Maaseutupolitiikassa tulee panostaa sellaisten toimintakulttuurien luomiseen ja levittämiseen, joilla helpotetaan maahanmuuttajien kotoutumista, erillaisuuden kohtaamista ja kansainvälisten vaikutteiden vastaanottamista sekä synnytetään luottamusta maahanmuuttajien ja kantaväestön kesken.” Ympäristövaliokunnan kanta oli, että työvoiman alueellinen saatavuus edellyttää sosiaali- ja terveyspalveluiden rakennemuutosta Paras-hankkeen linjausten mukaan, sillä erityisesti päteville erityislastentarhanopettajille, sosiaalialityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille on tarvetta. Lisäksi ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi tulisi vähentää työmatkaliikennettä, esimerkiksi etätyötä suosimalla.

Maa- ja metsätalousvaliokunta yhtyi työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausuntoon työttömyysturvajärjestelmän ja -säännösten kehittämisestä, sekä antoi selontekoa puoltavan lausuman koskien metsäalan osaajien saatavuutta: ”Metsistä saatavan bioenergian käytölle asetetut kasvutavoitteet ja kotimaisen ainespuun lisääntyvä käyttö tulevat nostamaan puunhankinnan eri tehtävissä toimivan ammattityövoiman tarvetta merkittävästi. Metsäalan eri tasoisten työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi, siihen perustuva oppilaitosverkon, opetuksen sisällön ja koulutettavien sisäänottomäärien kehittäminen sekä viestinnän parantaminen ovat erittäin tärkeitä riittävän työvoiman turvaamiseksi alan töihin jatkossa. Myös aikuis- ja työvoimapolitiittinen koulutus ovat entistä tärkeämpiä työkaluja ammatin vaihtoa haluavien saamiseksi metsäalan tehtäviin.” Kokoaivan valiokunnan mukaan valtion ja yritysmaailman vahvempaa panostusta kaivataan etenkin nuorten mielenkiinnon herättämiseen maaseudun työpaikkoja (mm. maarakennusala) kohtaan. Myös yritysten kansainvälistä rekrytointia ja maahanmuuttoa tulee nykyistä enemmän hyödyntää työvoiman saatavuuden turvaamisessa. Lisäksi korkeakoulutusta tulisi tarjota muuallakin kuin maakuntakeskuksissa.

Palautekeskustelussa ruotsalainen eduskuntaryhmä korosti etätyön merkitystä etenkin nuorten naisten kannalta: ”Inte minst här utgör distansarbete en möjlighet som bör understödas och utvecklas i offentliga organisationers, den privata sektorns och den tredje sektorns verksamhetsplanering. Distansarbete bör målmedvetet underlättas och stödjas med skatterelaterade åtgärder och genom att distansarbete accepteras som en naturlig del av arbetslivet.” Lisäksi eri eduskuntaryhmät esittivät huolensa korkeakoulutuksen alueellista saatavuutta kohtaan. Keskustan edustajista esimerkiksi Hannu Hoskonen edellytti, että kaikissa maakunnissa tarjotaan ”... korkeakoulutasoista koulutusta, koska huippuosaaminen turvaa tulevaisuuden työpaikat. Maakunnallinen ammattikorkeakoulutus tulee myös säilyttää, koska ne huippuosaajat, jotka maakunta tarvitsee, tuotetaan myös meidän ammattikorkeakoululaitoksen kautta. Mutta sitten huolestuttavin seikka on ehkä itse tämän suorittavan työn tekijöiden tilanne tässä maassa. ... On aivan välttämätöntä, että nämä ammattiopistot säilyvät maakunnissa ja tuottavat sitä ammattiosaavaa työvoimaa.”

4.2 Maaseudun perinteisten elinkeinojen kehittämistarpeet

Valtioneuvoston selonteossa korostetaan, että maatalouden harjoittamisella on edelleen suuri merkitys varsinkin ydinmaaseudun tulonmuodostukselle. Maatilat myös muodostavat tärkeän osan maaseudun asutuksen rungosta. Maatalouden rakennekehityksen myötä osa maatiloista erikoistuu, tehostaa tuotantonsa tai *monialaistuu*, ja osa viljelijöistä suuntautuu tilan ulkopuolisiin töihin joko palkansaajana tai jonkin muun alan yrittäjänä: "Maatalous tuottaa myös verotuloja alueelleen, raaka-ainetta elintarviketeollisuuden lisäksi muun muassa bioenergiatuotantoon, koneurakointi- ja muita palveluja maaseudun muille asukkaille sekä laajoja välillisiä työllisyysvaikutuksia isojen tilojen tarjotessa myös suoraan uusia työpaikkoja." Myös metsiä, puuta ja luonnontuotteita tulee hallituksen mukaan hyödyntää nykyistä monipuolisemmin työn ja toimeentulon lähteenä. Lisäksi maaseudun ylläpito luonnon- ja kulttuuriympäristönä korostuu erityisesti ydinmaaseudulla.

Selonteon eduskuntakäsittelyn yhteydessä esimerkiksi hallintovaliokunta korosti tarvetta maaseudun perinteisten elinkeinojen tuki- ja koulutustarpeiden huomioimiseen seutukunnallisessa kehittämistyössä: "Maa- ja metsätalous ovat maaseudulle tärkeitä elinkeinoja. Maaseudun tukijärjestelmiä kehitettäessä on otettava kuitenkin huomioon paitsi maa- ja metsätalouden merkitys aluetalouteen ja työllisyyteen myös maatalousyrittäjien mahdollisuudet vaihtoehtoisten tulojen hankkimiseen. Tarvitaan *moniosaajakoulutusta*, sillä maaseudun sirpaleiset työt vaativat monipuolista osaamista, jota keskittyminen yhteen ammattialaan ei välttämättä tuo." Myös kokoava valiokunta mainitsi tarpeen ammatilliseen neuvontaan ja vertaistukeen (liikkeenjohdollinen osaaminen) monialaisilla tiloilla.

4.2.1 Maatalous- ja elintarvikealojen yrittäjyys

Hallituksen mukaan maatilat tulee tunnistaa yhtenä kohdealana maaseudun yrittäjyyttä tukevassa innovaatiopolitiikassa. Elintarviketuotannon omavaraisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi kansallisen ruuantuotannon peruskapasiteetti tuleekin kyetä ylläpitämään kaikissa tilanteissa: "Ruoka ei ole enää itsestäänselvyys vaan globaalisti tarkastellen muun muassa ilmastonmuutosten aiheuttamien sään ääri-

ilmiöiden, Aasian maiden kulutusmuutosten sekä tuotantopanosten hinnannousun vuoksi tarvitsemme yhä enemmän elintarviketuotantoa ja maataloutta tuottamaan raaka-ainetta." Suomalaisen elintarviketalouden vahvuuksia ovat "...tuotteiden korkea laatu, valvottu ja jäljitettävä tuotantoketju ja hyvä hygieniataso, yritysten ja neuvojien korkea ammattitaito, kuluttajien arvostus kotimaista ruokaa kohtaan sekä ketjun eri toimijoiden vahva yhteistyö elintarvikkeiden laadun ja turvallisuuden eteen niin sanotulla pelloilta pöytään -periaatteella." Myös lähi- ja luomuruokatrendiä tulee edistää aktiivisesti, kuten selvittämällä hankintalain (348/2007) muutostarpeita sekä etsimällä keinoja näiden näkyvyyden lisäämiseksi yhteistyössä kaupan kanssa: "Lähiruuan edistämiseksi tarvitaan alueellisten ruokajärjestelmien kehittämistä luomalla edellytyksiä jatkojalostukselle ja logistisille ratkaisuille alueiden sisällä, samoin edellytetään poliittisten päättäjien ja julkisen sektorin ruokapalvelusta vastaavien sitoutumista lähiruuan käyttöön." Lisäksi suositellaan luonnontuotteiden, poron, riistan sekä kotimaisen kalan käytön lisäämistä nykyisestä.

Lähetekeskustelussa kansanedustajat edellyttivät, että perusmaatalouden toimintaedellytykset turvataan maanlaajuisesti. Maatilojen monialaistaminen, lähiruokatuotanto sekä mahdollisimman pitkälle viety paikallinen jalostaminen keräsivät laajaa kannatusta. Useita puheenvuoroja pidettiin varsinkin maidontuotannon tukitarpeiden puolesta. Lisäksi mainittiin erilaisia tarpeita alan koulutukseen, tutkimukseen ja neuvontaan, suomalaiseen perheviljelmäpohjaisuuteen sekä nuorten viljelijöiden aseman turvaamiseen liittyen. Sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmän mukaan maataloustuotannon elinehtona on varmistaa sekä kansallisten että EU-tukien jatkuvuus maanlaajuisesti kaikissa tuotantosuunnissa. Perussuomalaiset nostivat esiin ajankohtaisen teeman: "Geenimanipulointi ruokatuotanto ei voi olla Suomen linjavalinta." Kansanedustajat läpi puoluerivien suhtautuivat kielteisesti geenimanipulointia tuotantoa kohtaan. Ministeri Anttila vastasi perussuomalaisille: "EU-selonteossahan on selkeästi kirjattu hallituksen tavoite ja tahtotila siitä, että gmo-viljelystä päättämisen pitää jatkossa saada jäsenvaltioiden eli kansallisvaltioiden tehtäväksi."

Asiaa käsitelleistä valiokunnista sivistysvaliokunta korosti lähiruuan merkitystä terveellisenä sekä vähän kuljetusta vaativana, ja siten ekologisena tuotteena.

Toisaalta talousvaliokunta huomautti, että selonteossa ei lainkaan mainita "...luonnonmukaista maa- ja elintarviketaloutta ja ruokaketjua eikä vapaa-ajanasutusta maaseudulla toimivien yritysten tuottamien palveluiden ja tuotteiden asiakkaina." Kuluttajille on annettava tarkempaa tietoa siitä, miksi luomuruokaa kannattaa suosia. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta painotti lähi- ja luomuruokatuotannon merkitystä kansallisten ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta: "Keskeisessä asemassa lähi- ja luomuruoan käytön edistämisessä ovat oman alueen suurkeittiöt, joiden hankinnoissa olisi voitava suosia lähi- ja luomuruokaa." Valtiovarainvaliokunta halusi tarkentaa sitä, kuinka lähi- ja luomuruoka tulisi määritellä: "Lähiuokakäsityksissä voidaan erottaa kaksi päänäkökulmaa: aluetaloudellinen näkökulma ja pienyrittäjien tarjoamat erikoistuotteet vaihtoehtona teolliselle tuotteelle. ... Luomuruoka on kansainvälisesti määritelty, ja sitä ohjaavat vuoden 2009 alussa voimaan tulleet luomusäädökset." Valiokunta piti tärkeänä seurata *Kestävät julkiset hankinnat* -ohjelman²³ vaikutuksia sekä painotti tarvetta erilaisiin kannustimiin lähi- ja luomuruoan aseman edistämiseksi. Kotimaisen elintarviketalouden toimintaedellytysten turvaaminen vaatii koko ruokaketjun sitoutumista yhteistyöhön eli "...kansallisen elintarviketalouden laatustrategian puitteissa tehtävän työn jatkamisen, jossa valituilla painopistealueilla ja toteutettavien hankkeiden kautta pyritään parantamaan elintarviketalouden kilpailukykyä sekä vahvistamaan elintarvikeketjun yhteiskuntavastuullisuutta ja kuluttajan luottamusta suomalaiseseen ruokaan."

Ympäristövaliokunta totesi, että lyhyemmän toimitusketjun elintarvikkeiden suosiminen edesauttaa huoltovarmuuden ylläpitämistä sekä tuottaa merkittäviä ympäristöhyötyjä. Edellytyksenä on konkreettisten toimenpiteiden kehittäminen kuljetusmatkojen lyhentämiseksi ja lähellä tapahtuvan jatkojalostuksen edistämiseksi. Kauppojen tulisi varata valikoimissaan tilaa lähiruualle ja sesonginmukaisille tuoretuotteille, sillä kuluttajat haluavat tietää, "...missä ja minkälaisin menetelmin heidän ruokansa on valmistettu huomion kiinnittyessä hinnan lisäksi eniten enemmän tuotannon ympäristö-, eettisyys- ja alueellisiin vaikuttavuuskriteereihin. Eläinten hyvä kohtelu ja eläinsuojelusta huolehtiminen ovat myös

tärkeitä menestystekijöitä." Lisäksi *kestävät valinnat -periaatepäätöksessä* (2009)²⁴ linjataan, että "...luonnonmukaisesti tuotettua, kasvisruokaa tai sesongin mukaista ruokaa tulee olla tarjolla valtionhallinnon keittiöissä ja ruokapalveluissa vähintään kerran viikossa vuoteen 2010 mennessä ja vähintään kahdesti viikossa vuoteen 2015 mennessä. Kunnille tämä periaatepäätös toimii suosituksena."

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mukaan tilarekennetta kehittämällä voidaan lisätä maatalouden kannattavuutta, mutta sillä on omat reunaehdonsa eri maaseututyypin alueilla. Valiokunta halusikin puhua pienimuotoisen, hajautetun jalostustoiminnan puolesta sekä kannatti esitystä hankintalain (348/2007) muutostarpeista: "Erittäin tärkeää on, että paikallisille toimijoille tarjotaan markkinointikanavia suurten kauppakettujen, tuotevalikoimat laajasti kattavien ja suojattujen tavaramerkkien rinnalle. Tukitoimenpiteiden kohdentaminen liikenteen solmukohtaisiin sijaitseviin suoramyyntipisteisiin edistää lähiruuan markkinoille pääsyä. Kaupan ja teollisuuden asemaa tulee yhä tarkemmin seurata ja selvittää, missä vaiheessa asema muuttuu markkina-aseman väärinkäytöksi ja muita toimijoita sortavaksi." Lisäksi ongelmia tuottavat säädösten joustamattomuus ja vaatimustason korkeus elintarvikevalvonnassa, sillä "...markkinointi ja neuvonta yksin eivät auta tuotteita nousemaan kysyntään, jos tuotanto ei ole kannattavaa (erityisvaatimukset tai liian tiukka vaatimustaso lisäävät kustannuksia). Monipuolisen yritystoiminnan ja turvallisen lähiruuan saannin varmistamiseksi on myös tärkeää huolehtia lakisääteisen lihantarkastusmaksujen tasapuolisesta toteutumisesta." Osa nykyisistä EU:n maatalouden tukikeinoista tulisi erilaistaa harvaan asutulle maaseudulle kohdistettuihin toimiin, kuten kulttuurimaisemien ylläpitoon. Lisäksi kokoava valiokunta totesi, että luonnontuotealan kasvunäkymiä edistävät "...kuluttajien ympäristötietoisuuden ja terveysajattelun lisääntyminen sekä mahdollisuus kehittää tuotteita toistaiseksi hyödyntämättömistä raaka-aineista ja yhdistää tuotteita esimerkiksi hyvinvointipalveluihin ja matkailuun."

23 Valtioneuvosto teki 8.4.2009 periaatepäätöksen, jolla kannustetaan julkisia toimijoita kestäviin hankintoihin. Ks. *Kestävät julkiset hankinnat* -ohjelmasta YM:n sivuilla <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=323684&lan=fi>.

24 Valtioneuvosto hyväksyi 8.4.2009 YM:n esityksestä *periaatepäätöksen kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa*, ks. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=101162&lan=fi>.

Palautekeskustelussa kansanedustajia huolestutti etenkin suomalaisten tilakokojen kasvu elintarviketurvallisuuden näkökulmasta. Puheenvuoroissa myös korostettiin tarvetta maataloustuotantoon liittyvään neuvontaan, koulutukseen, tutkimukseen sekä vahvaan tukipolitiikkaan. Maakunnilla todettiin olevan erityistä merkitystä lähiruuan päämarkkina-alueena, ja sen tähden kuntien ja yrittäjien hankintaosaamista tulee lisätä. Keskustan eduskuntaryhmä korosti tarvetta elintarvikeketjun läpinäkyvyyteen sekä siihen, että luomu- ja lähiruokatuotannon kannattavuutta edistetään lainsäädännöllä. Vihreät edellyttivät laajempaa kannanottoa koskien kestäväää tuotantoa ja eläinten eettistä kohtelua: ”Luomutuotantoon panostamisessa on petrattava ja toteutettava viivyttelemättä *luomumarkkinoiden kehittämisen strategiatyöryhmän* jo vuonna 2006 esittämät toimenpiteet²⁵. Vihreät tavoittelevat luomulle 20 prosentin osuutta vuoteen 2015 mennessä. ... Sioilla pitää olla mahdollisuus tonkimiseen, liikkumiseen ja päivänvaloon. Turkistarhauksesta siirtymistä muille aloille, kuten bioenergian tuottoon ja maaseutumatkailuun, pitää kannustaa.” Keskustan Lauri Oinonen esitti, että varauduttaisiin kaikkien peruselintarvikkeiden varmuusvarastointiin pitkällä aikavälillä. Ministeri Anttilan mukaan kotimaisen maataloustuotannon turvaaminen edellyttää etenkin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistamista, sekä jatkossakin 141 ja 142 artiklojen (103/1994) mukaisten kansallisten tukien ylläpitämistä.

4.2.2 Metsäalan yrittäjyys

Hallituksen mukaan metsiä voidaan käyttää kestävästi niin bioenergiatuotannon, kemiallisen metsäteollisuuden, puutuotealan, matkailun, luonnontuotealan, kuin myös virkistys- ja elämyspalvelujen tarpeisiin: ”Valtioneuvoston periaatepäätöksenä maaliskuussa 2008 hyväksytty *Kansallinen metsäohjelma 2015*²⁶ sisältää noudatettavat metsäpoliittiset linjaukset, joiden mukaan metsien eri käyttötarkoitukset yhteensovitetään siten, että metsistä kansalaisille ja kansantaloudelle tuleva hyvinvointivaikutus olisi mah-

dollisimman suuri.” Selonteossa mainitaan useita keinoja alan tutkimuksen ja yrittäjyyden edistämiseksi: ”Pienten ja keskisuurten yritysten metsästä markkinoille -arvoketjuosaamista parannetaan neuvonnan avulla. Puutuotealan ja muiden metsien aineellisten ja aineettomien raaka-aineita hyödyntävien yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan edelleen kehitys- ja investointituilla. Puutuotealan maakunnallista asiantuntijaverkostoa vahvistetaan ja jatketaan sitä palvelevaa valtakunnallista *Puu-Suomi* -työtä. Metsäalan tutkimus- ja kehitystoimintaa suunnataan uusien tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen ja tuoteistamiseen. Metsien luonnonvarojen roolia bio- ja kuitutalouden kehittämisessä korostetaan. Samoin kehitetään yhteismetsiä metsän omistusmuotona sekä lisätään sitä koskevaa viestintää ja neuvontaa.”

Lähetekeskustelussa linjauksien lisäksi hyödyntäminen elinkeinotoiminnan lähteenä sai laajaa kannatusta. Toisaalta osoitettiin myös huolestuneisuutta kansallisen metsäteollisuuden toimintaedellytyksiä kohtaan. Vihreiden eduskuntaryhmä esitti kysymyksen avohakkuiden vaikutuksesta maaseutualueiden maisemaan. Sosiaalidemokraattien Kari Rajamäki ehdotti metsälainsäädännölle uudelleenarviointia, jotta ensiharvennusten ja puuhuollon luotettavuus paranisi: ”Hallituksen...on lähdettävä liikkeelle myös siinä, että koko metsäteollisuuden ja -talouden perusteita jäsinyttävässä kriisissä on nyt saatava pystyyn järkevä, kattava ryhmä, jossa samassa pöydässä ovat metsäteollisuuden ammattijärjestöt, MTK ja keskeisten ministeriöiden edustus ratkaisemassa metsäteollisuuden kilpailukykyyn tulevaisuudessa liittyvät energia-, raaka-aine- ja kuljetusjärjestelmiin liittyvät tekijät.” Myös keskustan Hannu Hoskosen näkemys oli, että epävakaa metsäveroitus heikentää bioenergiatuotannon toimintaedellytyksiä. Lisäksi puurakentaminen sai runsaasti kannatusta. Esimerkiksi vasemmistoliton Merja Kyllösen mukaan puurakentamisesta voisi tulevaisuudessa muodostua yksi merkittävimmistä maaseudun puutuotannon jalostuksen innovaatioista: ”On muistettava, että 40 prosenttia koko maailman energiantarpeesta kuluu rakennuksiin, ja on tosiasia, että esimerkiksi hiilitasetta laskettaessa puu voittaa mennen tullen ja palatessa kaikki muut materiaalit.”

Valiokuntien mukaan metsäalan tutkimus- ja kehitystoimintaa tulisi suunnata etenkin uusien tuotteiden ja palveluiden luomiseen puun jalostusasteen nostamiseksi. Tulevaisuusvaliokunta totesi seuraavasti:

25 *Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiatyöryhmän tavoitteet vuosille 2007–2015*, ks. [http://www.mmm.fi/ attachments/ maatalous/tuet/menekinedistamistoimet/5nzokgcbT/Luomumarkkinoiden_strategiset_tavoitteet_07_15.pdf](http://www.mmm.fi/attachments/maatalous/tuet/menekinedistamistoimet/5nzokgcbT/Luomumarkkinoiden_strategiset_tavoitteet_07_15.pdf).

26 KMO, ks. <http://www.mmm.fi/attachments/metsat/kmo/5wkyfALcq/KMO.pdf>.

”Puun tehokkaan hyötykäytön, metsän moninaiskäytön ja metsänsuojelun ristiriidat muodostavat yhden maaseudun tulevaisuuden vaikean ongelmaympyrään. Siihen liittyy ilmastomuutoksen haasteisiin vastaaaminen. On odotettavissa, että EU:n taholta syntyy paineita säilyttää Suomen metsät hiilivarastoina.” Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta arveli, että puun jalostusarvo voi jo vuonna 2011 energiateollisuudessa nousta korkeammaksi kuin massa- ja paperiteollisuudessa: ”Mitä tehokkaammin ympäristö- ja energiatuotteet välittyvät hintoihin, sitä lupaavammalta puun energiakäyttö näyttää.” Lisäksi puutuotealan kehitystä voidaan edistää ”...paitsi tukemalla rakentamisen ja sisustamisen uusien ratkaisujen syntymistä ja niihin liittyvää koerakennustoimintaa myös luomalla toimivat kotimarkkinat esimerkiksi rakennusmääräyksiä kehittämällä ja ottamalla puutuotteet paremmin huomioon rakennusalan koulutus- ja neuvontatyössä. ... Uusia puutuotteita tulisi kehittää yhdessä jo olemassa olevien PK-yritysten kanssa niin, että painopiste on sellaisissa tuotteissa, joiden valmistus tapahtuu kotimaassa.”

Valtiovarainvaliokunta lisäsi: ”Metsähakkeen korjuu on tarkoitus kolminkertaistaa nykyisestä vuoteen 2020. Valiokunta toteaa, että tämä vaatii kestävän metsätalouden rahoituslain nojalla maksettavan tuen lisäämistä erityisesti energiapuun korjuuseen ja nuoren metsän hoitoon. Tärkeää on koko hankintaketjun investointien tukeminen ja logistiikan kehittäminen, jotta metsäbiomassa saadaan käytettyä mahdollisimman tehokkaasti hyväksi.” Ympäristövaliokunta kuitenkin huomautti, että selonteossa olisi tullut laajemmin tarkastella puun eri käyttömuodoista aiheutuvia ympäristövaikutuksia, sillä nykyään tutkimustietoa on olemassa hyvin niukasti hakkuujätteiden korjuun pitkäaikaisvaikutuksista muun muassa ”...metsämaan ravinteisuuteen, maaperäeliöstön koostumukseen ja luonnon monimuotoisuuteen. ... Metsäenergian korjaamisen vaikutuksia metsiin ja niiden kasvuun tuleekin jatkossa seurata ja arvioida kattavasti. Lisäksi tulee varautua uudistamaan tarvittaessa metsänkasvatukseen ja metsäbioenergian käyttöön liittyvää ohjeistusta sekä toimintatapoja uusimman tutkimustiedon pohjalta.”

Sen sijaan maa- ja metsätalousvaliokunta oli varauksetta puun käytön lisäämisen kannalla: ”Metsänomistajalle tuloja voi jatkossa tulla paitsi puun

myynnistä myös luonnon monimuotoisuuden vaalimisesta, virkistysarvokaupasta ja jopa hiilinielukaupasta tai vuokrauksesta. Metsäpalveluyrittäjyys, joka perustuu asiantuntijapalveluiden ja metsien hoito-, hakkuu- ja luonnonhoitopalveluiden tarjoamiseen, tulee kasvamaan metsänomistajakunnan ja organisaatioiden rakennemuutoksen seurauksena. ... Metsänviljelyn jälkeisten oikea-aikaisten hoitotoimenpiteiden tekeminen luo laajan pohjan metsäyrittäjyydelle ja antaa mekaaniselle metsäteollisuudelle selkeän varmuuden hyvälaatuisen raaka-aineen saannista.” Metsien lisähyödyntäminen edellyttää tuki- ja kannustinjärjestelmien kehittämistä sekä tutkimusta (mm. metsäenergian korjaamisen vaikutukset metsiin) koko tuotantoketjussa: ”Kemera-tuesta, energiaveroista, investointi- ja kehittämistuista ja syöttötariffijärjestelmästä sekä energiatehokkuus- ja rakentamismääräyksistä tulee kehittää tehokas kokonaisuus. ... Samalla tulee varautua uudistamaan metsänkasvatukseen ja metsäbioenergian käyttöön liittyvää ohjeistusta sekä toimintatapoja uusimman tutkimustiedon pohjalta.” Lisäksi kokoava valiokunta huomautti, että selonteossa puurakentamista tarkastellaan liian pintapuolisesti: ”Puurakentamisen yrittäjyyden tukemiseen tarvitaan myös koerakennus- ja pilottihankkeissa uusia rahoituskeinoja. Tärkeää on kehittää puurakentamiseen yhtenäisiä tuotestandardeja, jotka mahdollistavat suurempia tuotantosarjoja. Erityisen tärkeää on edistää puun käyttöä kerrostalojen rakentamisessa. Runsaiden ja laadukkaiden metsävarojen sekä kehittyneen rakennusteknologian vuoksi maallamme on hyvät valmiudet kehittää jatkossa ns. tuotteistavaa puurakentamista myös vientiä silmällä pitäen.”

Palautekeskustelussa keskusteltiin edelleen etenkin siitä, kuinka kansallisen metsäteollisuuden toimintaedellytykset tulee turvata nyt ja lähitulevaisuudessa. Kansanedustajien mukaan tämä edellyttää esimerkiksi tarpeettomien esteiden poistamista lainsäädännöstä, jotta puuta voitaisiin käyttää nykyistä monipuolisemmin eri tarkoituksiin (mm. puukerrostalojen paloturvallisuusmääräykset). Monissa puheen- vuoroissa mainittiin myös tarve uuteen metsäpoliittiseen selontekoon. Keskustan eduskuntaryhmä antoi kannatuksensa kokoavan valiokunnan mietinnölle. Vihreät vaativat metsälain (1996/1093) uudistamista siten, että se tunnustaa *jatkuvan kasvatuksen menetelmän* kestäväksi vaihtoehtona: ”Voimakas metsien muokkaus ja yksilajisten puupeltojen suosiminen

köyhdyttää metsäluontoa. Metsien käyttö täytyy sovittaa yhteen luonnonympäristöjen turvaamisen kanssa. Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen edellyttää metsien suojelun tuntuva lisäämistä ja uusien, luonnonmukaisten kasvatusmenetelmien edistämistä.” Yksittäiset kansanedustajat toivat esiin metsäteollisuuden mahdollisuuksia esimerkiksi uusien biokemiallisten tuotteiden (mm. biomuovit, lääkeaineet) valmistuksessa.

4.2.3 Maaseudun ympäristöhoito

Suomalaisella maa- ja metsätaloussympäristöllä on suurta kulttuurista arvoa. Sen tähden luonnon- ja kulttuuriympäristöjen sekä maiseman kunnostustoihin pyritään ohjaamaan nykyistä enemmän julkisia (kansallisia ja yhteisön) sekä yksityisiä varoja: ”Hallitus pitää tärkeänä, että perinnebiotooppien hoidon jatkuvuuteen ja niistä riippuvaisten eläin- ja kasvilajien monimuotoisuuden turvaamiseen kiinnitetään huomiota. Niillä maaseutualueilla, joilla rakentaminen lisääntyy ja alueen luonne muuttuu, maaseutuympäristön omaleimaisuuden säilymiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.” Luonnon- ja maisemanhoitoon liittyvää yritystoimintaa pyritään luomaan uusien ammatillisten kokonaisuuksien avulla. Myös maatiloilla on suuri merkitys maaseudun vesiensuojelulle: ”Valtioneuvoston periaatepäätöksessä *Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015*²⁷ maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen on avainasemassa. Ympäristötuen tehokkuuden lisäämiseksi tulisi toimenpiteitä kohdentaa entistä paremmin kaikista riskialteimmille alueille. Kohdentamisen perusteena tulee käyttää vesiensuojelullisia ja vesien tilaan liittyviä perusteita.” Ympäristötukea uudistettaessa tulee varmistaa se, että maksettavat korvaukset kannustavat viljelijöitä sitoutumaan vesiensuojelutoimenpiteisiin.

Lähetekeskustelussa sosialidemokraattien eduskuntaryhmä halusi tuoda esiin maiseman hoidon ja maatalouspolitiikan sektoreiden välisen keskinäisen yhteyden: ”Luonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon ylläpitämisen nostaminen maataloustuotannon ympäristötoimenpiteiden rinnalle on hyvä ratkaisu. ... Maatalouspolitiikan tulee tukea

myös konkreettisia luonnonparannustoimenpiteitä, kuten kosteikkojen rakentamista. Ympäristöviestintään on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota, sillä ympäristöön liittyvät vahingot syntyvät pitkällä aikavälillä ja vahinkojen korjaavat toimenpiteet vaikuttavat myös pitkällä aikavälillä.” Vihreiden Johanna Karimäki mainitsi ympäristöhoitoon liittyviä lisänäkökohtia: ”Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen pitää muistaa myös metsäpolitiikassa ja perinnemaisemien hoidossa. Häviävän luonnon monimuotoisuuden pelastaminen on yksi maaseudun ja sen matkailuelinkeinon valtti. Lisäksi on tärkeää vaalia perinnerotuja arvokkaan kansallisperinnön vuoksi mutta myös monipuolisena geenipankkina...” Muutoin kansanedustajat keskittyivät käsittelemään lähinnä saimaannorpan suojelua, joidenkin eläinlajien (mm. harmaahylkeet, merimetsot) liiallista runsastumista, suurpetojen salametsästystä sekä eläinsuojelurikoksia koskevia kysymyksiä. Keinoksi näiden ongelmien ratkaisemiseen ehdotettiin muun muassa eläinvalvojen määrän lisäämistä.

Asiaa käsitelleistä valiokunnista sivistysvaliokunta piti tärkeänä maaseudun kulttuuriympäristöjen vaalimista. Niiden ylläpitoon tulee ottaa mukaan myös paikalliset järjestöt. Ympäristövaliokunta edellytti, että maaseutuja maatalouspolitiikan yhteistyön tulee näkyä myös toimenpiteiden tasolla. Tuotannon keskittyminen ja tilakokojen kasvu aiheuttavat ympäristölle haasteita: ”Laidunnuksen vähentymisen myötä tulee perinnebiotooppien...ennallistamis- ja hoitotoimia tehostaa. ...näitä näkökulmia tulee korostaa myös kylien omaehtoisissa kyläsuunnitelmissa. Aktiivisiin luonnon- ja kulttuuriympäristön sekä maiseman kunnostustoihin tulee jatkossa ohjata nykyistä enemmän julkisia ja yksityisiä varoja.” Valiokunta edellytti, että paikalliset kulttuuriympäristöt tunnustetaan, inventoidaan ja arvotetaan. Myös asetetut tavoitteet ympäristönsuojelulle, luonnon monimuotoisuudelle ja maisemanhoidolle tulee saavuttaa kaikissa tapauksissa: ”Maataloudelle jatkossa asetettavien ympäristönsuojelutavoitteiden tulee olla vaikutukseltaan tehokkaita ja samalla viljelijän kannalta taloudellisesti toteuttamiskelpoisia. ... Valtiontalouden tarkastusviraston vuoden 2008 selvityksessä on kuitenkin arvioitu, että nykytoimilla ei tulla saavuttamaan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista 30 prosentin vähenemää maatalouden ravinnekuormituksessa.” Ympäristötukisitoimusten kohdentumista tulee vesiensuojelullisin perustein tehostaa kaikkein riskiherkimmille alueille: ”Ve-

27 Ks. tarkemmin valtioneuvoston Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015 -periaatepäätöksestä YM:n sivuilta <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=229120&lan=fi&clan=fi>.

siensuojelutavoitteiden saavuttamista vaikeuttaa jatkossa ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvä saateisuus, joka tulee huomioida tulevaisuuden vesien- suojelutoimenpiteiden suunnittelussa. ... Valiokunta pitää TEHO-hankkeen²⁸ alustavia tuloksia rohkaisevina ja toteaa, että alueellisten hankkeiden avulla voidaan uusia käyttökelpoisia vesiensuojelukeinoja saada käyttöön maatilatasolla.”

Maa- ja metsätalousvaliokunta piti tärkeänä ympäristönhoitoalojen yritystoiminnan edistämistä siten, että esimerkiksi metsäpalveluyritykset voisivat laajentaa toimintaansa perinteisistä puuntuotannon töistä. Näin voitaisiin tehostetusti luoda ympärivuotisia ja pysyviä työpaikkoja paikallisiin luonnonvaroihin tukeutumalla. Valiokunta ehdotti lisäksi toimenpidettä, jonka myötä ”...osa maatalouden tukemisen keinoista tulee voida erilaistaa harvaan asutulle maaseudulle kohdistettuihin toimiin, vaikkapa tehostettuihin keinoihin vielä jäljellä olevan kulttuurimaiseman säilyttämiseksi.” Ympäristötuen kehittämistarpeisiin kokoava valiokunta ei sen sijaan ottanut lainkaan kantaa.

Palautekeskustelussa vihreiden eduskuntaryhmä edellytti, että maataloudessa jatketaan edelleen työtä ympäristönhoidon tehostamiseksi: ”Sisävesien ja Itämeren tilan kannalta ravinteiden parempi hyödyntäminen ja lannoituksen vähentäminen on tarpeellista. Ylläannoitettuja, vesistöjen varsilla sijaitsevia peltoja pitäisi poistaa viljelystä ja kunnostaa laidunnuksella. Maataloustukijärjestelmä on uudistettava siten, että byrokratiaa vähennetään ja tuettavat ympäristötoimenpiteet ovat aidosti vaikuttavia. ... Perinteiset laidunnustavat, pehmeä metsien käsittely, peltojen säilyminen viljeltyinä sekä vanhojen rakennusten kunnossapito ja kulttuuritarjonta ovat tärkeitä tekijöitä matkailun vetovoimaisuudelle. Maaseudun perinnemaisemien hoito onkin jäänyt liian vähälle huomiolle. Iso osa Suomen uhanalaisista eliöstöistä on ketolajeja, kuten perhosia ja ketokukkia.”

4.3 Maaseudun uusien elinkeinojen mahdollisuudet

Maaseudun perinteisten elinkeinojen ohella valtioneuvoston selonteossa tuodaan esiin uusien elinkei-

nojen rooli merkittävänä elinkeinonharjoittamisen sekä työn lähteinä. Laajimman huomion saa uusiutuvan energian tuotanto: ”Hallitus korostaa, että maaseudulla tulee hyödyntää hajautettua, paikallisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuvaa energiantuotantoa ja osallistua näin koko maan energian huoltovarmuuden lisäämiseen sekä ilmastotavoitteiden saavuttamiseen.” Lisäksi selonteossa tuodaan esiin muita, vahvassa kasvussa olevia maaseudun elinkeinomuotoja kuten matkailuala, elintarvikeala sekä lähellä tuotettavat hyvinvointipalvelut.

Maa- ja metsätalousvaliokunta totesikin mietinnössään, että maaseudun elinkeinoelämää tulee uudistaa kehittämällä perinteisten elinkeinojen rinnalla erityisesti sellaisia aloja, joilla on globaalisten muutosten seurauksena erityisvahvuuksia, kuten hajautettua uusiutuvaa energiaa (ks. luku 1.1, kannanoton kohta 2). Valiokunnan mukaan julkiset toimijat ovat avainasemassa paikallisen hajautetun energiatuotannon edistämisessä: ”Alueellisia tuotantomalleja kehittämällä voidaan vähentää pitkien kuljetusten tarvetta, kasvattaa huoltovarmuutta ja turvata maaseudun hyvinvointia.” Kokoavan valiokunnan mukaan bioenergiaa tulee hyödyntää nimenomaan kotimaisena *lähienergiana*, jolloin saavutetaan suurin hyöty maaseudun kannalta. Myös ruotsalainen eduskuntaryhmä totesi palautekeskustelussa seuraavasti: ”Maaseudun elinkeinorakenteen monipuolisuus on tärkeä tulevaisuuden lähtökohta. Maaseudun elinkeinoelämä tarvitsee entistä useampia kivijalkoja, ja siksi politiikassa tulee jättää tilaa uusille ajatuksille ja innovaatioille, jotka kehittävät maaseudun elinkeinorakennetta. On syytä nähdä paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja globaaleihin haasteisiin liittyvät paikalliset mahdollisuudet, ei vähiten ilmasto- ja energiapolitiikkaan liittyen.”

4.3.1 Uusiutuvan energian tuotanto

Maaseudulla tulee aktiivisesti osallistua kestäväen ja varman energiahuollon rakentamiseen. EU:n vuoteen 2020 asettamien energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää kaikilta jäsenvaltioilta mittavia toimia. Selonteossa todetaan, että valtioneuvoston *pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastategiassa* (VNS 6/2008 vp) käsitellään ilmasto- ja energiapolitiittisia toimenpiteitä yksityiskohtaisesti

28 Kuvaus TEHO-hankkeesta YM:n sivuilla, ks. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=375687&lan=FI>.

vuoteen 2020, sekä viitteellisesti 2050 asti²⁹: ”Suomen kansallisen ilmasto- ja energiastrategian (2008) mukaan uusiutuvan energian osuus nostetaan 38 prosenttiin energian loppukulutuksesta, mikä edellyttää puuperäisen energian, jätepolttoaineiden, biokaasun ja tuulienergian käytön voimakasta lisäämistä. Suomi lähtee siitä, että uusiutuvan energian tavoitteet saavutetaan kansalliselta pohjalta kehittämällä ja täydentämällä nykyisiä tuki- ja ohjaustoimia, mikä tuo maaseudulle merkittävän roolin energiantuotannossa.” Tämä edellyttää muun muassa sitä, että suurten uusiutuvan energian tuotantoyksiköiden rinnalla kehitetään koordinoitusti hajautettuja, paikallisia korjuu- ja jalostusratkaisuja, osin jopa liikkuvia yksiköitä.

Hallitus esittää erilaisia keinoja alan toimintaedellytysten vahvistamiseksi: ”Energia-avustusten käyttöä lisätään tavoitteena energian säästö ja uusiutuvien energialähteiden monipuolinen käyttö. ... Maatilojen merkitystä alueellisesti käytettävän metsä- ja maatalouspohjaisen bioenergian tuottajana vahvistetaan etsimällä ratkaisuja muun muassa teknologiaan ja jakeluun liittyviin kysymyksiin. Metsäpohjainen puuenergia vaatii riittävien volyymien kokoamista esimerkiksi terminaalien kautta. ... Jo aloitettua työtä jatketaan lämpöyrittysten ja muiden hajautetun energian tuotantolaitosten lisäämiseksi, puunkorjuu- ja polttoteknologian kehittämiseksi sekä paikallisen ja alueellisen yhteistyön laajentamiseksi energiantuotannossa ja lämpölaitosten hankinnoissa. Huolehditaan uusiutuvan energian käytön lisäämistä tukevan neuvonnan järjestämisestä. Julkisella sektorilla, etenkin kunnissa, lämpöyrittäjien hoitamien alueellisten lämpölaitosten lisääntymisen helpottamiseksi selvitetään matalalämpötekniikan virallista standardointia.” Merkittävimäksi uusiutuvan energian lähteeksi nimetään metsät, sillä kasvava puuvaranto, puunjalostusteollisuuden tarpeet sekä puun energiakäyttö luovat hyviä edellytyksiä niiden lisäähyödyntämiseen.

Lähetekeskustelussa keskustan eduskuntaryhmä esitti, että uusiutuvan energian osuutta kasvatettaisiin 9,5 prosentilla: ”Biokaasu, myös maatilakokoluokan biokaasu, ja tuuli saavat takuuhinnan eli

tariffin, kun sitä myydään verkkoon. Investointeja uusiutuvaan tuetaan. Peltöjen biodieseliin ja -etanolin on panostettava jo valkuaismavaraisuuden takia. Myös vähempiarvoisen puuhakkeen syöttötariffipäätökset pitäisi jo tehdä.” Vihreät edellyttivät, että maaseudun on pyrittävä energiataloudessaan nettomyyjäksi: ”Maatilatalouden perustuotantokenteeseen tulee kuulua maatalouden ja metsätalouden rinnalla järjestelmällisesti myös energian tuotanto. ...meillä on tähän tarkoitukseen raivattuna ja kunnossa puoli miljoonaa peltöhehtaaria. Näitä hehtaareita on viime vuosina ehditty jo palauttaa energiantuotantoon 10–14 vuoden tuotantoodotuksella ruokohelpiviljelminä, vaan nyt EU:n poukkoilevan maatalous- ja energiapolitiikan takia vain 2–3 sadonkorjuun jälkeen näitä kasvustoja ollaan kyntämässä nurin.” Perussuomalaiset puolustivat turpeen energiakäyttöä sen kotimaisuuden vuoksi. Kristillisdemokraattien Toimi Kankaanniemen mukaan EU-byrokratia hankaloittaa kansallisen bioenergiapolitiikan harjoittamista.

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista hallintovaliokunta ja talousvaliokunta antoivat varauksettoman kannatuksensa hallituksen ilmasto- ja energiapolitiittisille linjauksille. Liikenne- ja viestintävaliokunta toi esiin näkökohtia, jotka tulee ottaa huomioon uusiutuvan energian käyttöönottoa suunniteltaessa. Bioenergian raaka-aineet sijaitsevat suurelta osin harvaan asutuilla maaseutualueilla: ”Aluepolitiikan kannalta bioperäinen energiantuotanto voi antaa uusia mahdollisuuksia luoda yritystoimintaa ja työtä etenkin maaseudulle. Mikäli väylien kunnosta ei kuitenkaan riittävästi huolehdita, bioenergian tuotanto saattaa muodostua paikallisemmaksi ja tämä mahdollisuus voi maaseudun kannalta jäädä hyödyntämättä. ... Erityisesti metsäenergian hyötykäyttö tulee vuoteen 2020 mennessä asettamaan haasteita puun kuljettamiselle. Tämä vaatii käytettävissä olevien eri kuljetusjärjestelmien hyödyntämistä niille parhaiten sopivilla matkoilla ja maantieteellisillä alueilla.” Valiokunta piti tärkeänä, että liikennemäärien kasvua pyritään kokonaisuutena hillitsemään ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi, mutta muistutti hallitusta siitä, että haasteita tulee aiheuttamaan etenkin teollisuuden ja elinkeinoelämän sijoittuminen maan eri osiin. Sivistysvaliokunnan kanta oli, että uusiutuva energia tulisi tuotteistaa jopa kansainvälisesti merkittäväksi vientituotteeksi.

29 Eduskunta hyväksyi helmikuussa 2011 valtioneuvoston uuden ilmasto- ja energiapolitiikkaa koskevan tulevaisuusselonteon (VNS 8/2009 vp).

Tulevaisuusvaliokunnan mukaan biotuotannon edellytykset saattavat parantua väliaikaisesti ilmaston lämmetessä: "Suomen muuttuvaa asemaa globaalissa biotuotannossa tulevaisuusvaliokunta tulee lähemmin tarkastelemaan kannanotossaan selvityshankkeen *Metsät-ravinto-vesi* -loppuraportissa³⁰. Kannanotossa tullaan tarkastelemaan sekä Suomen maatalouden että metsätalouden tulevaisuuden vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia vuoden 2030+ perspektiivillä." Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan visio oli, että maaseudulle kehitetään maailmanluokan hajautetun energiatuotannon teknologia- ja liiketoimintaosaamista, mikä edellyttää "...johdonmukaisia poliittisia päätöksiä, joilla Suomeen luodaan toimivat, hajautetusti tuotetun uusiutuvan energian kotimarkkinat." Myös puun energiakäytön lisääminen edellyttää teknologian (mm. investointituet) kehittämistä. Yhteisen verkon kautta hajautetusti tuotettua uusiutuvaa energiaa voidaan tarjota maanlaajuiseen käyttöön. Valtiovarainvaliokunnan mukaan hallituksen ilmasto- ja energiapoliittiset linjaukset merkitsevät, että uusiutuvan energian osuutta lisätään vähintään 60 prosenttiin loppukulutuksesta: asetettujen tavoitteiden saavuttaminen kuitenkin edellyttää riittävien valtion tuki- ja ohjauskeinojen käyttöä.³¹

Ympäristövaliokunnan mukaan maaseutupolitiikan tulee ottaa tavoitteeksi energiaomavarainen maaseutu, missä hyödynnetään hajautetun bioenergiatuotannon eri muotoja sekä näiden ohella maalämpöä, tuulivoimaa ja aurinkovoimaa. Valiokunnan mukaan "...Suomen noin 2,3 miljoonasta peltohehtaarista tarvitaan kansallisen ruokaomavaraisuuden turvaamiseen ja Suomen elintarvike- ja rehuteollisuuden tarvitseman raaka-aineen tuottamiseen arvioiden mukaan noin 1,8 milj. hehtaaria, jolloin noin 500 000 hehtaaria voitaisiin käyttää tarvittaessa muuhun tuotantoon kuten esimerkiksi bioenergian tuotantoon." Maatiloista tulee kehittää mahdollisimman energiaomavaraisia ja ylijäämäenergia on kyettävä myymään valtakunnanverkkoon tai lähitaajamille – bioenergian tuotanto ja bioenergiapalvelut tarjoavat jatkossa monialaisille maatalousyrityksille mahdollisuuden

saavuttaa jopa *hiilineutraalius*³², jos toimintaedellytykset turvataan: "Valiokunta kuitenkin toteaa, että energijärjestelmien ja raaka-ainemarkkinoiden sisäiset riippuvuudet ovat voimakkaita ja uusia keinoja hajautettujen energiaratkaisujen edistämiseksi tarvitaan. ... Valiokunta korostaa biokaasun ympäristövaikutuksia erityisesti kotieläintuotannossa, jossa maatilojen biokaasureaktorit voivat hyödyntää lantaa tavalla, joka vähentää selvästi vesistökuormitusta. Maaseudun biokaasutuotantoa voidaan edistää syöttötariffilla, joka mahdollistaa sähkön ja lämmön tuotannon myös maatilakokoluokan laitoksille." Valiokunta kuitenkin huomautti, että selonteossa olisi tullut laajemmin käsitellä "...hajautettujen energijärjestelmien kehittämistä ja siihen liittyvien haasteiden käytännön ongelmien ratkaisemista. Myös luonnonvarojen hyödyntämisen tehostamiseen liittyviä ympäristöhaasteita ja YK:n ilmastoneuvottelujen maankäyttöä ja hiilinieluja koskevia tavoitteita on tarpeen tarkastella."

Maa- ja metsätalousvaliokunta edellytti mietinnössään, että maaseutu sisällytetään tiiviiksi osaksi energia- ja ilmastokysymysten kansallista kokonaistarkastelua: "Useisiin uusiutuviin energianlähteisiin perustuva hajautettu energiantuotanto vastaa parhaiten ilmastomuutokseen sopeutumisen haasteisiin. Lisäksi energian käytön tehostamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota." Uusiutuvalle energialle tulee kehittää alueellisia tuotantomalleja. Valiokunta huomioi ympäristövaliokunnan arvion peltohehtaaramääristä, mutta ei kuitenkaan yhtynyt sivistysvaliokunnan ja tulevaisuusvaliokunnan linjauksiin "kansainvälisestä vientituotteesta". Koska biokaasutuotannon investointikustannukset ovat edelleen mittavia, maatilalaitokset on tuotava syöttötariffijärjestelmän piiriin: "Valiokunta katsoo kuitenkin, että biokaasun mahdollinen syöttötariffi ei saa muodostaa estettä biokaasun liikennepolttoainekäytön kasvattamistavoitteiden saavuttamiselle. ... Onkin välttämätöntä, että paraikaa valmisteltavassa polttoaineverouudistuksessa ei hankaloiteta biokaasun käyttöä...käyttö-voimaverolla tai muilla vastaavilla verotustoimenpiteillä."

30 Tulevaisuusvaliokunnan loppuraportti *LÖYTÖRETKIÄ BIOPOLIITIIKKAAN*, ks. tarkemmin osoitteesta [http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jr07810110325978&cmd=d](http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jr07810110325978&cmd=download)

31 Valiokunta viittasi *lausuntoonsa pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiasta* (VaVL 8/2009 vp – VNS 66/2009).

32 Ympäristövaliokunta viittasi Tekesin vuonna 2008 aloittaman *Kestävä yhdyskunta* -tutkimusohjelman hiilineutraaleja kuntia kehittävään *Hinku*-hankkeeseen (Hiilineutraalit kunnat -hanke) (tavoitteena 80 % päästövähennykset tulevien vuosikymmenten aikana), ks. lisää YM:n sivuilta <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=377100&lan=Fi>.

Ministeriöiden välistä yhteistyötä tulisi tiivistää sekä muodostaa yhteistyöelin koordinoimaan biokaasun edistämistoimia. Myös energiapuun varastointi luo mahdollisuuksia yritystoiminnalle: ”Raaka-aineen varastointi kuivattamisen ja erilaisten muokkaustoimenpiteiden vuoksi on hankintaprosessissa välttämätöntä ja luontevammin sijoitettavissa maaseudulle kuin käytöpaikoille taajamissa. Varastointiin sopivien alueiden vuokraus, niiden kunnostaminen (liikenneyhteydet, varastokentät, suojaus) ja ylläpito sopivat hyvin yritystoimintana toteutettaviksi.” Kokoavan valiokunnan mukaan myös turve³³ on tärkeä haketta täydentävä seospolttoaine polttoteknisten ominaisuuksiensa ja kotimaisuutensa ansiosta, joten sen ympäristöluvitusta tulisi nopeuttaa nykyisestä.

Palautekeskustelussa pidettiin edelleen runsaasti hallituksen ilmasto- ja energiapakettia käsitteleviä puheenvuoroja. Muita viikkain keskustelun kohteita olivat kysymys turpeen energiakäytöstä sekä energiahuoltovarmuuden merkitys Suomelle saarivaltiona. Kokoomuksen eduskuntaryhmän mukaan energiapakettilla tulee olemaan valtaisa vaikutus paikallisten elinkeinon tulevaisuuteen: ”Sovittujen toimien avulla on mahdollista toteuttaa lähes 10 miljardin euron investoinnit uusiutuvan energian tuotantoon. ... Metsähakkeen käyttöä lisätään 5 miljoonasta noin 13,5 miljoonaan kuutioon. ... Tuulivoimaa ja biokaasun tuotantoa lisätään markkinaehtoisin syöttötariffin avulla. Toisen sukupolven biodieselituotannolla parannetaan Suomen polttoaineomavaraisuutta, mutta se on myös maaseudun etu, kun puuta jalostetaan pidemmälle.” Vihreät esittivät, että tulisi laatia kansallinen strategia vähittäiselle turpeesta luopumiselle: ”Vihreät yhtyvät tutkijoiden vaatimukseen, että nykyinen turvetuotanto on suunnattava ojitetuille, jo luontoarvonsa menettäneille soille.” ”Toivottavasti tämä energiapäätös risupaketteineen ei jää vaali- ja ydinvoimapropagandaksi...”, huomauttivat perussuomalaiset, jotka epäilivät hallituksen tavoitteiden toteutumista käytännössä.

4.3.2 Maaseudun muut elinkeinot

Selonteossa tuodaan lisäksi esiin muita vahvassa kasvussa olevia maaseudun elinkeinoja: ”Yrittäminen on lisääntynyt viime vuosina maaseudulla erityises-

ti *metallialalla, koneyrityksissä ja hevosalalla*. Uutta yritystoimintaa voi syntyä maaseudulla myös *elintarvikealalle, liikkeenjohdon tukipalveluihin, virkistyskalastukseen sekä luoville aloille*.” Myös luonnontuoteala mainitaan nousevana alana: ”Luonnontuoteala käsittää luonnonmarjoihin, -sieniin ja -yrtteihin sekä muihin luonnonkeruutuotteisiin, kuten puiden sivutuotteisiin, käsityö- ja koristetuotteisiin sekä hoitotuotteisiin, liittyvän toiminnan. ... Luonnontuotteiden keruu on kansantaloudellisesti merkittävää työtä, jossa on nykyisin jouduttu tukeutumaan ulkomaalaisiin poimijoihin. Alan kehittymisen kannalta keskitetyn varastointi- ja markkinointijärjestelmän luominen on keskeistä.”

Monialaisilla maatiloilla on kasvava rooli myös *hyvinvointipalveluiden tuottamisessa*. Esimerkiksi *GreenCare* -toiminta (luontoympäristö osana hoivapalveluja) tuo työmahdollisuuksia tiloille ja muille maaseudun toimijoille, laajentaen samalla sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalvelujen sisältöä sekä alueellista saavutettavuutta: ”Toiminnan edellytyksenä on sektorirajat ylittävä yhteistyö, vahva ammattitaito ja sen jatkuva kehittäminen, tiloilla tarjottavien palvelujen tuotteistus ja esiinnostaminen, rahoitusjärjestelmien kehittäminen, alan lainsäädännön tarkistaminen sekä palvelusisältöjen kehittäminen vastaamaan sosiaali- ja terveyspalvelujen laatustandardeja. Toiminnan eteenpäin viemiseksi tulee käynnistää tutkimus- ja kehittämistoimia, varsinkin lasten ja nuorten ennaltaehkäisevän sosiaalityön parissa. ... Maaseutuympäristön merkitys ja maaseudun tarjoamat edellytykset kuntoutuville toimintoille tulee ottaa huomioon palvelujen laatustandardeja kehitettäessä.”

Lisäksi etenkin *matkailuala* kehittämistarpeineen saa laajaa huomiota selonteossa. Kansainväliset trendit nostavat esiin kysyntätekijöitä (luonto, kulttuuri, hyvinvointi jne.) joihin etenkin maaseudun ympäristö ja matkailuelinkeino ovat kykeneviä vastaamaan: ”Maaseudulla matkailu on mikroyritysvaltainen, perheyrittäjävoimin toimiva elinkeino. ... Vuoteen 2020 asetettujen kasvutavoitteiden mukaan suomalaisten matkailun odotetaan kasvavan maaseudulla noin 3 prosenttia vuodessa, lisäksi myyntituloista (asiakasta) 40 prosenttia odotetaan saatavan ulkomailta.” Matkailu korostuu keskeisenä harvaan asutun maaseudun kehittämiskohteena, sillä elinkeinolla on paikallista merkitystä erityisesti saaristossa sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa. Hallituksen mukaan matkai-

³³ Valiokunta viittasi lausuntoonsa *pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastategiasta* (MmVL 7/2009 vp – VNS 66/2009 vp).

lun kasvutavoitteiden saavuttaminen edellyttää" ... vahvan maaseutua tukevan matkailumaakuvan, katkeamattoman palveluketjun, sujuvaa saavutettavuutta ja saatavuutta (tarvitaan kaikki kohteet keräävä maaportaali), ammattitaitoa ja osaavaa työvoimaa, toimivan ja kilpailukykyisen infrastruktuurin, maaseudun matkailuelinkeinon kannattavuutta ja kilpailukykyä tukevan säädösympäristön sekä selkeän toimijoiden työnjaon ja vahvan verkoston. Matkailuyrittäjien osaamista lisätään koulutuksella, joka kattaa sekä yritystoiminnan että matkailuelinkeinon lainalaisuudet. Matkailun tietolähteiden käyttöä edistetään osana yrityksen toiminnan kehittämistä."

Lähetekeskustelussa maaseudun uusien elinkeinojen kehittämistarpeet keräsivät huomiota lähinnä yksittäisiltä kansanedustajilta. Etenkin GreenCare-toiminta sai laajaa kannatusta. Keskustan Katri Komi totesi, että kasvava matkailijoiden määrä asettaa yhä laajempia resurssitarpeita paikallisille yrityksille, mikä tulisi ottaa huomioon paikallisen järjestötoiminnan (kuten maa- ja kotitalousnaisten sekä maamiesseurojen) tukemisessa.

Useat eri valiokunnat kannattivat GreenCare-toiminnan edistämistä sekä halusivat korostaa maaseudun luonnonympäristöjen merkitystä erikoistuvien matkailukonseptien kehittämisessä. Talousvaliokunta tosin huomautti matkailuelinkeinoa koskevista linjauksista, että "...selonteossa ei mainita eri maista ja kulttuureista tuleville matkailijoille, joiden tavat ja tottumukset ovat poikkeukselliset esim. ruokailussa, tarjottavien palveluiden kysyntäpotentiaalia ja kehittämistä." Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lisäsi, että maaseutumatkailun kehittäminen edellyttää alueen erityispiirteiden sekä luonnon huomioon ottamista, kelvollista tie- ja tietoliikenneinfrastruktuuria sekä paikallisen kulttuuritoiminnan yhteistyötä matkailupalveluja tukevan yritysverkoston kanssa.

Valtiovarainvaliokunnan mukaan Suomi on edelleen kansainvälisesti huonosti tunnettu maa. Siten maaseutumatkailun lisääminen ja muuttaminen menestyväksi liiketoiminnaksi edellyttää nykyistä vahvempia panostuksia alan kehittämiseen, kuten "...vahvaa kansallista ja alueellista kehittämisstrategiaa ja eri toimijoiden tiivistä yhteistyötä. Keskeistä on vahvistaa mm. matkailuun liittyvää osaamista ja parantaa palveluketjujen toimivuutta. On myös tärkeää, että selonteossa mainittuihin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin

liitetään konkreettiset suunnitelmat ja toteuttamisaikataulut." Lisäksi valiokunta esitti huolensa Matkailun edistämiskeskuksen toimintamahdollisuuksien jatkuvuudesta viimeaikaisten resurssien supistusten jälkeen. Ympäristövaliokunta mainitsi puutteeksi sen, "...ettei selonteossa juurikaan käsitellä matkailun kasvattamiseen liittyviä riskejä, joita ovat esimerkiksi kasvava liikenne ja lisääntyvä luonnon käyttöpaine. Matkailun ympäristöllinen kestävyys edellyttää sellaisten matkailuelinkeinoiden kehittämistä, jotka pystyvät ylläpitämään globaalisti niukkoja, mutta Suomessa runsaita voimavaroja kuten tilaa, hiljaisuutta ja luontoa, joiden säilymisestä on myös kannettava huolta."

Maa- ja metsätalousvaliokunta tarkasteli maaseudun uusia elinkeinomahdollisuuksia pitkälti vain metsien käytön näkökulmasta todeten, että "...metsän monimuotoista käyttöä matkailun yrittäjyydessä ja metsäluonnonvarojen, kuten marjojen, sienten ja riistan, hyödyntämistä tulee lisätä. Uusina mahdollisuuksina ovat nousemassa mm. metsien terveysvaikutukset, luonnontuotteet, korvaukset hiilensidonnasta sekä vesien hyödyntäminen. Matkailun ja metsien virkistyskäytön edistämisen kannalta valiokunta pitää huolestuttavana rahoituksen vähenemistä metsähallituksen mailla sijaitsevien matkailuelinkeinoa tukevien virkistysrakenteiden kunnossapitoon."

Palautekeskustelussa kansanedustajat halusivat tuoda esiin etenkin talousvaliokunnan lausunnossaan mainitsemien kulttuurisen monimuotoisuuden potentiaalin matkailulle. Esimerkiksi vasemmistoliiton eduskuntaryhmä totesi seuraavasti: "Maaseudulla tulee luopua myös isojen, yksittäisten hankkeiden harhasta. Vaikka ne, kuten esimerkiksi kaivokset, tärkeitä ovatkin, ei maaseudun tulevaisuutta voi kestävästi rakentaa muun kuin oman näkemyksen, sitoutumisen ja aloitteellisuuden varaan. ... Kulttuurinen erillaisuus on myös valtava voimavara, jota ei ole hyödynnetty edes matkailussa riittävästi."

4.4 Yhteenveto ja keskustelua

Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että monialaistuminen tulee nähdä osana yleistä maaseudun elinkeinoiden kehittämistä. Maaseudun uudistamistyön päämääränä on siten kilpailukykyinen, taloudellisesti omaehtoinen maaseutu, jonka tuotantojärjestelmä on sopeutettava markkinoiden kysyntää vastaavak-

si. Merkittävänä ongelmana on kuitenkin se, ettei varsinkaan harvaan asutun maaseudun alueita aina osata mieltää tärkeiksi Suomen kilpailukyyn kannalta. Paikallisista yritystoiminnan perusedellytyksistä (liikenneyhteydet, neuvonta- ja rahoituspalvelut jne.) tuleekin hallituksen mukaan huolehtia myös jatkossa. Selonteon pääteemoiksi elinkeinopoliittisesta näkökulmasta voidaan nimetä yrittäjyyden ja alueellisen kilpailukyvyn edellytykset maaseutuympäristössä, maaseudun tutkimus- ja innovaatiotoiminta, alueellisiin tarpeisiin vastaavat työvoima- ja koulutuspoliittiset ratkaisut sekä toisaalta jaottelu maaseudun perinteisiin ja uusiin aloihin.

Selonteon linjaukset saivat eduskunnassa pääosin myönteisen vastaanoton. Puheenvuoroja käytettiin paljon ja myös asioiden sisällöllinen käsittely oli runsasta. Eduskunnassa oltiin sitä mieltä, että maaseutua tulee kehittää kilpailukykyisenä ympäristönä, jonka perusta on ennen kaikkea paikallisten voimavarojen ja vahvuuksien hyödyntämisessä. Eduskuntakeskustelussa esiintyi kaksi ulottuvuutta: Yhtäältä keskusteltiin paikallisten resurssien merkityksestä erikoistuttaessa alueellisiin vahvuuksiin. Toisaalta keskusteltiin maaseutuyrittäjyyden toimintaedellytysten edistämisestä erilaisten toimintavälineiden avulla. Täysistunnoissa esitetyt kommentit, koskien muun muassa korkeakoulutuksen alueellista saatavuutta, olivat usein ristiriitaisia toisiinsa nähden. Selonteosta lausunnon antaneet valiokunnat tukivat pääosin hallituksen linjauksia, mutta toivat myös esiin asiakirjasta löytyneitä puutteita. Kokoavana valiokuntana toiminut maa- ja metsätalousvaliokunta linjasi mietinnössään, että nykyiset maaseutualan koulutus- ja osaamisjärjestelmän rakenteet tulee selvittää huolella, ja mahdollisesti osa osaamisjärjestelmästä voitaisiin tuotteistaakin. Paikallisen tuotannon ja kulutuksen tulee toteuttaa kestävän kehityksen periaatetta.

Hallituksen mukaan maaseudun vahvuus alueellisessa innovaatio- ja kehittämistyössä nousee esiin etenkin silloin, kun tilaa on käytettävissä runsaasti. Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on merkittävä rooli sekä innovaatiopoliitikassa, että suunniteltaessa alueellisia osaamisverkostoja. Monet elinkeinotoiminnan alat hyötyvät alueellisesta verkostoitumisesta nimenomaan maaseutuympäristössä (mm. puutuote- ja kaivosteollisuus). Eduskunnassa maaseutukysymyksiin erikoistunut tutkimus nähtiin tarpeelliseksi mitattaessa kehittämistoimenpiteiden tuloksellisuutta.

Valiokuntien mukaan paikallisen osaamisen hyödyntäminen edellyttää innovaatiojärjestelmän (oppilaitokset, tutkimusorganisaatiot, yritysmaailma) lisäksi alueellisen vuorovaikutteisuuden lisäämistä, kuten julkisia panostuksia tietoyhteiskunnan infrastruktuuriin ja palveluverkostoon. Maa- ja metsätalousvaliokunta lisäsi, että alueellisten päättäjien tulisi nykyistä vahvemmin kyetä vaikuttamaan sellaiseen koulutukseen, jonka sisällöstä päätetään paikallistasolla. Maaseutututkimukseen tulee luoda pysyvät rahoitusrakenteet, ja ammatillisissa perustutkinnoissa tulee korostaa vahvemmin yrittäjyyttä.

Hallitus siirtäisi maaseudun yritystoiminnan painopistettä kestävästi raaka-aineen tuottajasta tuotteiden ja palveluiden jalostajaksi. Maaseutuyrittäjyyden monipuolistumista sekä PK-yritysten yrittäjätaitoja pyritään vahvistamaan etenkin koulutuksen, neuvonnan sekä taloudellisten lisäresurssien (mm. kehittämisrahoitus) avulla. Eduskunnassa tuotiin esiin erilaisia veropoliittisia esityksiä sekä tarve paikalliset olosuhteet huomioon ottavaan valtionosuus- ja verotulontasausjärjestelmään. PK-yritysten kehittämistarpeet (mm. yrittäjäkoulutus ja -valmennus, hankintaosaaminen) keräsivät runsaasti myönteistä huomiota, mutta varsinkin Maaseutu-Innon mahdollisuuksiin suhtauduttiin (kokoavaa valiokuntaa lukuun ottamatta) epäilevästi. Valiokuntien mukaan tietyillä toimialoilla maaseutuympäristö voi tarjota jopa paremmat edellytykset liiketoimintaan kuin kaupunkiympäristö (mm. hajautettu energiantuotanto) – suuri osa maaseutuyrityksistä on muita kuin maa- tai monitoimitiloja. Samoin tulee selvittää laajojen hankkeiden (mm. kaivosten) ympäristövaikutukset sekä varmistaa se, ettei alueen muiden elinkeinojen harjoittaminen vaarannu. Yritys-Suomi -järjestelmään valiokunnat suhtautuivat varauksellisesti, sekä vaikenivat erilaisista veropoliittisista keinoista. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mukaan harvaan asutun maaseudun yrittäjyys edellyttää myös erityiskannustimia (starttirahajärjestelmän kehittäminen, yritysten tukitasojen nostaminen, uusien rahoitusvälineiden kehittäminen, alueellisen kuljetustuen laajentaminen jne.).

Osaavan työvoiman saatavuus on alueellisen talouskasvun ja tuottavuuden elintärkeä osatekijä. Hallituksen mukaan koti- ja ulkomaisen työvoiman saatavuudesta pyritään huolehtimaan koko maassa (koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakointi, kotouttaminen, uudet työteon muodot jne.). Eduskunnassa

todettiin, että koko maahan ulottuva osaamisverkosto edellyttää korkeakoulutasoista koulutustarjontaa kaikissa maakunnissa. Samoin keskusteltiin siitä, kuinka julkisen vallan antamaa tukea ja lyhytaikaisia töitä voitaisiin nykyistä tehokkaammin limittää toisiinsa. Täysistunnoissa oppositioryhmiä edustajat halusivat takertua kysymykseen ammatillisen koulutuksen keskittämisestä maakuntakeskuksiin. Valiokunnat toivat esiin täydentäviä näkökohtia: Maahanmuuttajat voivat tuoda maaseudulle uutta kulttuuri- ja yritystoimintaa, helpottaa työvoiman saatavuutta sekä tasapainottaa alueen ikärakennetta. Etätöytä tulisi suosia työmatkaliikenteen vähentämiseksi, mutta sen laajempi käyttöönotto edellyttää toimivia tieto- ja viestintäliikenneyhteyksiä. Tulevaisuusvaliokunta tarkkanäköisesti lisäsi, että olisi ollut tarpeen pohtia muidenkin uusien työmuotojen, kuin etätöy, kehittämistä. Maa- ja metsätalousvaliokunta edellytti, että korkeakoulutusta on tarjottava muuallakin kuin maakuntakeskuksissa, ja että panostusta kaivataan etenkin nuorten mielenkiinnon herättämiseen maaseudun työpaikkoja (mm. metsä- ja maanrakennusala) kohtaan.

Selonteossa tarkasteltiin suhteellisen kattavasti maaseudun perinteisten elinkeinojen toimintaedellytyksiä: Maatilat tunnistetaan kohdealaksi maaseutuyrittäjyyttä tukevassa innovaatiopolitiikassa. Metsäalan tutkimus- ja kehitystoimintaa pyritään suuntaamaan etenkin uusien tuotteiden ja palvelujen tuotteistamiseen. Myös luonnon- ja maisemanhoitoon liittyvää yritystoimintaa pyritään luomaan uusien ammattikokonaisuuksien avulla. Eduskunnassa täysistuntojen puheenvuorot kohdistuivat pääosin erilaisiin maa- ja metsätalouden tukikysymyksiin (mm. maidontuotannon EU-tuet), kun taas valiokunnat halusivat painottaa perinteisiä tuotannonaloja välineinä kestäväen yhdyskuntakehityksen rakentamiseen. Täysistuntokeskustelussa korostettiin kannattavaa maataloustuotantoa kansallisen ruokaturvan edellytyksenä, ja huolta osoitettiin metsäteollisuuden toimintaedellytyksiä kohtaan, mutta samalla esitettiin kysymyksiä avohakkuiden vaikutuksesta maisemaan. Vihreät edellyttivät laajempaa kannanottoa koskien kestävää tuotantoa (kannustimia turkistarhauksesta poissiirtymiseksi jne.). Valiokuntien mukaan lähi- ja luomuruokatuotannolla on suurta merkitystä kansallisten ilmastotavoitteiden ja huoltovarmuuden saavuttamisen kannalta. Valiokunnat tukivat hallituksen metsäpoliittisia linjauksia, mutta muistuttivat (mm.

tulevaisuusvaliokunta) hallitusta siitä, että EU:n taholta voi syntyä paineita säilyttää metsiä hiilivarastoina. Maa- ja metsätalousvaliokunta tuki pääosin muiden valiokuntien linjauksia, mutta ei syystä tai toisesta ottanut lainkaan kantaa ympäristötukea koskevaan kysymykseen.

Laajimman huomion maaseudun nousevista elinkeinoista saa selonteossa uusiutuvan energian tuotanto, millä on ratkaiseva merkitys kansallisten ja EU:n ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Aiheesta käytiin todella runsaasti keskustelua täysistunnoissa ja valiokunnissa. Siitä syntyi jonkin verran myös kiistelystä. Etenkin metsien rooli biomassatuottajana herätti sekä myönteisiä kannanottoja että epäileviä kysymyksiä. Samoin esiintyi sekä turpeen energiakäytön puolesta puhujia (etenkin perussuomalaiset sekä maa- ja metsätalousvaliokunta), että jyrkkiä vastustajia (vihreät sekä ympäristövaliokunta). Valiokunnat käsittelivät lausunnoissaan etenkin biokaasutuotannon edistämiseen (mm. syöttötariffit) liittyviä kysymyksiä, mutta erosivat toisistaan ennen kaikkea näkemyksissään siitä, kuinka laajamittaiseksi alan tuotantoa tulisi kehittää. Toisin kuin sivistysvaliokunta ja tulevaisuusvaliokunta esittivät, maa- ja metsätalousvaliokunnan linjaus mietinnössä oli, että bioenergiaa tulee hyödyntää ensisijaisesti kotimaisena lähienenergiana ilman, että siitä kehitetään kansainvälinen vientituote. Myös palautekeskustelussa puheenvuorot jakaantuivat pitkälti kahtia: keskustan ja kokoomuksen edustajat kehuivat hallituksen ilmasto- ja energiapakettia ennennäkemättömäksi toimeksi ja maaseudun pelastajaksi, kun taas perussuomalaiset epäilivät hallituksen lupauten toteutumista käytännössä.

Selonteossa tuodaan uusiutuvan energian tuotannon ohella esiin myös muita, vahvassa kasvussa olevia maaseudun elinkeinotoiminnan muotoja. Esimerkiksi monialaisilla maatiloilla tulee olemaan kasvava rooli maaseudun hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Eduskunnassa täysistuntokeskustelu maaseudun muista nousevista elinkeinoista uusiutuvan energian tuotantoon verrattuna oli huomattavasti suppeampaa, ja ne keräsivät kannanottoja lähinnä vain yksittäisiltä kansanedustajilta. Valiokunnat kuitenkin suhtautuivat asiaan tarkkanäköisesti ja toivat esiin selontekoa täydentäviä esityksiä ja näkökulmia. Kaikkein laajimmin käsiteltiin matkailualaan liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi valtiovarainvaliokunnan mukaan Suomi on edelleen kansainvälisesti huonosti tunnettu maa,

mikä edellyttää nykyistä vahvempia panostuksia alan kehittämiseen (kansallinen ja alueellinen kehittämisstrategia) sekä tiiviimpää toimijoiden välistä yhteistyötä. Ympäristövaliokunta mainitsi puutteeksi myös sen, ettei asiakirjassa lainkaan käsitellä matkailun kasvattamiseen liittyviä riskejä (mm. kasvava liikenne). Toisaalta taas maa- ja metsätalousvaliokunta tarkasteli mainittuja kysymyksiä pitkälti vain metsienkäytön näkökulmasta.

Eduskunnassa tunnistettiin siten selkeä tarve konkreettiseen maaseudun elinkeinorakenteen monimuotoistumiseen, sekä monialaistumiseen. Suurimmiksi poliittisiksi ongelmakentiksi muodostuivat osaavan työvoiman saatavuuteen, perinteisten elinkeinojen kannattavuuden turvaamiseen sekä uusiutuvan energian tuotantoon liittyvät kysymykset. Toisaalta eduskunnassa moni poliittinen toimija mieltää edelleen maatalouspolitiikan keskeisimmäksi maaseudun kehittämistyön lähtökohdaksi. Kysymyksellä on toki suuri poliittinen painoarvo (mm. tukipolitiikka), mutta yksinään se luo hyvin pelkistetyn kuvan maaseudun elinvoimaisuuden edellytyksistä. Eri eduskuntaryhmien elinkeinopoliittiset kannanotot heijastivat pitkälti niiden omaa suhtautumista EU:n toimintaan ja eurooppalaiseen integraatioon yleensä.

Maaseutualueiden elinkeinopoliittisia lähtökohtia olisi selonteossa tullut tarkastella hieman laaja-alaisemmin, jotta asiakirjan sisältöön nojautuva eduskuntakeskustelu olisi kehittynyt monimuotoisemmaksi. Harvaan asuttua maaseutua kuvataan pääosin heikkenevänä alueena, jonka haittatekijöitä täytyy paikallisin ratkaisuin kompensoida kasvukeskuksiin nähden. Ydinmaaseutua taas tarkastellaan pitkälti perinteisten elinkeinojen eli maa- ja metsätalouden harjoittamisen sekä erilaisten sivu- ja liitännäiselinkeinojen näkökulmasta. Monet valiokunnat totesivatkin puutteeksi sen, ettei selonteossa käsitellä tarpeeksi maaseudun yrittäjyyden ja työmarkkinoiden kehittämistä yhdeksi elinkeinojen kokonaisuudeksi, vaan asioita tarkastellaan kaiken kaikkiaan irrallisesti. Onko hallituksen visioima maaseudun kehittämistoiminta sittenkin perusluonteeltaan "haittojen kompensoimista"? Alueellinen kilpailukyky, innovatiivisuus sekä osaavan työvoiman saatavuus kulkevat maaseudun kehittämistyössä käsi kädessä.

5. Maaseutupoliittinen järjestelmä hallinnallisena kokonaisuutena

5.1 Maaseudun rooli osana kestävää kansallista ja globaalin tason kehitystä

Valtioneuvoston selonteossa esitetään visio Suomen maaseudusta vuonna 2020: "Maaseutu on monimuotoinen ja arvostettu osa suomalaista yhteiskuntaa. Tilaa, väljää asutusta ja paikallisia ratkaisuja hyödynnetään suomalaisen hyvinvoinnin lähteenä ja kestäväen kehityksen perustana. Yhteiskunta turvaa maaseudulla asumisen ja toimimisen perusrakenteet sekä kannustaa ja tukee ihmisten omatoimista kehittämistyötä. Maaseudun ihmiset, yhteisöt ja yritykset voivat hyvin ja yhteisöllisyys, ympäristön tila ja kilpailukyky ovat parantuneet hyödyttäen samalla koko yhteiskuntaa. Toimijoiden kansainväliset yhteydet ovat olennaisesti lisääntyneet." Kansallisessa ja kansainvälisessä maaseutupoliittisessa keskustelussa on alkanut vahvistua uusi monitasoinen hallintaan perustuva näkökulma, jota OECD kutsuu *maaseutupoliittikan uudeksi ajattelutavaksi* – tavoitteena on maaseutualueiden kilpailu- ja toimintakyvyn parantaminen niiden paikallisista lähtökohdista käsin³⁴. Poliittisen päätöksenteon maaseutuvaikutuksia pyritään hahmottamaan laaja-alaisemmin, muun muassa kehittämällä maaseutupoliittisia keinoja myönteisten aluevaikutusten saavuttamiseksi.

Selonteossa todetaan, että ajattelutavan muutoksen taustalla on kolme merkittävää tekijää, jotka vaikuttavat samansuuntaisesti eri OECD-maissa: "Ensinnäkin maaseutupoliittikan painopiste on siirtynyt haittojen kompensoimisen sijasta erityisesti maa-

seudun luontoon ja kulttuuriin liittyvien vahvuuksien hyödyntämiseen. Toiseksi maatalouspolitiikan rajallisuus maaseudun kehittämisessä tunnustetaan ja paine maaseutupoliittikan uudistamiseksi on kasvanut kansainvälisesti. Kolmantena tekijänä ovat yleistymässä olevat aluepolitiikan uudet välineet, kuten alueellistaminen ja toimintojen hajauttaminen." Hallituksen mukaan Euroopan unionin, Pohjoismaiden ministerineuvoston sekä OECD:n välityksellä tapahtuvaan kansainvälisten kokemusten vaihtoon pyritään osallistumaan aktiivisesti myös jatkossa. Lisäksi kansainvälistä maaseutupoliittikan ja kehityspoliittikan vuorovaikutusta pyritään tiivistämään nykyisestä: "Maaseudun kehittämisen rakenteita tulee parantaa kehitysmaissa kestäväen kehityksen aikaansaamiseksi. Suomalaisten asiantuntijoiden maaseutuosaamista hyödynnetään kehityspoliittikan suunnittelussa ja vastaavasti kokemuksia ja tietotaitoa maaseudun kehittämisestä kehitysmaissa hyödynnetään maaseutupoliittikassa Suomessa."

Lähetekeskustelussa vihreiden Erkki Pulliainen pohti vaihtoehtoja sille, kuinka kansallisesti merkittävien maaseudun luonnonvarojen käytön hallinnointi voitaisiin järjestää käytännössä: "Täällä on monessa puheenvuorossa minusta aivan oikein sanottu, että se on yrittäjyydestä kiinni, koska sen vaihtoehtohan olisi valtionyhtiömenettely, sellainen, jota ei Suomessa ole nyt olemassakaan tällä hetkellä, ja ne vähätkin valtionyhtiöt, ne on yksityistetty. ... Kunnan toimialaan nämä eivät edes kuulu periaatteessa. ... Joko ne löytyvät Suomesta taikka integroituneesta maailmasta, jossa Suomi on osana, ja asiat hoitautuvat sitä kautta." Vasemmistoliiton Pentti Tiisasen mukaan globaali väestöräjähdys on yksi maaseutupoliittikan erityiskysymyksistä. Keskustan edustajista Aila Paloniemi muistutti, että globaalin ruokaturvan toteuttamiseksi ruoantuotannon edellytyksiä tulee parantaa kehitysmaissa: "Taloudellisen ja teknisen avun lisäksi tarvitaan maauudistuksia, instituutioiden ja infran kehittämistä, osuuskuntatoiminnan luomista ja myös yksityisen sektorin vahvistamista. Muun muassa maanhinnan raju nousu on johtanut keinotteluun ja jättänyt vuokraviljelijät ja alkuperäiskansat ilman oikeuksia viljelemäänsä maahan, ja myös siemenillä ja muilla tarpeellisilla viljelyyn liittyvillä asioilla on lähdetty keinottelemaan." Katri Komi lisäsi, että suomalaisten asiantuntijoiden maaseutuosaamista tulisi hyödyntää yhtäaikaaisesti monella sektorilla: "Maatalousneuvonnalla tai sen

34 Selonteossa todetaan, että OECD (2008) on todennut suomalaisen maaseutupoliittikan mallin olevan ainutlaatuinen: "Perusteluina käytetään Suomen tapaa jakaa maaseutupoliittikka laajaan ja suppeaan, mikä yhdistää toimivasti kokonaissuunnitelman ja erityistoimet, Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän roolia, tuloksekasta ja kattavaa toimintaryhmätyötä sekä vahvistuvaa kylätoimintaa. OECD arvioi Suomen pystyneen soveltamaan hyvin EU:n ohjelmavälineitä omiin olosuhteisiinsa."

yhteydessä voidaan toteuttaa kehitysmaissa myös tasa-arvotyötä ja edesauttaa vaikkapa tyttöjen lukutaidon lisääntymistä.”

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista varsinakin tulevaisuusvaliokunta antoi kritiikkiä selonteon yleisen tason linjauksia kohtaan. Selonteossa mainittu ”uuden ajattelutavan” toteuttaminen edellyttäisi käytännössä maaseutua kokonaisuutena kehittävää, vahvaa kansallisen tason maaseutupolitiikkaa³⁵, maaseutuja on näet jo nyt monia ja niille on tarjolla monia tulevaisuuksia: ”Selonteon pahin heikkous on uusien visioiden ja vaihtoehtojen vähäisyys. ... Monipuolisen yritystoiminnan ja metsän merkitys maaseudulle on selonteossa jäänyt vähälle. ... Maaseudun muita toimintoja vain sivutaan selonteossa kytkemättä niitä toisiinsa kokonaiskuvaksi. Globaalin biotuotannon haasteita Suomen maaseudulle käsitellään varsin vähän. Valiokunta katsoo, että maatalous on saanut paljon uusia ulottuvuuksia viime vuosikymmenten aikana.” Valiokunta nimesikin ekotehokkuuden maaseudun strategiseksi kilpailutekijäksi: ”Tulevaisuudessa edellytetään valtioilta, kunnilta, yrityksiltä ja muilta toimijoilta yhä enenevissä määrin ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen mukaista toimintaa eli ekokilpailukykyä. Tämä asettaa vaatimuksia energiaosaamiselle ja ympäristöpääoman kehittämiselle, mutta toisaalta luo myös uusia markkinoita innovatiivisille yrityksille.”

Ympäristövaliokunta piti selonteon linjauksia pääosin oikeasuuntaisina: ”Valiokunta katsoo, että nykyiset merkittävät globaalit ongelmat, kuten ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuuden väheneminen, luonnonvarojen niukentuminen, energiaratkaisut, puhtaan ruuan ja veden saatavuus, lisäävät maaseudun aineellisten ja aineettomien resurssien merkitystä lähitulevaisuudessa. ... Valiokunta korostaa, että erityisesti ilmastomuutoksen torjunnassa on tärkeää saada maaseutu osaksi ongelman ratkaisua. Selonteon linjauksilla voidaan yleisesti vaikuttaa siihen, että maaseudun voimavarat ja mahdollisuudet tukevat entistä paremmin selviytymistä ilmastomuutoksesta.” Kuitenkin selonteon ympäristöpoliittiset linjaukset edellyttävät valiokunnan mukaan tarkennusta. Selonteon perusteella laadittavalla toimenpideohjelmalla tuleekin ”...ottaa painokkaasti huomioon ympäristönäkökulma. Tällä hetkellä kansalaisyhteis-

kunnan kehittäminen ja paikallinen omaehtoinen kehittäminen ympäristöasioissa ovat maaseudulla korkeammalla tasolla kuin kaupungeissa, mutta toisaalta ekotehokkaissa ratkaisuissa kaupunkiseuduilla on edistytty nopeammin.”

Maa- ja metsätalousvaliokunta piti ekotehokkuuteen pyrkimisen ohella tärkeänä, että maamme maantiede käännetään tulevaisuudessa strategiseksi vahvuudeksemme. Tämä edellyttää käytännössä, että maaseudulla tartutaan aktiivisin ottein ilmastomuutokseen haasteisiin eli vähennetään sopeutumistoimien avulla haitallisia vaikutuksia sekä hyödynnetään mahdollisia etuja: ”Tässä tarkoituksessa tulee selvittää ilmastomuutokseen sopeutumiseen liittyvät avaintekijät systemaattisesti. Tulevaisuudessa...esimerkiksi hiilinielukaupasta tai vuokrauksesta saattaa muodostua lisätulon lähde metsän omistajalle. Metsien hyvä kasvukunto on jatkossakin edellytys niin yritystoiminnan kuin metsän ilmastohyötyjen turvaamiseksi. ... Suomi muodostaa lähes ainoan alueen Euroopassa, jossa on tulevaisuuden tuotantopotentiaalia uusiutuvalle energialle ja ruualle. ... Toisaalta jatkossa tulee varautua esimerkiksi rankkasateisiin, myrskyihin ja tulviin sekä niistä aiheutuviin kustannuksiin muun muassa infrastruktuurin rakentamisessa ja kunnossapidossa.”

Palautekeskustelussa sosialidemokraattien Kari Rajamäki korosti, että maaseudun elinvoiman turvaaminen edellyttää vahvaa valtiollisten viranomaisten poikkihallinnollista otetta: ”Se tarkoittaa nimenomaan alempiasteisen infran näkökulmaa, se edellyttää vesihuoltoa, jätevesihuollon järjestämistä niin, että maaseudun elinolot pidetään kunnossa, mutta se edellyttää myös itse maatalouteen toisenlaista asennetta. Meillä on koko ajan ollut tällainen bulkkituotantoajattelu laadullisen ruokaturvallisuuden näkökulman sijasta.” Ministeri Anttila vielä totesi: ”Vuonna 2050 maapallolla on 9,2 miljardia ihmistä. Sinä päivänä tarvitaan 70 prosenttia enemmän ruokaa kuin tänä päivänä, tämän päivän tuotantoon verrattuna. Se on sellainen haaste, jossa joka ainut peltotilkku maapallolla tullaan viljelemään, jotta pystytään maapallon ihmiset ruokkimaan. Samaan aikaan meillä on metsät, kotimainen energia, joka mahdollistaa sen, että meitä ei energiapula yllätä. Kolmanneksi, meillä on puhdasta vettä, mistä valiokunnan puheenjohtaja puhui, makeaa vettä asukasta kohti toiseksi eniten maapallolla.” Ministeri Anttilan

sanoin Suomi on maaseuturesursseilla mitattuna rikkaampi kuin moni muu valtio maapallolla.

5.2 Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen toiminnan eri tasoilla

Suomalaista maaseutupoliittikkaa luonnehditaan selonteossa "monitasoiseen hallintaan" perustuvaksi toiminnaksi, minkä avulla pyritään vastaamaan maaseutualueiden monimuotoisiin tarpeisiin. Myös Euroopan unioni on *maaseutumaistunut* vuosien 2004 ja 2007 laajentumisten yhteydessä³⁶. Komissio määrittelee maaseudun kehittämistyön tehostamisen yhdeksi unionin keskeisistä tavoitteista: tällä hetkellä maaseudun kehittäminen sijoittuu kahteen erilliseen yhteisöpolitiikan alueeseen eli yhteisen maatalouspolitiikkaan (II pilari) ja koheesiopolitiikkaan. Hallitus pyrkii siihen, että Suomi ottaa aktiivisen roolin eurooppalaisen maaseutupoliittikan kehittäjänä: "Maaseutupoliittikan eurooppalaisessa vaikuttamisessa on lähivuosina keskeistä edesauttaa eri maiden maaseutupoliittisen järjestelmän kehittymistä, muun muassa levittää toimintaryhmätyötä ja vakiinnuttaa se mahdollisimman laajasti Euroopan maaseutualueille. Lisäksi on tärkeää vahvistaa eurooppalaista kylätointa ja järjestäytymistä kaikkialla siellä, missä se on mahdollista sekä kehittää keskusten ja maaseudun välistä vuorovaikutusta."

Kansallista maaseudun kehittämistyötä toteutetaan hallinnon eri tasojen, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin kesken. Tällä hetkellä maa- ja metsätalousministeriöllä on institutionaalinen päävastuu maaseudun kehittämistoimista, ja ministeriö toteuttaa myös EU:n osarahoitteista *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa* (2007–2013), jonka puitteissa rahoitetaan valtaosa suppean maaseutupoliittikan (mm. Leader-toimintaryhmät) toimista. Lisäksi kansallisen tason maaseutupoliittikkaa suuntaa Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä, jonka toimintaa ohjaavat valtioneuvoston maaseutupoliittiset linjaukset sekä maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma. Maaseudun kehittämistyötä varten luotu hallinnollinen järjestelmä edellyttää sekä toimintamenetelmien, että maaseutupoliittisten sidosryhmien välisen yhteistyön tehos-

tamista. Yksittäiseen toimintasektoriin keskittyneen ministeriön sisällä toimiminen kuitenkin rajoittaa maaseudun kehittämistyössä tavoiteltua poikkihallinnollista ulottuvuutta. Poikkihallinnollisuudella voidaan paremmin esimerkiksi koordinoida toimenpiteitä, edistää sektoreiden välistä yhteistyötä sekä suunnata toimintaa yhteisiin tavoitteisiin: "Yhteiskunnan kolmen sektorin kaikille toiminnan tasoille (kansainväliselle, kansalliselle, alueelliselle, kunnan sekä kylän tasolle) tarvitaan maaseutupoliittinen toimija, jolla on paikkaan sitoutunut, laaja-alainen kehittämisote."

Ministeri Anttila korosti lähete keskustelun esittelypuheenvuorossaan maaseutupoliittikan vahvistamistarpeita yleisellä tasolla ja pitkälti nykyisiin lähtökohtiin perustuen. Eduskunnan lähes yksimielinen kanta oli, että selonteon maaseutupoliittikan resursseja koskeva linjaus ei luo mahdollisuutta siinä mainittujen toimenpiteiden toteuttamiselle käytännössä. Toisaalta monissa valiokuntien lausunnoissa tunnustettiin se tosiasia, että nykyinen taloudellinen tilanne rajoittaa mahdollisuuksia suunnata riittäviä resursseja maaseudun kehittämistyöhön. Maa- ja metsätalousvaliokunta totesi mietinnössään seuraavasti: "Maaseudun kehittäminen ja sen voimavarojen hyödyntäminen on sisällytettävä tiiviiksi osaksi kansallista suunnittelua. Tämä edellyttää nykyistä toimivampaa yhteistyötä eri hallinnonalojen viranomaisten välillä." Kokoava valiokunta lisäsi, ettei maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen saa kuitenkaan johtaa maatalous- ja maaseutupoliittikan keskinäiseen ristiriitaan, vaan kehittämistyön tulisi mahdollisimman pitkälti nojautua maaseudulla ja nykyisin toimivien järjestöjen ja organisaatioiden varaan. Tällainen näkemys kuitenkin rajoittaa maaseutupoliittikan kehitystä.

5.2.1 Paikalliset ja alueelliset kehittämistyön välineet

Selonteon mukaan maaseutualueiden paikallisten erityispiirteiden ja -tarpeiden tehokkaaksi huomioon ottamiseksi tarvitaan jatkuvaa paikallisen osallistumisen ja yhteistyön muotojen kehittämistä. Maaseudun kehittäminen on määritelty osaksi kunnan kehittämisstrategiaa, mikä antaa liikkumavaraa kehittämisvarojen kohdentamiseen: "Strategiaa kannattaa tarkentaa joka neljäs vuosi laadittavalla kunnan maaseutuohjelmalla, jonka valmisteluun paikalliset

36 Komission mukaan EU:n (27 jäsenvaltiota) pinta-alasta jopa noin 91 % on maaseutumaista ja yli 56 % unionin kansalaisista asuu maaseudulla, ks. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Urban-rural_typology.

toimijat osallistuvat ja jossa hyödynnetään laadittuja kyläsuunnitelmia.” Hallituksen tavoitteena on luoda pysyvää yhteistoimintaa, jossa sovitaan yhteen kunnan ja kylien kehittämistyötä sekä käsitellään kyläsuunnitelmien kuntaa koskevia esityksiä. Selonteossa ehdotetaan kahta vaihtoehtoista välinettä kunnan ja kylien välisen neuvottelu- ja sopimusmekanismin luomiselle: joko *kylä- ja kotiseutuneuvostoa* (kyläsuunnitelmien ohjaus, varojen käyttö, yhteishankkeiden suunnittelu jne.) tai *kunnallishallinnollisia aluelautakuntia*. Kun kunnat yhdistyvät suuremmiksi kokonaisuuksiksi, on myös päätettävä keskuskunnan ja sen sisäisten alueiden yhteistyösuhteiden järjestämisestä. Sen tähden kuntaliitossopimukseen on tärkeää kirjata selkeät linjaukset maaseudun kehittämisestä: ”Sopimus on liitoskuntien välinen asia ja kunnat päättävät itse sen sisällöstä. ... Laajoissa kunnissa on tarve kunnanhallituksen ja kylien asukkaiden ja yhdistysten välillä toimivalle neuvottelu- ja sopimusmekanismille niin demokratian kuin palvelujen kehittämisistä.”

Seutukuntatasolla maaseutupolitiikan päätoteuttajia ovat toimintaryhmät, kuntien elinkeinoyhtiöt sekä seudulliset yrityspalvelupisteet. Hallituksen mukaan lähivuosina pyritään jatkamaan Leader-toiminnan, elinkeinoyhtiöiden ja yrityspalvelupisteiden välisen työnjaon kehittämistä: ”Leader-toimintaa kehitetään vuonna 2014 alkavalla ohjelmakaudella. ... Paikallisten toimintaryhmien työtä harvaan asutulla maaseudulla vahvistetaan jo ohjelmakauden 2007–2013 aikana lisäämällä niiden käytössä olevia kehittämisvaroja. Toimintaryhmät tukevat nuorisohankkeiden toteutumista ja saavat nuoria ja naisia mukaan maaseudun kehittämiseen muutoin kuin hankkeiden kautta.” Myös kansalais- ja järjestötoiminnalla on merkitystä alueellisen hyvinvoinnin lisääjänä: ”Yhä useampi kylä- tai muu paikallisyhdistys kantaa järjestämisvastuuta muun muassa alueensa kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista, teiden ylläpidosta, yhteisten rakennusten kunnostamisesta, päivähoidosta, naapurivuonon antamisesta ja muista hoivapalveluista. ... Tilanne vaatii asukkaiden aktivoimista, sitouttamista kehittämistyöhön sekä kehittämistoiminnan eri alueiden, kuten suunnitelmallisuuden ja ohjelmatyön, rahoitusmahdollisuuksien, lainsäädännön ja hallinnon, tuntemuksen nostoa.” Paikallistoiminta perustuu kuitenkin liiaksi lyhytaikaiselle hankerahoitukselle. Etenkin *kylätoiminnan* valtionavun (vuonna 2011 1,1 miljoonaa euroa) nostaminen vaihteittain kuluva-

hallituskaudesta alkaen katsotaan välttämättömäksi, sillä tuella on konkreettista merkitystä ”...maakunnallisten ja valtakunnallisten kyläasiamiesten työn mahdollistamisessa tiedon jakamisessa, koulutuksen järjestämisessä, kyläsuunnitelmien laatimisessa ja yhteisten kehittämissankkeiden toteuttamisessa.”

Maakunnissa käsitellään sekä maakuntarajat ylittäviä yhteisiä tavoitteita ja hankkeita, että myös varojen kohdentamista paikallisiin ja seudullisiin hankkeisiin. Selonteossa todetaan, että maakunnan liitto vastaa aluekehitysviranomaisena maaseudun kehittämisestä: ”Maaseutu otetaan huomioon maakuntasuunnitelmissa, -ohjelmissa sekä niiden toteuttamissuunnitelmissa. Maakunnalla on tärkeä merkitys maaseutupolitiikan toteuttajana, sillä maaseutupolitiikan toimijarakenteessa poliittinen vaikuttaminen keskittyy ministeriöiden lisäksi maakuntiin.” Maakuntaohjelmat toimivat alueellisen tason maaseutupolitiikan perusvälineinä, mutta niissä sivuutetaan edelleen monia maaseudun kannalta tärkeitä asioita: ”Niin maakunta-, rakennerahasto- kuin Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) metodinen kehittäminen on keskeistä, jotta sekä koheesio että kilpailukyky toteutuisivat alueiden sisällä ja välillä ja ohjelmat tukisivat aidosti myös maaseudun kehittämistä. Ohjelmien sisällössä tulee ottaa huomioon kaupunkien ja maaseutualueiden vuorovaikutus, jonka merkitys korostuu kuntien suuretessa ja kaupunkien maaseutumaistuesssa.”

Myös aluehallinnon uudistamiseen tähdännyt *ALKU-hanke*³⁷ on tuonut muutoksia aluehallinnon strategiseen ja toiminnalliseen ohjaukseen. Hallitus pyrkii vahvistamaan maaseutupolitiikan valmistelua alueatasolla siten, että ”...kaikkiin maakuntiin luodaan poikkihallinnollinen maaseutuasioita käsittelevä MYR:n jaosto, ”alueellinen YTR”, joka toimii alueason maaseutupolitiikan valmistelijana, kehittäjänä ja toteuttajana ja kokoaa yhteen maaseudun toimijat.”³⁸ Horisontaalisten maaseutujaostojen tarkoituksena

37 *Aluehallinnon uudistamishanke* (ALKU-hanke) käynnistettiin kesällä 2007 selkeyttämään valtion aluehallinnon viranomaisten rooleja, tehtäviä, ohjausta ja aluejakoa. Hankkeen toimikausi päättyi 31.12.2009. Tarkempi kuvaus hankkeesta löytyy VM:n sivuilta, ks. http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/022_alku/index.jsp.

38 Vuonna 2010 aloittaneiden ELY-keskusten (15 kpl) sekä maakunnan yhteistyöryhmien (MYR) yhteyteen on useissa maakunnissa perustettu poikkihallinnollinen MYR:n maaseutujaosto tai vastaava yhteistyöelin.

on luoda kokonaiskuva maaseutualueiden kehittämistarpeista, tuoda asioita päättävien toimielinten käsiteltäväksi, sekä sovittaa yhteen maaseutuun kohdistuvia eri rahastojen kautta toteutettavia toimia. Lisäksi maakuntatason kehittämistyön tulevaisuuden haasteena on vahvistaa maakunnallista kansalais-toimintaa.

Lähetekeskustelussa vasemmistoliiton eduskuntaryhmä halusi muistuttaa hallitusta siitä, ettei aluehallintouudistuksen tulisi johtaa reviiiritaisteluun: "Uudistus toteutetaan hirtittävällä kiireellä ja sen perusteluissa mainitaan useamman kerran hallinnon tiukempi ministeriöohjaus. Se on myrkkyä paikalliselle ja maakunnalliselle kehittämiselle." Kokoomuksen edustajista Pertti Hemmilä toi esiin, että maaseudun kehittämisohjelmatoiminta on aluetasolla erittäin jumittunutta, jolloin tukihakemuksen jättämisestä kuluu pitkä aika varsinaisen tukipäätöksen saamiseen: "Toimintaryhmille on annettu maaseutuvirastosta ohjeistus, että kysymykset ohjataan TE-keskukseen. Tilanne on kuitenkin se, että TE-keskukset eivät tiedä asioista yhtään enempää kuin toimintaryhmätkään, ja ne ohjaavat kysymykset maaseutuvirastoon." Keskustan edustajista Katri Komi totesi: "Onko järkevää nostaa yksi maaseudun toimija näin voimakkaasti esille selonteossa, kuten kylätoiminnan osalta on tehty? Mielestäni kaikkien maaseudulla toimivien kehittäjätahojen resurssien pitäisi olla riittävällä tasolla ja niistä huolehtia. On toki ihan hyvä tiivistää kylissä toimivien yhdistysten yhteistyötä. Esimerkiksi tiedotus- ja koulutuskampanjoita toteutetaan parhaiten järjestöjen kautta." Samoin Juha Korkea-aho esitti, että kokoavan valiokunnan tulevassa mietinnössä tulisi toimintaryhmytyön ja kylien kehittämisen ohella ottaa huomioon MTK:n kaltaiset maaseudun perinteiset organisaatiot. Sen sijaan sosialidemokraattien Kari Rajamäen kanta oli, että kylätoimikunnat ovat paras väylä siihen, että paikalliset asukkaat ja kesämökkiläiset voivat yhteistyössä viranomaisten kanssa vastata elinympäristönsä haasteisiin.

Asiaa käsitelleistä valiokunnista hallintovaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että kuntaliitosten ja seudullisten yhteistoiminta-alueiden myötä alueellisten kehittämisohjelmien suunnitteluun ja toteuttamiseen tarvitaan lisää paikallista yhteistyötä: "Aluekehitystyössä painottuu yhteistyö kuntien, seutukuntien, valtionhallinnon viranomaisten, alueen elinkeinoelämän ja työmarkkinaosapuolten kanssa, jotta tavoit-

tellut toimenpiteet mahdollisimman hyvin vastaisivat alueen kehittämistarpeita ja -tavoitteita." Myös kylätoiminta tulee ottaa osaksi virallista kehittämis-työtä: "Kyläyhdistyksiä ja seututasoisia maaseudun kehittämisyhdistyksiä on rohkaistava tarttumaan tehtäviin, jotka ovat yhteisön elinvoimalle tärkeitä, mutta joista yritykset markkinoiden pienuuden takia eivät kiinnostu tai joista kunnat taloudellisen tilanteensa vuoksi eivät pysty enää vastaamaan. ... Seudullisten palvelujen kehittämistyön sisältöä ja organisointia olisikin monipuolistettava laajentamalla suunnitteluun osallistuvien joukkoa."

Sivistysvaliokunta jatkoi: "Koulut muodostavat hyvin usein kylätoiminnan keskipisteen ja koulujen sulkeminen vaikuttaa tätäkin kautta negatiivisesti kyläyhteisön toimintaan." Valtiovarainvaliokunnan mukaan paikallistason toimintaa tulisi organisoida myös valtakunnallisesti. Valiokunta kannattikin esitystä kylätoiminnan valtionavun korottamisesta sekä suositteli toimenpiteitä paikallisen osaamistason nostamiseksi: "Kolmannella sektorilla suhteellisen pienellä valtion tuella pystytään hyödyntämään tuhansien vapaaehtoisten työpanosta. ... Valiokunta kiinnittää huomiota työ- ja elinkeinoministeriössä käynnissä olevaan palkkatukea koskevien säännösten muutostyöhön, jossa huomioidaan EY:n yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen³⁹ ja de minimis -asetuksen⁴⁰ vaikutukset. Muutokset rajoittavat kolmannelle sektorille myönnettävää valtion tukea. Valiokunta pitää tärkeänä toimijoiden avointa ja selkeää tiedottamista tulevista muutoksista..." Ympäristövaliokunnan mukaan varsinkin ydinmaaseudun alueilla kirkonkylien kehittäminen on keskeistä. Suomessa on tapahtunut suuria ympäristömuutoksia maatalousympäristössä sekä muissa kulttuuri- ja luonnonympäristöissä. Näitä näkökulmia tuleekin korostaa kylien omaehtoisissa kyläsuunnitelmissa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta yhtyi pääosin muiden valiokuntien näkemyksiin todeten, että maaseudun osaamisen perustana on maaseudun yhteisöllinen tila ja ne edellytykset, joita maaseutupolitiikka sille luo: "Yhteisöllistä tilaa määrittävät yksilöiden mahdollisuus toimia ja kehittää omaa toimintaansa omalla

39 Ryhmäpoikkeusasetus, ks. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/gber_citizen_summary_sheet_fi.pdf.

40 De minimis -asetus, ks. http://europa.eu/legislation_summaries/competition/state_aid/l26121_fi.htm.

kotiseudullaan sekä maaseutualueiden yhteisölliset toimet ja niiden kehittämisen mahdollisuudet. Näiden perustana on infrastruktuuri, johon kuuluvat hyvät kulku- ja tietoliikenneyhteydet sekä toimiva palvelurakenne.” Erityisesti ”...nuorten, nuorisoon suuntautuvien hankkeiden ja nuorten yrittäjyyden merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle tulee olla kaikessa maaseudun tutkimus-, koulutus- ja kehitystoiminnassa selkeästi esillä.” Valiokunta suhtautui varauksellisesti kylätoiminnan resurssien lisäämiseen, korostaen maaseudulla toimivien järjestöjen ja organisaatioiden yhteistyön tukemista yleensä.

Palautekeskustelussa kannanotot olivat hallituksen linjauksia kohtaan pitkälti myönteisiä, mutta selontekoa kohtaan annettiin myös rakentavaa kritiikkiä. Esiin tuotiin vielä kerran se, että eri hallinnonaloja edustavien viranomaisten tulisi lisätä yhteistyötä palveluiden tarjoamisessa ja muussa toiminnassa myös aluetasolla. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän mukaan lähtökohtana maaseudun vahvuuksien hyödyntämiselle tulee olla se, että paikalliset ihmiset voivat mahdollisimman paljon suoraan vaikuttaa omiin asioihinsa: ”Jos valtio kerran vetäytyy näiltä alueilta, voisi se vetäytyä myös turhasta säätelystä, ylhäältä alas käskyttämisestä ja antaa omaehtoiselle kehittämiselle aidosti elintilaa. ... Kulttuurinen erillaisuus on myös valtava voimavara, jota ei ole hyödynnetty edes matkailussa riittävästi. Aineellisen panostuksen rinnalla täytyy muistaa myös panostus henkiseen ja sosiaaliseen pääomaan ja luonnon monimuotoisuuteen. Se selonteossa ja mietinnössä jää valitettavasti jalkoihin.” Vihreiden lisäksi perussuomalaiset kannattivat ajatusta siitä, että alueellisten hallintorakenteiden uudistuksen yhteydessä valtion tulisi tukea yhteisöllistä kylä- ja paikallistoimintaa.

5.2.2 Kansalliset kehittämistyön välineet ja Euroopan unionin maaseutupolitiikka

Kansallisen maaseutupolitiikan lähtökohdista hallitus toteaa seuraavasti: ”Maaseutupolitiikkaa ohjaa poikkihallinnollinen ministeriryhmä, jonka asema vahvistetaan pysyväksi kuluvalle hallituskaudella. ... Vastuu laajasta maaseutupolitiikasta kuuluu sekä maa- ja metsätalousministeriölle että työ- ja elinkeinoministeriölle. MMM:n ja TEM:n virkamiesten välistä yhteistyötä kehitetään ja molemmissa ministeriössä toimii maaseutupo-

litiikan vastuuvirkamiehiä. YTR:n roolia vahvistetaan pysyvästi poikkihallinnollisena ja integroivana yhteistyöelimenä.” Selonteon mukaan hallitusohjelmaneuvoittelussa päätetään toimintatapa kullekin hallituskaudelle maaseutupolitiikan toteuttamiseksi.

Maaseudun kehittämistyössä jatketaan ohjelmaperusteista toimintatapaa vuoden 2013 jälkeenkin. Ohjelmapolitiikan toteuttamista hankaloittaa kuitenkin jatkuva byrokratian, hallinnollisten tasojen ja päällekkäisen työn lisääntyminen, ja säädöksiä tulkintojen kiristyminen: ”Ilmeinen vaikeutuvan hallinnon syy on maaseutupolitiikan säädösten lähentäminen maatalouden tukijärjestelmiin, mikä ei kuitenkaan ole perusteltua, sillä ohjelma- ja hanketoiminnan idea on harkinnanvaraiseen, tavoitteelliseen, innovatiiviseen ja uusien tulosten saavuttamiseen tähtäävän toiminnan kannustaminen. ... Byrokratian purkamiseksi asetetaan selvityshenkilö ja hänen tuekseen asiantuntijaryhmä. Vuonna 2014 alkava ohjelmakausi valmistellaan siten, että se käynnistyy ilman viiveitä ja yksinkertaistetuin käytännön.” Ohjelmien tulokselliseksi toteuttamiseksi luvataan kehittää joustavia, hankkeita kokoavia ja sopimuksiin perustuvia menettelytapoja.

Uusiksi keinoiksi vahvistaa laajan maaseutupolitiikan rakenteita hallitus tarjoaa ensinnäkin maaseutupolitiikan ympärille vaalikausittain rakennettavaa politiikkaohjelmaa, periaatepäätöstä tai toimintaohjelmaa, jonka sihteeristönä toimisi YTR. Toiseksi hallitus esittää maaseudun alueellista tase-arvoa toteuttavaksi työvälineeksi niin sanottua *maaseutuvaikutusten arviointimenetelmää*⁴¹, jonka avulla voidaan tunnistaa ”...politiikan aiheuttamat merkittävät maaseutuvaikutukset, jotka voivat kohdistua maaseudun ihmisten elinoloihin, viihtyvyyteen ja terveyteen, elinkeinoihin ja työhön, kulttuuriin, osaamiseen, palveluihin, infrastruktuuriin, saavutettavuuteen, ympäristöön, maisemaan tai yhteisöllisyyteen. ... Hallitus suosittelee, että ministeriöt käyttävät maaseutuvaikutusten arviointityökalua päätösten ja politiikkojen valmistelussa muiden vaikutusarviointien rinnalla silloin, kun päätöksellä/politiikalla on alueellisia vaikutuksia.” Arviointimenetelmän avulla maaseutunäkökulma voidaan saada systemaattiseksi

41 Selonteossa tuodaan esiin, että tähän mennessä maaseutuvaikutusten arviointimenetelmää on kehitetty mm. Isossa-Britanniassa sekä Kanadassa. Suomessa YTR valmistelee arviointityökalua ja seuraa sen käyttöönottoa ministeriöissä.

osaksi politiikkojen valmistelua ja toteuttamista eri hallinnollisilla tasoilla. Kolmanneksi hallitus toteaa, että kuntakoon suuretessa nykyinen kuntapohjainen tilastotieto ei enää yksinään riitä paikallisten kehityspiirteiden tunnistamiseksi, vaan edellyttää yhtenäisen, valtakunnallisen luokittelun käyttöönottoa: ”Maaseudun suunnittelu- ja kehittämistyön tueksi tarvitaan kuntaa pienempien alueiden ruututietoihin perustuvia tilastointimenetelmiä, jotka voidaan toteuttaa paikkatietojärjestelmää hyödyntämällä. Ruututietojen perusteella voidaan laatia esimerkiksi kyläkohtaisia tilastoja.”

Hallituksen mukaan EU:n toimet ovat olleet riittämättömiä vastaamaan eurooppalaisen maaseudun haasteisiin laajan maaseutupolitiikan näkökulmasta: ”Euroopan tasolla maaseuturahasto on pääasiassa keskittynyt maatalouden kilpailukyyn tukemiseen ja aluekehitysrachasto (EAKR) keskustien taloudellisen kilpailukyyn tukemiseen.” Sisäiset budjettipaineet ja koheesioin tarve ovat synnyttäneet keskustelua maatalouspolitiikan II pilarin tulevaisuudesta sekä siitä, tulisiko maaseutupolitiikan olla seuraavalla rakennerrahastokaudella osa alue- ja rakennepolitiikkaa vai ei. Hallitus kannattaa koheesiopolitiikkarahoitukseen määrittelyä Lissabonin sopimuksen mukaisesti⁴²: ”Indikaattoreita tarvitaan kuvaamaan kehitystä aikaisempaa tarkemmin maakunta- ja seutukuntatasoilla (NUTS 3 ja NUTS 4 -tasot) ja kehityserot tulee ottaa huomioon tulevissa koheesiopolitiittisissa painotuksissa. Alueiden välisen koheesioin rinnalla tulee edistää myös alueiden sisäistä koheesiota. ... Yhteisen maatalouspolitiikan I pilarin (maatalouden markkinatukien), II pilarin (maaseudun kehittämisen) ja koheesiopolitiikan uudistamisessa ja yhteensovittamisessa tulee ottaa huomioon alueellisen koheesioin näkökulma sekä alueiden ja niiden tarpeiden erilaisuus.” Mikäli koheesio ja kilpailukyky tulevat keskeisimmiksi tavoitteiksi, kohdentuu Suomelle EU-varoja nykyistä vähemmän. Maaseudun kehittämisen tulee siten ”...ensisijaisesti olla maatalouspolitiikan II pilarin puitteissa tai vaihtoehtoisesti koheesiopolitiikan kriteereitä on muutettava niin, että ne ottavat huomioon Suomen maaseutumaiset olosuhteet. Suomen lähtökohtana on, että 1- ja 2-otsakkeista Suomelle kohdistuvan rahoituksen taso säilyy kokonaisuutena ennallaan vuonna 2014 alkavalla ohjelmakaudella.”

42 Lissabonin sopimuksessa koheesioin käsite määritellään kolmijakoisesti alueellisen, sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden kautta, ks. http://europa.eu/lisbon_treaty/index_fi.htm.

Maaseutupolitiikkaa voidaan harjoittaa unionitasolla yhteisen maatalouspolitiikan osana, jos kehittämistyölle myönnetään lisäresursseja: Joko alueperusteisuutta vahvistetaan ja varoja lisätään maatilaperusteisuuden kustannuksella kaikissa II pilarin politiikkatoimissa tai varoja siirretään pysyvästi EU-budjetin otsakkeesta 2 (luonnonvarat) otsakkeen 1 (kestävä kasvu) rakennerrahastovaroihin, jolloin ”...linjan 1 (maa- ja metsätalouden kilpailukyyn parantaminen) mautiloille kohdentuvat toimet ja 2 (luonnonhaittakorvaus ja maatalouden ympäristötuki) jäävät vanhaan yhteiseen maatalouspolitiikkaan, ja linja 3 (maaseutualueiden elämänlaatu ja maaseudun elinkeinoelämän monipuolistaminen) sekä Leader-toimintatapa siirretään osaksi vahvistettua, koheesioin tähtäävää aluepolitiikkaa.” Kehittämistyöhön kohdennettavat varat tulee koota kansallisesti yhteen budjetin otsakkeista riippumatta, sekä kohdentaa määritelyihin strategiisiin painopisteisiin yhden selkeän kehityksen kautta.

Lähetekeskustelussa keskustan eduskuntaryhmä esitti, että Suomen tulisi ajaa EU:ssa pilottihanketta byrokraatian vähentämiseksi: ”Tavoitteena voisi olla 50 prosentin vähennys asiakkaiden kuormituksessa ja 30 prosentin vähennys hallintoehkilöstössä vuoteen 2013 mennessä. ... Koska EU-raham hyötysuhde on ollut niin heikko, on syytä perustaa kokeilualueita, joilla esimerkiksi kolmannes aluekehitysrachasta ohjataan maaseudulle suoraan verovähennyksenä, joka korvaisi maaseudulla toimimisen haittoja.” Kristillisdemokraattien mukaan EU-tukipolitiikka on heikentänyt perinteisen maatalouden kannattavuutta: ”Suomen tavoitteena tulee olla maamme oman päätösvalan kasvattaminen maataloustukien jakamisessa.” Keskustan edustajista Timo V. Korhonen totesi, että selonteossa olisi tullut korostaa laajemmin sitä, että maatalouden kaikille tuotantoaloille ja -alueille taataan edellytykset kannattavuuteen. Juha Korkeaoja ei kannattanut elinkeinotukien kansallistamista, mutta Timo Kauniston mielestä nykyistä tukitasoa tulisi silti varautua ylläpitämään kansallisella rahoituksella. Jari Lepän mukaan maaseutuvaikutusten arviointi on välttämätön väline, jotta koko hallintokoneisto saadaan toimimaan asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Vasemmistoliiton Merja Kyllösen mukaan maaseutupolitiikan harjoittaminen edellyttää muitakin politiikan lohkoja, kuten aluepolitiikkaa: ”Uskon, että ministeri Anttilalta löytyy halua ja tahtoa tähän, mutta löytyykö meiltä eduskunnasta voimaa edellyt-

tää myös toisilta ministereiltä ja ministeriöiltä sitä samaa sitoutumista?”

Asian käsittelyyn osallistuneista valiokunnista hallintovaliokunta toi esiin, että parhaillaan käynnissä oleva aluehallintouudistus luo mahdollisuuden tehostaa valtion elinkeinopolitiikkaa, sillä sen avulla voidaan yhdensuuntaistaa eri hallinnonalojen toimintaa. Myös uusi laki alueiden kehittämisestä (1651/2009) vahvistaa hallinnonalojen mahdollisuuksia osallistua ohjelmaperusteiseen ja muuhun kehittämistyöhön. Sivistysvaliokunta kannatti esitystä maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän käyttöönotosta sekä painotti, että menetelmä tulee valmistella laajapohjaisessa yhteistyössä: ”Maaseudun haasteisiin sekä mahdollisuuksiin liittyvä päätöksenteko saadaan näin yhdistettyä osaksi muuta päätöksentekoa. ... Tätä arviointia tarvitaan valiokunnan mielestä päätettäessä muun muassa palveluverkostojen kehittämisestä tai supistamisesta sekä tietoliikenneyhteyksien ja muiden infrastruktuuri-investointien suuntaamisesta.” Myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tunnusti tarpeen vahvaan kansallisen tason maaseutupolitiikkaan: ”Maaseutua ei pidä jättää markkinavoimien, EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tai suhdanneluonteisten projektien armoille. ... Ministeriöt tulee velvoittaa arvioimaan talousarvioesitystensä, suunnitelmiansa ja säädösesitystensä vaikutuksia erilaisten maaseutualueiden asukkaiden, yritysten ja kansalaisjärjestöjen näkökulmasta.” Valtiovarainvaliokunta yhtyi näkemykseen ohjelma- ja hankeperusteisen kehittämistyön byrokratian hankaloitumisesta edellyttäen tilanteen pikaista korjaamista. Valiokunta kuitenkin huomautti, että EU:n maaseutupolitiikan asettamat lähtökohdat kansalliselle kehittämistyölle olisi tullut ottaa laajemmin huomioon selonteossa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta yhtyi muiden valiokuntien näkemyksiin siitä, ettei nykyinen EU:n maaseutupolitiikka ole kyennyt vastaamaan maaseudun haasteisiin kansallista politiikkaa paremmin, vaikka valiokunnan mukaan etenkin Leader-toiminnalla on ollut myönteisiä paikallisia vaikutuksia. Maaseudun kehittäminen tulee sisällyttää tiiviimmäksi osaksi kansallista suunnittelua. Valiokunta edellytti, että hallitus ottaa valtiontaloudellisessa suunnittelussa huomioon maaseudun kehittämistyön resurssitarpeet sekä ryhtyy toimenpiteisiin toimivamman yhteistyön luomiseksi eri hallinnonalojen välille. Monet kehittämishankkeet toteutetaan ESR- tai EAKR-rahoituksella, mutta mainittuihin rahoitusmalleihin liittyy ”...

runsaasti ehtoja, jotka estävät esimerkiksi kahden vierekkäisen kunnan tai/seutukunnan yhteistyön.” Kaikki keinotekoiset hankkeiden toteuttamisen esteet tulee siten purkaa viipymättä. Maaseudun kehittämistoiminnan ei tulisi yleensääkään perustua pelkkien hankerahoitusten varaan, vaan toimintaan tarvitaan jatkuvuutta. Lisäksi kokoava valiokunta antoi tukensa hallituksen esitykselle erillisen arviointimenetelmän käyttöönotosta: maaseutuvaikutusten arviointi tulee sisällyttää ennakkotoimeksi kaikkeen sellaiseen kansallisen tason päätöksentekoon, jolla on alueellisia vaikutuksia. (ks. luku 1.1, kannanoton kohta 4.)

Palautekeskustelussa kansanedustajat painottivat byrokratian karsimiseen liittyvien tarpeiden ohella sitä, että maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä tulee ulottaa osaksi kaikkea sellaista päätöksentekoa, jolla on suoraan tai välillisesti maaseutuun kohdistuvia alueellisia vaikutuksia. Vihreiden eduskuntaryhmä halusi korostaa poikkihallinnollisen maaseutupolitiikan merkitystä kansallisen aluekehityksen kannalta: ”Maaseutupolitiikka on valtava kirjo, johon liittyvät ihmiselämän tärkeät elementit: elanto, työpaikka, turvallisuus, ruokatalouden omavaraisuus, virkistys ja luonto. ... Maaseutuvaikutusten arviointia tarvitaan poliittisten päätösten tueksi. Hyvinvoiva maaseutu on myös kaupunkien etu.” Vasemmistoliiton Erkki Virtasen mielestä maaseutupolitiikan globaaliin ajatteluun ja paikalliseen toimintaan perustuva näkökulma tulisi rakentaa nykyistä toimivammaksi: ”Erityisesti tämä EU:n byrokraattiperusteinen rahanjako pitää saattaa sellaiseksi, että iänikuisista hankkeista päästään pitkäjänteiseen kehittämiseen.” Ministeri Anttila totesi Virtaselle, että MMM:n asettama työryhmä⁴³ ”...löysi 34 erilaista toimenpidettä, joilla hankebyrokratiaa ollaan poistamassa. Niistä ovat ensimmäiset olleet jo valtioneuvostossa viime viikolla, ja jatkoa on tulossa.”

5.3 Yhteenveto ja keskustelua

Valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa suomalaista maaseutupolitiikkaa luonnehditaan horisontaaliseksi ja poikkihallinnolliseksi toiminnaksi, millä pyritään vastaamaan maaseutualueiden monimuotoisiin tarpeisiin. Kansallista maaseudun ke-

43 Työryhmä toimi aikavälillä 1.6.2009–15.12.2009, ks. työryhmän loppuraportti MMM 12/2009, ks. http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/tyoryhmuamuiot/2009/5msKahm2i/trm2009_12.pdf.

hittämistyötä toteutetaan eri hallinnollisten tasojen, yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kesken. Hallitus pyrkii siihen, että Suomi ottaa aktiivisen roolin eurooppalaisen ja kansainvälisen maaseutupolitiikan kehittäjänä. Selonteon yleisenä linjauksena siten on, että maaseutupolitiikalle tulee antaa nykyistä vahvempi hallinnollinen asema – maaseutupolitiikan resurssit tulee vahvistaa kaikilla toiminnan tasoilla. Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämistarpeita tarkastellaan selonteossa sekä maaseudun kehittämistyön resurssien että maaseutupoliittisen järjestelmän toimijoiden ja tasojen (paikalliset, alueelliset, kansalliset, EU:n, sekä kansainväliset toimijat) näkökulmista.

Selonteossa todetaan, että kansallisessa ja kansainvälisessä maaseutupoliittisessa keskustelussa on alkanut vahvistua uusi, monitasoisen hallintaan perustuva näkökulma – tavoitteena on maaseutualueiden kilpailukyyn parantaminen niiden paikallisista lähtökohdista käsin. Yhteiskunnallisten toimintojen keskittymisen vastapainona tulee olla paikallisen toiminnan ja toimijoiden samanaikainen vahvistaminen eli yhteisöllisyyden lisääminen (kunnallistason sekä maakuntatason neuvottelu- ja sopimusmekanismit jne.).

Asiasta käyty eduskuntakeskustelu oli hyvin hajanaista, ja osa selonteon esityksistä sivuutettiin kokonaan. Täysistunnoissa korostettiin sekä paikallisyhteisöjen merkitystä erilaisten lähi- ja muiden palveluiden ylläpidossa, että tarvetta paikallis- ja kuntatason päätöksenteon demokratisoimiseen. Hallitusta muistutettiin siitä, että aluetason kehittämisohjelma- ja hanketoiminta on erittäin jumittunutta. Tämä edellyttää eri hallinnonalojen keskinäisen yhteistyön lisäämistä. Täysistunnoissa ja valiokunnissa syntyi jonkin verran erimielisyyttä siitä, pitäisikö selonteossa niin vahvasti korostaa kylätoiminnan ja muun toimintaryhmytyön resurssien lisäämistä, vai pitäisikö tuoda enemmän esiin maaseudun perinteisten organisaatioiden, kuten MTK:n, merkitystä kehittämistyölle. Jälkimmäistä katsantokantaa suosivat etenkin keskustan kansanedustajat sekä maa- ja metsätalousvaliokunta, joka vielä lisäksi, että yhteisöllisen tilan hyödyntämisen ja maaseudulla jo nykyisin toimivien organisaatioiden yhteistyön tulee toimia ensisijaisena lähtökohtana maaseudun kehittämistyön resursoinnissa.

Sidoksen kansallisen ja EU:n harjoittaman maaseutupolitiikan välille luovat unionilta kehittämistyöhön saatavat taloudelliset resurssit. Hallituksen mukaan EU:n nykyinen ohjelmapolitiikka kaipaa sisällöllistä laajentamista, uusia toimintavälineitä sekä yhteensovittamista eri politiikanalojen välillä, sillä nykyiset Maaseuturahaston ja EAKR:n toimenpiteet eivät kohdistu laajan maaseutupolitiikan kehittämistoi-
miin. Kansallisen maaseutupolitiikan haasteena on vuorostaan se, että maaseutupoliittiset toimenpiteet vaikuttavat eri tavoin eri maaseututyypin alueilla: edellytyksenä on toimintamenetelmien ja maaseutupoliittisten sidosryhmien välisen yhteistyön tehostaminen sekä YTR:n poikkihallinnollisen roolin vahvistaminen.

Eduskunnassa aiheesta pyrittiin käymään keskustelua lähinnä periaatteellisella tasolla, toisin sanoen keskittymällä eri politiikkasektoreihin (aluepolitiikka, elinkeino- ja tukipolitiikka) ja ohjelmayön byrokratiaongelmiin sen sijaan, että oltaisiin keskusteltu laajan ja suppean maaseutupolitiikan välisen työnjaon kehittämisestä. EU:n maaseutupoliittisten päätöksentekorakenteiden uudistamistarpeet keräsivät kannanottoja vain yksittäisiltä keskustan kansanedustajilta. Vielä yllättävämpää on se, että aiheesta käyty valiokuntakeskustelu osoittautui täysistuntokäsittelyjäkin suppeammaksi, ja sitä käytiin pääasiassa maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän käyttöönnotosta.

Kansainvälistä maaseutupoliittista ja kehityspoliittista yhteistyötä pyritään hallituksen mukaan tiivistämään erilaisten ylikansallisten elinten, kuten OECD:n, välityksellä. Myös eduskunnassa kestävä kehityksen edellytykset, omavaraisuus ja huoltovarmuus, säilyivät näkyvinä teemoina läpi koko selonteon käsittelyprosessin. Toisaalta täysistuntojen ryhmäpuheenvuoroissa maaseutupolitiikan ja globaalien kehitystrendien, kuten ilmastomuutoksen ja erilaisten väestökysymysten, lähtökohtia tarkasteltiin pitkälti vain alueelliseen kilpailukykyyn liittyvien hyöty- ja haittatekijöiden näkökulmasta. Esimerkiksi varsinaista maaseutupoliittista kehitysyhteistyötä kommentoivat vain muutamat yksittäiset kansanedustajat. Sen sijaan valiokuntien kannanotoissa asiaa pyrittiin elinkeinopolitiikan ohella hieman laajemmin tarkastelemaan globaaleihin ympäristöhaasteisiin vastaaminen näkökulmasta. Esimerkiksi tulevaisuusvaliokunnan mukaan selonteossa ei tuoda tarpeeksi esille sitä, että suomalaiset maaseutualueet ovat nykyään hyvin monenlaisia,

ja ne kohtaavat siten hyvin erilaisia haasteita (yrityäjyyden edellytykset jne.). "Uuden ajattelutavan" toteuttaminen käytännössä edellyttääkin maaseutua kokonaisuutena kehittävää, vahvaa kansallisen tason maaseutupoliitikkaa.

Hallitus ja eduskunta halusivat tarkastella maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämistarpeita eri näkökulmista: siinä missä selonteko keskittyy esittelemään näitä asioita pääasiassa laajan maaseutupoliittikan näkökulmasta, eduskuntakäsittelyssä suppean maaseutupoliittikan välineet saivat huomattavasti suuremman roolin. Sinänsä laajan ja suppean maaseutupoliittikan harjoittamisen ei pitäisi toimia toisensa poissulkevinä vaihtoehtoina, vaan pikemminkin toisiinsa toiminnallisesti nojaavina kokonaisuuksina. Kenties myös EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla ja koheesiopolitiikalla (vaikka ne ensisijaisesti suppean maaseutupoliittikan välineitä tarjoavatkin) on merkittävämpi vaikutus kansallisen tason maaseutupoliittikan agendaan ja toimenpiteisiin, kuin mitä selonteko linjauksineen antaa ymmärtää.

Hallitus ja eduskunta olivat kuitenkin yksimielisiä siitä, että maaseudun elinvoimaisuuden turvaaminen edellyttää nykyistä vahvempaa poikkihallinnollista otetta. Erittäin merkittävä havainto on se, ettei eduskunnassa haluttu keskustella varsinkaan paikallisen ja alueellisen tason sopimusmekanismeista ja niiden kehittämisestä kovinkaan yksityiskohtaisesti. Osaan selonteon teemoista ei näet otettu lainkaan kantaa. Selonteon puutteena maaseutupoliittisen järjestelmän kuvauksessa oli kenties se, ettei asiakirjassa mainittujen uusien poikkihallinnollisten elinten (paikallistasolla kylä- ja kotiseutuneuvosto tai kunnallishallinnollinen aluelautakunta, aluetasolla MYR-jaosto) vahvuuksia ja heikkouksia juurikaan tarkasteltu. Jatkossa olisikin hyvä tuottaa lisää konkreettista tietoa, jotta yhteiskunnallisten vaikuttajien aktiivisuutta ja kykyä ottaa kantaa myös paikallis- ja aluetason maaseutupoliittista järjestelmää koskeviin uusiin työmuotoihin pystytään lisäämään.

6. Yleiskuva ja päätelmä

Valtioneuvoston selonteko Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009) sisältää hallituksen maaseutupoliittiset linjaukset vuoteen 2020 saakka. Poliittikanalyyseissa on pyritty antamaan kuva selonteon poliittisista linjauksista, asiakysmyksistä ja toimenpide-esityksistä sekä sen eduskunnassa saamasta vastaanotosta. Selontekoa käsiteltiin eduskunnassa runsaan vuoden ajan. Sekä täysistunto- että valiokuntakeskustelu hallituksen nimeämästä maaseutupoliittikan kolmesta keskeisimmästä tavoitteesta – elämissä laadun parantamisesta maaseudulla, maaseudun elinkeinojen kehittämisestä sekä maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämisestä – vastasi valtaosin hallituksen tarjoamaa visiota. Kuitenkin samaistamista, rajanvetoa ja jopa vastakkainasettelua etenkin maaseutupoliittikan ja maatalouspolitiikan välillä esiintyi runsaasti.

Selonteon päätavoitteita peilaavat eduskunnassa vallinneet kolme pääasiallista tarkastelunäkökulmaa maaseudun kehittämissyöhön – näitä ovat aluepoliittinen, elinkeinopoliittinen sekä poliittis-hallinnallinen ulottuvuus. Aluepoliittisen lähestymistavan kautta eduskunnassa tarkasteltiin maaseutupoliittikkaa erityisesti kolmen eri maaseututyypin (kaupunkien läheisen maaseudun, ydinmaaseudun sekä harvaan asutun maaseudun), alueellisen tasa-arvon turvaamisen sekä maaseudun asukkaiden arjen sujuvuuden näkökulmista. Elinkeinopoliittiseen lähestymistapaan nojaututtiin silloin, kun paikallisia kehittämistarpeita haluttiin tuoda esiin etenkin maaseudun alueellisen kilpailukyyn (osaamisen, yrittäjyyden ja työmarkkinoiden) turvaamisen näkökulmasta. Poliittis-hallinnallisen lähestymistavan avulla tarkasteltiin maaseudun kehittämissyötä nimenomaan maaseutupoliittisen järjestelmän (maaseutupoliittikan eri toimintatasojen) uusintamisen kannalta. Analyyssin yhteydessä ilmeni, että hallitus ja eduskunta painottavat näitä lähestymistapoja erilaisen skaalan mukaisesti: selonteossa painottui poliittis-hallinnallinen lähestymistapa kahden muun lähestymistavan perustana, kun taas eduskuntakäsittelyssä aluepoliittinen ja elinkeinopoliittinen lähestymistapa korostuivat enemmän. Maaseutupoliittikan käytännön järjestämiseen ei eduskuntakäsittelyn myötä saatu vastauksia.

Selonteossa korostetaan etenkin tarvetta luoda uusia ja innovatiivisia maaseutupoliittikan harjoittamisen välineitä – tämä edellyttää myös sitä, että maaseutupoliittikalle tarjotaan nykyistä vahvemmat taloudelliset ja institutionaaliset resurssit. Eduskunnassa maaseutupoliittisen järjestelmän uudistamistarpeisiin suhtauduttiin kaksijakoisesti: Yleisen tason linjauksena oli, että maaseudun kehittämissyölle tulee joka tapauksessa tarjota nykyistä laajemmat toiminnalliset resurssit. Samoin esitys maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän käyttöönotosta sai erittäin myönteisen vastaanoton. Myös ylimääräisen byrokratian karsiminen kehittämissyöstä (mm. Leader-toiminta) sekä hallinnonalojen välisen yhteistyön tehostaminen katsottiin välttämättömäksi. Toisaalta maa- ja metsätalousvaliokunta pyrki korostamaan mietinnössään sitä, että kehittämissyön resursseja tulisi kohdistaa ensisijaisesti nykyisten maaseutupoliittisten työvälineiden vahvistamiseen ilman, että luotaisiin uusia päällekkäisiä rakenteita. Kokoavan valiokunnan näkemys on tosin looginen sikäli, että valiokunnan lähestymiskulma asiakirjaan oli muita valiokuntia kapeampi.

Kysymys siitä, mistä maaseutupoliittikan resurssit tulisi ottaa käytännössä, herätti kansanedustajien keskuudessa melko paljon erimielisyyttä. Huomionarvoista on myös se, että moniin selonteossa esiin tuotuihin uudistamishetdotuksiin otettiin erittäin niukasti kantaa. Tämä pätee etenkin kysymyksiin YTR:n roolin vahvistamisesta, kunnan ja kylien välisen neuvottelu- ja sopimusmekanismien luomisesta, sekä EU:n ja kansallisen tason maaseutupoliittikan yhteensovittamisesta.

Eduskuntakäsittelystä kävi selkeästi ilmi, että eri eduskuntaryhmien esittämissä kannanotoissa oli jonkin verran painotuseroja heijastaen osittain ryhmien sijoittumista hallitukseen tai oppositioon. Hallitusryhmät eivät olleet täysin yhtenäisiä kannanotoissaan, vaikka yleisesti ottaen hallituksen linjauksia puolsivatkin. Kokoomus ja keskusta sivusivat ryhmäpuheen-vuoroissaan hallituksen maaseutupoliittisia linjauksia melko yhtenäisesti, painottaen erityisesti elinkeinopoliittista lähestymistapaa, mutta ryhmien yksittäiset edustajat esittivät osittain myös oman ryhmänsä linjauksista eriäviä, jopa ristiriitaisiakin kannanottoja. Keskustan edustajat painottivat erityisesti maaseudun alueellisen saavutettavuuden sekä perinteisten elinkeinojen, kuten maa- ja metsätalouden, kannattavuuden turvaamista (esim. EU-tuet). Kokoomuksen

edustajat painottivat etenkin maaseudun yritystoimintaan, kuten PK-yrityttömyyteen, liittyviä kysymyksiä. Toisaalta osa ryhmän edustajista suhtautui kriittisesti maaseudun alueellista tasa-arvovaatimusta kohtaan. Ruotsalainen eduskuntaryhmä nosti hallitusta vahvemmin esiin maaseudun (erityisesti ruotsinkielisten) vähemmistöryhmien tarpeiden huomioimisen sekä Suomen saaristoalueisiin liittyviä erityiskysymyksiä, kuten erilaisia huoltovarmuuteen liittyviä tekijöitä. Hallitukseen kuuluvat vihreät esitti ryhmänä myös selonteon sisältöä kohtaan melko kriittisiä kannanottoja, jotka koskivat etenkin maaseudun kestävä kehityksen turvaamista sekä ympäristönhoitoa. Toisaalta yksittäisten vihreiden edustajien kannanotot eivät eronneet ryhmänsä ottamasta kannasta siinä määrin kuin keskustan ja kokoomuksen edustajien kannanotot omien ryhmiensä kannoista.

Myös oppositior ryhmät suhtautuivat pääosin myönteisesti hallituksen linjauksiin, vaikka selonteon hyväksymistä vastaan äänestivätkin. Suurempien oppositior ryhmien eli sosialidemokraattien ja vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuoroissa tunnustettiin asiakirjan hyvät lähtökohdat sinänsä, ja niissä keskityttiin lähinnä tarjoamaan vaihtoehtoja nykyisille hallituksen toimintatavoille. Sosialidemokraattien kansanedustajat painottivat alueellista tasa-arvokysymystä erityisesti maaseutuväestön turvallisuuden, sosiaali- ja terveyspolitiikan ja koulutuspolitiikan sekä paikallistason hallinnollisten resurssien turvaamisen, kuten valtionosuusjärjestelmän, näkökulmista. Vasemmistoliittolaiset taas peräänkuuluttivat tarvetta etenkin vahvaan kansallisen tason aluepolitiikkaan maaseutupolitiikan harjoittamisen työvälineenä. Perussuomalaiset kyllä tunnustivat hallituksen esitykset pääosin oikean suuntaiseksi, mutta epäilivät niiden toteutumista käytännössä. Ryhmä esitti jonkin verran selonteosta eriäviä linjauksia sekä halusi korostaa kansallisen maaseutupolitiikan ensisijaisuutta EU:n toimintaan nähden. Perussuomalaisten tavoin myös kristillisdemokraatit halusivat korostaa etenkin harvaan asutun maaseudun asukkaiden erityistarpeita. Yleensäkin oppositior ryhmät sosialidemokraatteja lukuun ottamatta halusivat ottaa kriittisen lähestymistavan EU:n toimintaa kohtaan. Hallituspuolueiden tavoin oppositior ryhmät korostivat maaseudun nousussa olevien elinkeinojen, kuten uusiutuvan energian tuotannon, edistämisen ohella tarvetta turvata maaseudun perinteisten elinkeinojen toimintaedellytykset myös jatkossa.

Kaikkien eduskuntaryhmien ryhmäpuheenvuorot pitkälti sivusivat selonteon konkreettisia asiakysymyksiä, kun taas yksittäiset kansanedustajat halusivat aktiivisemmin nostaa esiin teemoja ja toimenpide-ehdotuksia, joita ei selonteossa lainkaan mainita. Osa kannanotoista sisälsi hyvinkin konkreettisia ideoita (esim. kysymys kaksoiskuntalaisuudesta). Eduskuntakeskusteluille on tosin yleensä hyvin luonteenomaista, että yksittäiset hallituksen päätökset ja erilaiset tukikysymykset ovat kansanedustajille helppoja ja yksityiskohtaisia teemoja, mutta useinkaan näillä ei ole konkreettista merkitystä itse käsiteltävänä olevan kysymyksen kannalta. Toisaalta on huomattava se, että täysistuntokeskusteluihin otti aktiivisemmin osaa melko rajallinen määrä kansanedustajia. Suurella osalla kansanedustajista kannanotot rajautuivatkin yhteen puheenvuoroon, jossa he joko tarkastelivat selontekoa yleisluontoisesti poliittisena asiakirjana, tai vaihtoehtoisesti toivat esiin johonkin yksittäiseen politiikanalaaan liittyvän tai paikallisesti kohdistetun (erityisesti Lappi, rannikko- ja saaristoalueet) asiakysymyksen.

Asian käsittelyyn osallistuneiden valiokuntien kannanotoissa oli sisällöllisiä painotuseroja. Selontekoa koskevan lausunnon antoi yhdeksän valiokuntaa. Lausunnot kokosi mietinnöksi maa- ja metsätalousvaliokunta. Osa valiokunnista käsitteli lausunnossaan pitkälti omaa aihepiiriään sivuavia kysymyksiä, näin tekivät liikenne- ja viestintävaliokunta, sivistysvaliokunta sekä sosiaali- ja terveysvaliokunta. Esimerkiksi liikenne- ja viestintävaliokunta käsitteli melko seikkaperäisesti maaseudun liikenne- ja muuhun infrastruktuuriin liittyviä kehittämistarpeita. Sen sijaan hallintovaliokunta, talousvaliokunta, tulevaisuusvaliokunta, työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, valtiovarainvaliokunta sekä ympäristövaliokunta käsittelivät selonteon sisältöä laaja-alaisemmin. Esimerkiksi tulevaisuusvaliokunta esitti selonteosta poikkeavan vision tulevaisuuden maaseutupolitiikan peruslähtökohdista, mutta asetui kuitenkin pääosin tukemaan selonteon yksittäisiä linjauksia. Ympäristövaliokunta keskittyi käsittelemään erityisesti maaseudun roolia kestävän yhdyskuntarakenteen turvaamisen, ympäristönsuojelun sekä ilmastomuutoksen haasteisiin vastaamisen näkökulmasta. Toisaalta valiokunnat eivät ottaneet lainkaan kantaa tiettyihin, selonteossa esitettyihin tai lähetekeskustelussa esiin nousseisiin asiakokonaisuuksiin, kuten

kysymyksiin valtionosuusjärjestelmän uudistamisesta sekä veropoliittisista erityiskeinoista harvaan asutulla maaseudulla.

Kokoavana valiokuntana toiminut maa- ja metsätalousvaliokunta tarkasteli selontekoa pääosin elinkeinopoliittisesta näkökulmasta käsin. Valiokunnan mietinnössä korostui voimakkaasti maaseudun perinteisten elinkeinojen tukeminen maaseudun alueperusteisen kehittämisen kustannuksella. Maa- ja metsätalouden harjoittamiseen kohdistuvat tuki- ja toimenpide-ehdotukset saivat mietinnössä huomattavan roolin. Mietintö erosikin sisällöltään useissa asiakysymyksissä melko jyrkästi muiden valiokuntien lausunnoista: näitä olivat kylätoiminnan tukemisen ohella monet maa- ja metsätalouselinkeinojen harjoittamista suoraan tai epäsuoraan sivuavat kysymykset, mistä konkreettisina esimerkkeinä voidaan pitää valiokunnan ilmasto- ja energiapoliittisia sekä ympäristöhoitoon, kuten jätevesikysymykseen ja ympäristötukeen, liittyviä linjanvetoja. Lisäksi kolme valiokuntaan kuuluvaa sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän jäsentä jätti vastalauseensa mietintöön, sisältäen lähinnä koulutus- ja elinkeinopoliittisia kysymyksiä.

Eduskuntakeskustelun suuri saavutus sen kirjavasta luonteesta huolimatta oli se, että sen myötä valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko sekä maaseudun kehittämistyö saivat laajaa ja konkreettista, valtakunnallisen tason poliittista tunnustusta. Kuitenkin eduskunnan huomio kohdistui vain ajoittain suoraan selonteon pääkysymykseen eli maaseudun kehittämiseen maaseutupoliitiikan välineiden avulla – tämä on toki jonkin yksittäisen elinkeinon kannattavuuden turvaamista laajempi kysymys. Vaikka kaikki kolme maaseutupoliitiikan ulottuvuutta selvästi tunnistettiin eduskunnassa, puhuttiin kolmannelta poliittis-hallinnallisesta ulottuvuudesta eli maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämisestä yleisluontoisella tasolla ilman, että otettiin suoraan kantaa selonteon esityksiin tai tuotiin esiin uusia toimenpide-ehdotuksia. Kolmatta ulottuvuutta ei myöskään tarkasteltu kahden muun ulottuvuuden kanssa yhtenä, kiinteänä kokonaisuutena.

Maaseutupoliitiikka edellyttää jatkossa innovatiivisia, poikkeihallinnollisia työvälineitä sekä aktiivista informaation tuottamista, jotta keskustelu myös eduskunnassa muuttuisi nykyistä konkreettisemmaksi ja asiantuntevammaksi. Siten yhtenäinen visio ja koko-

naiskuva maaseudun kehittämistyön lähtökohdista ja menettelytavoista vahvistuisi. Ennen kuin tavoitteeseen päästään, maaseutu näyttäytyy rajatumpana ”kahden ulottuvuuden” alueena.

Lähteet

A. VALTIONEUVOSTON MAASEUTUPOLIITTISET ASIAKIRJAT SEKÄ EDUSKUNTA-ASIAKIRJAT

MAASEUTU JA HYVINVOIVA SUOMI. Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle (VNS 5/2009). Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 8/2009.

MAASEUTU JA HYVINVOIVA SUOMI. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009.

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 56/2009 vp (26.5.2009).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 57/2009 vp (27.5.2009).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 75/2009 vp (11.9.2009).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 38/2010 vp (15.4.2010).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 39/2010 vp (20.4.2010).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 43/2010 vp (27.4.2010).

EDUSKUNTA, ISTUNTOPÖYTÄKIRJA PTK 44/2010 vp (28.4.2010).

EDUSKUNTA, PALAUTEKESKUSTELU: ÄÄNESTYSTULOS/JAKAUMAT. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko . (PTK 44/2010).

EDUSKUNTA, EDUSKUNNAN KIRJELMÄ VALTIONEUVOSTON MAASEUTUPOLIITTI-SEN SELONTEON, MAASEUTU JA HYVINVOIVA SUOMI, JOHDOSTA (EK 7/2010 vp).

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2010 vp (04.02.2010).

LIIKENNE- JA VIESTINTÄVALIOKUNNAN LAUSUNTO 26/2009 vp (24.11.2009).

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 4/2010 vp. Mietintöön liittyi vastalause. (14.4.2010).

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 19/2009 vp (11.12.2009).

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 14/2009 vp (24.09.2009).

TALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 31/2009 vp (06.11.2009).

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 8/2009 vp (23.10.2009).

TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 21/2009 vp (10.11.2009).

VALTIOVARAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 17/2009 vp (17.11.2009).

YMPÄRISTÖVALIOKUNNAN LAUSUNTO 36/2009 vp (18.11.2009).

VALTIONEUVOSTO. PÖYTÄKIRJA 46/2010 VNK (27.5.2010).

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS MAASEUDUN KEHITTÄMISESTÄ. Työ- ja elinkeinoministeriö 24.2.2011. http://www.tem.fi/files/29321/VN_periaatepaatos_maaseudun_kehittamisesta.pdf.

B. MUUT LÄHTEET

ALUEELLISEN KULJETUSTUEN VAIKUTTAVUUDEN, TOIMIVUUDEN JA KEHITTÄMISTARPEIDEN ARVIOINTI. Loppu-raportti. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 26/2007. [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/8D4BAA17A7B05096C22573680037D1C6/\\$file/jul26elo_2007_netti.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/8D4BAA17A7B05096C22573680037D1C6/$file/jul26elo_2007_netti.pdf).

ALUEHALLINNON UUDISTAMISHANKE (ALKU). Aluehallintovirastot ja elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset aloittivat 1.1.2010. Valtiovarainministeriö. http://www.vvm.fi/vm/fi/05_hankkeet/022_alku/index.jsp.

ALUEIDEN KEHITTÄMINEN, MAASEUTUPOLITIIKAN PERIAATEPÄÄTÖS. Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4001>.

ASUKASLUVUT. Viralliset asukasluvut vuodenvaihteessa, kunnat suuruusjärjestyksessä. Väestörekisterikeskus. <http://vrk.fi/default.aspx?id=278>.

EU:N VALTIONTUKIPOLITIIKKA: YLEINEN RYHMÄPOIKKEUSASETUS. Europa – tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/gber_citizen_summary_sheet_fi.pdf.

KEHITTÄMISOHJELMAT JA –HANKKEET. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmaj_hankkeet.

KESTÄVÄT JULKISET HANKINNAT – JULKINEN SEKTORI KESTÄVIEN HANKINTOJEN EDELLÄKÄVIJÄKSI. 27.5.2009. Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=323684&lan=FI>.

KOHTI HIILINEUTRAALIA KUNTAA (HINKU). Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=322306&lan=fi&clan=fi>.

LIIKENNEHALLINNON VIRASTOUUDISTUS. Liikennehallinnon virastot aloittivat toimintansa 1.1.2010. Liikenne- ja viestintäministeriö. <http://www.lvm.fi/web/fi/virastouudistus>.

LIIKKENEPOLITIIKAN LINJAT JA LIIKENNEVERKON KEHITTÄMIS- JA RAHOITUSOHJELMA VUOTEEN 2020. Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko eduskunnalle. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 17/2008.

LISSABONIN SOPIMUS. Sopimus 2000-luvun Euroopalle. Europa – tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. http://europa.eu/lisbon_treaty/index_fi.htm.

LUOMUMARKKINOIDEN KEHITTÄMISEN STRATEGISET TAVOITTEET 2007–2015. Luomumarkkinoiden kehittämisen strategiaryhmä, 03.10.2006. http://www.mmm.fi/attachments/maatalous/tuet/menekinedistamistoimet/5nzokgcbT/Luomumarkkinoiden_strategiset_tavoitteet_07_15.pdf.

LÖYTÖRETKIÄ BIOPOLITIIKKAAN. Suomen biopoliittikan haasteita ja näkökulmia globaaleissa puitteissa 2010–2050. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 1/2010. <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jr07810110325978&cmd=download>.

METSÄPOLITIIKAN KULMAKIVET KANSALLISESSA METSÄOHJELMASSA. Maa- ja metsätalousministeriö 2010. <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/kmo.html>.

RURAL STUDIES -MAASEUTUOPINNOT. Esittely. <http://www.ruralstudies.fi/>.

TEHOA MAATALOUDEN VESIENSUOJELUUN (2008–2010). TEHO-hanke. 7.2.2011. Ympäristöministeriö, Varsinais-Suomen ELY. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=375687&lan=FI>.

TYÖRYHMÄMUISTIO, MAASEUDUN YRITYS- JA HANKERAHOITUKSEN HALLINNOLLISEN TAAKAN VÄHENTÄMINEN – TYÖRYHMÄN SELVITYS. Maa- ja metsätalousministeriö 12/2009. http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/tyoryhmamuistiot/2009/5msKahm2i/trm2009_12.pdf.

URBAN-RURAL TYPOLOGY. European Commission, Eurostat. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Urban-rural_typology#Definition_based_on_a_population_grid.

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS: KANSALLINEN TOIMINTASUUNNITELMA TIETÖYHTEISKUNNAN INFRASTRUKTUURIN PARANTAMISEKSI. http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=121398&name=DLFE-4932.pdf&title=Valtioneuvoston%20periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%20kansallinen%20toimintasuunnitelma%20tietoyhteiskunnan%20infrastruktuurin%20parantamiseksi%204.12.2008.

VALTAKUNNALLISET ALUEIDEN KEHITTÄMISEN TAVOITTEET VUOSIKSI 2007–2011. Työ- ja elinkeinoministeriö 3/2008. http://www.tem.fi/files/18648/temjul_3_2008_alueiden_kehittaminen.pdf .

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS KESTÄVIEN VALINTOJEN EDISTÄMISESTÄ JULKISISSA HANKINNOISSA. 18.2.2011. Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=101162&lan=fi>.

KANSALLINEN ALUEIDEN KEHITTÄMINEN, VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS MAASEUDUN KEHITTÄMISESTÄ. Työ- ja elinkeinoministeriö 28.2.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4001>.

UUDET HAJA-ASUTUKSEN JÄTEVESIEN PUHDISTUSVAATIMUK-SET VOIMAAN ENSI VIIKOLLA. Ympäristöministeriö 10.3.2011. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=378696&lan=fi>.

VALTIONEUVOSTON TULEVAISUUSSELONTEKO ILMASTO- JA ENERGIAPOLITIIKASTA: KOHTI VÄHÄPÄÄSTÖISTÄ SUOMEA. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 28/2009. http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2009/j28-ilmasto-selonteko-j29-klimat-framtidsredogorelse-j30-climate_/pdf/fi.pdf.

VESIENSUOJELUN SUUNTAVIIVAT VUOTEEN 2015. Esite. Ympäristöministeriö 3.4.2007. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=229120&lan=fi&clan=fi>.

VÄHÄMERKITYKINEN TUKI (DE MINIMIS -ASETUS). Europa – tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. http://europa.eu/legislation_summaries/competition/state_aid/l26121_fi.htm.

YHTEISPALVELUN LAAJENTAMISHANKE ASETETTIIN. Tiedote 340/2008. Valtioneuvoston kanslia. <http://www.vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=242912> .

YLEISHYÖDYLLISTEN YHTEISÖJEN VEROTUS. Toimenpide-ehdotuksia yleishyödyllisten yhteisöjen verotukseen liittyvien ongelmakohtien korjaamiseksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 31/2009. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/20090831_Yleish/name.jsp .

YLEISIIN TALOUDELLISIIN TARKOITUKSIIN LIITTYVÄT PALVELUT. Esite. Työ- ja elinkeinoministeriö 2010. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2017> .

YRITYS-SUOMI – TIETOA, RAHOITUSTA JA KONTAKTEJA YRITYKSELLESI. Etusivu. <http://www.yr>

Viimeisimmät julkaisut

- 3/2011 Maaseutukatsaus 2011
- 4/2011 Maaseutu ja kansainvälinen yhteistyö
- 5/2011 Policy Strategy for International Cooperation of the Rural Policy Committee (YTR) 2010–2013
- 6/2011 Maaseudun harvuus ja väljyys
- 7/2011 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2010
- 8/2011 Voimalla seitsemän POMOn
- 9/2011 Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta
- 1/2012 Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle
- 2/2012 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän arviointi

Valtioneuvosto antoi vuonna 2009 toisen maaseutupoliittisen selonteon Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Selonteossa esitetään hallituksen maaseutupoliittiset linjaukset vuoteen 2020 saakka sekä nimetään maaseudun kehittämistyön kolme pää tavoitetta: elämisen laadun parantaminen maaseudulla, maaseudun elinkeinojen kehittäminen sekä maaseutupoliittisen järjestelmän kehittäminen. Selonteon poliittisia linjauksia, asiakysymyksiä ja toimenpide-ehdotuksia käsiteltiin eduskunnassa runsaan vuoden ajan, kunnes se hyväksyttiin keväällä 2010.

Tässä politiikka-analyysissa luodaan katsaus maaseutupoliittisen selonteon sisältöön sekä siihen, millaisen vastaanoton hallituksen maaseutupoliittiset linjaukset saivat eduskunnassa. Poliitiikka-analyysi jakautuu rakenteellisesti maaseudun kehittämistyön kolmen keskeisimmän tarkastelunäkökulman – eli aluepoliittisen, elinkeinopoliittisen sekä poliittis-hallinnallisen ulottuvuuden – mukaan kolmeen osaan. Analyysissa selvitetään, missä määrin ja millä tavoin nämä ulottuvuudet tulivat esiin selonteosta käydyssä eduskuntakeskustelussa. Lisäksi pohditaan selonteosta käydyksen keskustelun merkitystä ja haasteita maaseudun kehittämistyölle tulevaisuudessa.

